

Perspektiva stručnjaka o razvoju tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj

Hlad, Blanka

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:256477>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-02**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Perspektiva stručnjaka o razvoju tretmanskog udomiteljstva u
Republici Hrvatskoj

Blanka Hlad

Zagreb, rujan 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Perspektiva stručnjaka o razvoju tretmanskog udomiteljstva u
Republici Hrvatskoj

Studentica: Blanka Hlad

Mentorica: doc.dr.sc. Ivana Jeđud Borić

Zagreb, rujan 2017

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Perspektiva stručnjaka o razvoju tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Blanka Hlad

Mjesto i datum: Zagreb, rujna 2017.

SAŽETAK

Perspektiva stručnjaka o razvoju tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj

Studentica: Blanka Hlad

Mentorica: doc.dr.sc. Ivana Jeđud Borić

Program/modul: Socijalna pedagogija/Odrasli

Tretmansko je udomiteljstvo oblik udomiteljstva u kojem posebno educirani udomitelji pružaju odgovarajuću skrb djeci s problemima u ponašanju. Riječ je o tipu udomiteljstva koji je relativno raširen u svijetu, a svoj je prvi veliki preokret doživio razvojem modela Multidimenzionalnog tretmanskog udomiteljstva (eng. *Multidimensional treatment foster care*). Unatoč tome što se u Zakonu o udomiteljstvu (NN 90/11, 78/12) predviđa postojanje specijaliziranog oblika udomiteljstva koji se, između ostalog, usmjerava i na udomljavanje djece s učestalim problemima u ponašanju, u Republici Hrvatskoj zasad ne postoji model tretmanskog udomiteljstva. S obzirom na navedeno, glavni cilj ovog rada je istražiti informiranost stručnjaka o tretmanskom udomiteljstvu te njihovo mišljenje vezano uz mogućnosti implementacije modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Provedenim kvalitativnim istraživanjem utvrđeno je nepoznavanje pojma tretmanskog udomiteljstva od strane sudionika istraživanja. Međutim, oni su u svojim promišljanjima o adekvatnom modelu tretmanskog udomiteljstva bili vrlo blizu već postojećim programima tretmanskog udomiteljstva i međunarodnim stručnim standardima za tretmansko udomiteljstvo. Također, izjave sudionika ukazuju na pozitivno mišljenje o postojanju mogućnosti za implementaciju tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj te na mjere koje bi bilo potrebno pritom poduzeti. Naposljetku su kreirane smjernice kojima bi se, na temelju rezultata ovog i drugih istraživanja, mogao unaprijediti sustav skrbi za djecu u Hrvatskoj, ali i razviti adekvatan model tretmanskog udomiteljstva.

Ključne riječi: udomiteljstvo, tretmansko udomiteljstvo, djeca s problemima u ponašanju

SUMMARY

The perspective of experts on the development of treatment foster care in Croatia

Treatment foster care is a form of foster care where specifically educated foster parents provide adequate care for children that have behavioral problems. It is a type of foster care that is relatively widespread in the world, and its first major breakthrough was introduced by the development of Multidimensional treatment foster care. Despite the fact that a specialized form of foster care that is also focused, among other things, on adopting children with frequent behavioral problems is mentioned in the Foster Care Act (the Official Gazette of the Republic of Croatia 90/11, 78/12), for now, treatment foster care does not exist in the Republic of Croatia. According to everything mentioned above, the main goal of this paper is to explore the experts' knowledge about treatment foster care and their opinion about possibilities of its implementation in the Republic of Croatia. By conducting qualitative research, it has been found that the research participants do not know the term "treatment foster care". However, in their deliberations over an adequate model of treatment foster care, they were very close to already existing programs of treatment foster care and international professional standards for treatment foster care. In addition, the participants' statements show positive opinion about the existence of the possibility of treatment foster care implementation in the Republic of Croatia and about measures that should be taken during the process. Ultimately, guidelines have been created that would, based on the results of this and other research, help improve the child care system in Croatia, but also develop an adequate model of treatment foster care.

Keywords: foster care, treatment foster care, children with behavioral problems

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Udomiteljstvo	2
3. Tretmansko udomiteljstvo	5
3.1. Poteškoće vezane uz definiranje tretmanskog udomiteljstva	5
3.2. Definiranje tretmanskog udomiteljstva	6
3.3. Povijest tretmanskog udomiteljstva.....	8
4. Programi tretmanskog udomiteljstva	10
4.1. Programski standardi za tretmansko udomiteljstvo	10
4.2. Sličnosti i razlike među programima tretmanskog udomiteljstva.....	15
4.3. Primjeri programa vezanih uz tretmansko udomiteljstvo.....	16
4.3.1. Multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo	18
4.3.2. PRYDE - Pressley Ridge youth development extension.....	21
4.3.3. Willie M. program.....	23
4.3.4. Boys i Girls Town	25
5. Tretmansko udomiteljstvo – stanje u Republici Hrvatskoj	27
6. Prikaz istraživanja	30
6.1. Metodologija istraživanja	30
6.1.1. Cilj i istraživačka pitanja.....	30
6.1.2. Sudionici istraživanja	30
6.1.3. Način prikupljanja podataka.....	31
6.1.4. Obrada podataka	32
6.2. Rezultati.....	33
6.2.1. Promišljanja stručnjaka o trenutnim mogućnostima udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj	33
6.2.2. Što stručnjaci smatraju važnim za razvoj adekvatnog modela tretmanskog udomiteljstva.....	44
6.2.3. Što stručnjaci misle o potrebama i mogućnostima razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj.....	53
6.3. Rasprava	57
7. Zaključak	67
8. Literatura	70
9. Prilozi	76

1. Uvod

Udomiteljstvo se već dugi niz godina koristi kao specifičan oblik skrbi o djeci i mladima u obitelji koji počiva na ideji da se skrb izvan biološke obitelji mora odvijati u što prirodnijem okruženju. S vremenom je postalo jasno kako postoje različiti korisnici takvog oblika skrbi i da neki od njih posjeduju neke specifične karakteristike kojima je teško doskočiti bez odgovarajuće obrazovne podloge. Jedan od takvih primjera su djeca koja iskazuju određene probleme u ponašanju. Uzevši u obzir da je odgoj takve djece otežan i biološkim roditeljima, ne čudi što isti predstavlja izazov i za udomitelje. Osim toga, takva djeca vrlo često dolaze iz bioloških obitelji u kojima postoje različite poteškoće poput loše komunikacije, nedovoljne i/ili neadekvatne brige za djecu, činjenja kaznenih djela od strane roditelja i drugih članova obitelji, pretjerane konzumacije sredstava ovisnosti i tako dalje. Neka djeca u udomiteljske obitelji dolaze s raznim traumama, uz koje nakon nekog vremena pokazuju i svojevrsne probleme u ponašanju. Udomitelji se tada nalaze u poziciji gdje trebaju na adekvatan način odgovoriti na takvo ponašanje kako bi utjecali na njegovo smanjenje i prestanak, pritom vodeći računa o djetetovim emocionalnim i kognitivnim karakteristikama te imajući na umu djetetovu prošlost. Riječ je o vrlo zahtjevnom zadatku za koji bi se mnoge odrasle osobe osjećale nespremno. Upravo je zbog toga nastao specifičan oblik skrbi, takozvano tretmansko udomiteljstvo, unutar kojeg se udomitelji posebno educiraju kako bi mogli u vlastitom domu raditi s djecom koja imaju probleme u ponašanju. U Sjedinjenim Američkim Državama i zapadnoeuropskim zemljama programi tretmanskog udomiteljstva sve se više razvijaju i diferenciraju od tradicionalnog udomiteljstva. Međutim, u Republici Hrvatskoj još uvijek ne postoji osmišljen model tretmanskog udomiteljstva temeljen na potrebama same djece, ali i adekvatnoj edukaciji stručnjaka i udomitelja. U nastavku rada objasnit će se pojmovi udomiteljstva i tretmanskog udomiteljstva, opisat će se različiti modeli tretmanskog udomiteljstva u svijetu i predstaviti će se metodologija te rezultati istraživanja provedenog među stručnjacima vezano uz njihova promišljanja o razvoju modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj.

2. Udomiteljstvo

Prema Deklaraciji o udomiteljstvu iz 2001. godine, udomiteljstvo je oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojom se djetetu u obiteljskom okruženju pruža briga primjerena njegovoj dobi i potrebama, a za cilj ima omogućavanje djetetu da odrasta u zamjenskoj obitelji (Kelečki, 2005). U Zakonu o udomiteljstvu Republike Hrvatske (NN 90/11, 78/12) navodi se da je udomiteljstvo „*oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se djetetu ili odrasloj osobi osigurava smještaj i skrb u udomiteljskoj obitelji*“, a korisnik udomiteljstva je dijete ili mlađa punoljetna osoba za vrijeme redovitog školovanja ili najduže do 26. godine života (ako se ne može zaposliti), te odrasla osoba koja je ostvarila pravo na usluge skrbi izvan vlastite obitelji.

Neformalni su oblici udomiteljstva postojali i prije više tisuća godina, no tek je nakon Drugog svjetskog rata u svijetu došlo do značajnijih pomaka vezanih uz udomiteljstvo kao obiteljskog oblika skrbi za djecu (Triseliotis i sur., 1995; prema Laklija, 2011). Prednost ovakvom, obiteljskom obliku skrbi počela se davati zahvaljujući brojnim znanstveno potvrđenim činjenicama koje govore o neadekvatnosti institucionalne skrbi za djecu. Teške su posljedice u takvoj skrbi za djecu mlađu od 3 godine, kod koje može doći do trajne emocionalne oštećenosti i nedostatka razvoja punih potencijala zbog nedostatka vezivanja za roditeljsku figuru. Također se pokazalo da život u instituciji može dovesti do socijalnog isključivanja djeteta, zbog čega ono nakon izlaska iz institucije nema razvijenu mrežu rodbinske i socijalne podrške (Bartoluci, 2014).

Primjer pridavanja velikog značaja različitim aspektima udomiteljstva vidljiv je i u Zakonu o udomiteljstvu Republike Hrvatske (NN 90/11, 78/12). U njemu se spominje važnost poštivanja nekoliko načela u udomiteljstvu. **Načelo obiteljskog okruženja** odnosi se na to da udomljena osoba postane ravnopravni član udomiteljske obitelji. **Načelo održivosti socijalnih veza** spominje važnost smještaja udomljene osobe u njejoj lokalnoj zajednici zbog očuvanja njezine socijalne uključenosti. **Načelo uključenosti** govori o tome da udomljena osoba ima aktivnu ulogu u zadovoljavanju svojih potreba, a **načelo najboljeg interesa** za korisnika propisuje važnost vođenja potrebama korisnika u postupku udomiteljstva. Također, striktno su propisani uvjeti koje udomitelj i udomiteljska obitelj moraju ispunjavati. Udomitelj mora biti hrvatski državljanin, punoljetna osoba, imati prebivalište u Republici Hrvatskoj, poslovnu sposobnost, zdravstvenu sposobnost, završeno najmanje osnovnoškolsko obrazovanje, sposobnost za pružanje potrebne skrbi o korisnicima te imati propisane stambene i materijalne uvjete za obavljanje udomiteljstva. Udomiteljstvo ni u kojem slučaju ne može obavljati obitelj u kojoj su

poremećeni obiteljski odnosi i u kojoj je udomitelju ili drugom članu izrečena mjera obiteljskopravne zaštite. Također, nijedan član obitelji ne smije pokazivati društveno neodgovorno ponašanje ni bolovati od bolesti kojom se može ugroziti zdravlje korisnika kojeg je potrebno smjestiti u udomiteljsku obitelj. Osim navedenog, propisani su i dobni kriteriji prema kojima udomitelj ne može biti osoba starija od 60 godina, a razlika između udomitelja i korisnika ne smije biti manja od 20 godina (osim ako je to u interesu udomljenog djeteta). U istom Zakonu obuhvaćena su i područja dobivanja i oduzimanja licence za udomiteljstvo, udomiteljskog ugovora, udomiteljske naknade, obveza udomitelja, obveza centara za socijalnu skrb te osposobljavanja i edukacije udomitelja. S obzirom na sve navedeno, vidljivo je da se mnogo pažnje pridaje različitim elementima udomiteljstva te da su Zakonom propisani brojni normativi kojih je potrebno pridržavati se u Republici Hrvatskoj.

Što se tiče različitih vrsta udomiteljstva, Kelly i Gilligan (2002; prema Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005) spominju:

1. Kratkotrajno udomljavanje u vrijeme krizne situacije
2. Kratkotrajno udomljavanje u funkciji procjene i pripreme za dugotrajno udomljavanje
3. Dugotrajno udomljavanje
4. Specijalizirano udomiteljstvo za smještaj djece s posebnim potrebama

Slično tome, u Zakonu o udomiteljstvu (NN 90/11, 78/12) u Republici Hrvatskoj navode se četiri vrste udomiteljstva:

1. Tradicionalno udomiteljstvo
2. Specijalizirano udomiteljstvo
3. Hitno udomiteljstvo
4. Povremeno udomiteljstvo

U okviru **tradicionalnog udomiteljstva** skrb se pruža djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi bez odgovarajuće roditeljske skrbi za koje je udomljavanje u udomiteljsku obitelj u najboljem interesu, a koje ne odstupa značajno od djeteta iste životne dobi u pogledu psihofizičkog razvoja i razine funkcioniranja. Osim toga, u tradicionalnom udomiteljstvu skrb se može pružiti i odrasloj osobi, maloljetnoj trudnici, trudnici s jednim djetetom ili više djece do 7. godine života, maloljetnoj majci s djetetom ili maloljetnim roditeljima s djetetom ako nemaju obiteljsku potporu. **Hitno udomiteljstvo** je oblik udomiteljstva kojim se korisniku zbog neke krizne situacije mora osigurati privremeni smještaj u udomiteljsku obitelj koji traje do prestanka te

situacije te stvaranja uvjeta za povratak u vlastitu obitelj. Primjeri kriznih situacija su napuštanje djeteta od strane roditelja, grubo zanemarivanje ili zlostavljanje od strane roditelja, spriječenost roditelja da brinu o djetetu zbog teške bolesti ili smrti i slične situacije. **Povremenim udomiteljstvom** se djeci i odraslim osobama pruža skrb u obliku privremenog smještaja tijekom pripreme za smještaj korisnika u udomiteljsku obitelj. Također, takav se oblik udomiteljstva može pružiti osobama koje se nalaze na duljem smještaju u domu socijalne skrbi kako bi se lakše prilagodile na obiteljski način života i/ili pripremile za samostalan život. **Specijalizirano se udomiteljstvo** odnosi na odabranu populaciju djece koja imaju potrebu za smještajem izvan biološke obitelji i zahtijevaju tretman (Webb, 1988). To jest, namijenjeno je djeci kod kojih postoji značajnije odstupanje u psihofizičkom razvoju (djeci s problemima u ponašanju, težeg zdravstvenog stanja ili invaliditeta) (Laklija i sur., 2012). U Zakonu o udomiteljstvu (NN 90/11, 78/12) spominje se da se specijalizirano udomiteljstvo kao oblik skrbi pruža korisniku čiji psihofizički razvoj i razina funkcioniranja odstupaju značajnije od razvoja djeteta iste životne dobi, koji ima veće probleme u ponašanju, teže zdravstveno stanje ili invaliditet. Točnije, skrb se pruža djeci i mladeži s problemima u ponašanju, grubo zanemarioj i zlostavljanoj djeci, djeci s težim ili višestrukim teškoćama u razvoju, HIV pozitivnoj djeci i mladeži te roditeljima s djetetom za koje je u najboljem interesu smještaj u specijaliziranu udomiteljsku obitelj. Takvom korisniku skrb mora pružati specijalizirani udomitelj koji ima potrebna znanja i vještine. Zbog potrebe za tretmanom pojedini autori poput Wellsa i D'Angela (1994), Larsona (2010) i Laklije (2011) govore da je riječ o tretmanskome, odnosno terapijskom udomiteljstvu. Međutim, u sljedećem poglavlju ovog rada objasnit će se da postoje brojne nesuglasice među autorima te da različiti autori na različite načine definiraju tretmansko udomiteljstvo.

3. Tretmansko udomiteljstvo

3.1. Poteškoće vezane uz definiranje tretmanskog udomiteljstva

Prije samog definiranja tretmanskog udomiteljstva važno je istaknuti da postoje određene teškoće povezane s time. Prva od njih jest što se tretmansko udomiteljstvo u literaturi spominje pod mnogobrojnim nazivima. Neki od primjera su: *specijalizirano udomiteljstvo*, *terapeutsko udomiteljstvo*, *intenzivno udomiteljstvo*, *roditelj-terapeut program*, *terapeutske obitelji*, *tretmanska obiteljska skrb*, *profesionalno roditeljstvo*, *tretman temeljen na obitelji*, *multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo*, *profesionalno udomiteljstvo*, *profesionalni tretmanski domovi* (Stroul, 1989; Galaway i sur., 1995; Redding i sur., 2000; Farmer i sur., 2002; Larson, 2010; Pavkov i sur., 2010). Već samo nepostojanje jedinstvenog naziva i korištenje mnogobrojnih termina među autorima može dovesti do svojevrsne zbunjenosti oko toga što koji termin podrazumijeva, postoje li neke razlike među njima ili je riječ o istim vrstama udomiteljstva, koji je naziv najbolje koristiti i slično.

Osim razlika s obzirom na sam termin koji se koristi, postoje i razlike u razumijevanju tretmanskog udomiteljstva među autorima. Galaway i sur. (1995) navode primjer u kojem postoje različite vizije tretmanskog udomiteljstva dvaju autora: Snodgrassa i Galawaya. Snodgrass (1989; prema Galaway i sur., 1995) smatra da je u tretmanskom udomiteljstvu izrazito važno sudjelovanje stručnjaka iz područja mentalnog zdravlja koji moraju supervizirati tretmanske udomitelje te da najveći naglasak mora biti na tretmanu djece, što je u suprotnosti s mišljenjem Galawaya (1989; prema Galaway i sur., 1995) koji promiče vrijednost obiteljskog života kao mnogo značajnijeg od samog tretmana i smatra da je djecu potrebno poticati na korištenje resursa i servisa u zajednici, umjesto da im se ti resursi pružaju u okviru udomiteljstva (kako bi kasnije mogli i sami pronaći te resurse i koristiti ih). Zahvaljujući toj diskrepanci u mišljenjima različitih stručnjaka, i programi tretmanskog udomiteljstva međusobno se mnogo razlikuju (Redding i sur., 2000).

Sljedeći problem tiče se skupine korisnika tretmanskog udomiteljstva. Autori (Stroul, 1989; Larson, 2010; Pavkov i sur., 2010; Laklija i sur., 2012) koji tretmansko udomiteljstvo izjednačavaju sa specijaliziranim udomiteljstvom smatraju da su korisnici tretmanskog udomiteljstva ne samo mladi s problemima u ponašanju, već i djeca sa sniženim intelektualnim mogućnostima te djeca s invaliditetom. U Programskim standardima za tretmansko

udomiteljstvo spominje se da je ono oblik udomiteljstva u kojem se skrb pruža mladima s posebnim potrebama, što podrazumijeva bilo koji klinički problem ili ograničenja, bez obzira je li riječ o emocionalnoj, ponašajnoj, medicinskoj, delinkventnoj, intelektualnoj ili razvojnoj prirodi problema (Program Standards for Treatment Foster Care, 2013). Međutim, neki autori (Meadowcroft i sur., 1994; Redding, 2000; prema Curtis i sur., 2001; Farmer i sur., 2002; Farmer i sur., 2003; Hahn i sur., 2004; Breland-Noble i sur., 2005; McGuinness i Dyer, 2007; Southerland i sur., 2009; Murray, 2010) pod tretmanskim udomiteljstvom smatraju samo onaj oblik udomiteljstva u kojem se skrbi za mlade s emocionalnim i ponašajnim problemima. U ostatku ovog rada će se pod tretmanskim udomiteljstvom podrazumijevati upravo ovakav vid udomiteljstva.

3.2. Definiranje tretmanskog udomiteljstva

Različiti autori pristupaju na različite načine pojmu tretmanskog udomiteljstva. Neki navode općenitu definiciju tretmanskog udomiteljstva, neki tretmansko udomiteljstvo nastoje objasniti kroz određene karakteristike programa tretmanskog udomiteljstva, dok pojedinci objašnjavaju tretmansko udomiteljstvo kroz razlike u odnosu na uobičajen oblik udomiteljstva.

Prva skupina autora govori da je tretmansko udomiteljstvo oblik tretmana za problematičnu djecu (*eng. troubled children*; Stroul, 1989; Jivanjee, 1999), odnosno djecu s emocionalnim i ponašajnim problemima (Southerland i sur., 2014) unutar privatnih domova obitelji koje su prošle trening za takav oblik udomiteljstva (Jivanjee, 1999; Stroul, 1989).

Druga skupina autora navodi pojedine karakteristike tretmanskog udomiteljstva kako bi na temeljitiji način objasnili o čemu se točno radi. Među njima su često isticani čimbenici oni koji se odnose na važnost tretmanskih udomitelja, edukaciju udomitelja i strukturirano terapijsko okruženje. Čini se da je svim autorima izrazito važno istaknuti da u tretmanskom udomiteljstvu veoma važnu ulogu imaju sami **udomitelji**. Dorsey i sur. (2008) ih navode kao prvu liniju tretmanskih stručnjaka koji moraju surađivati sa svim ostalim stručnjacima kako bi se razvio i implementirao odgovarajući plan tretmana za udomljeno dijete. Redding i sur. (2000) također naglašavaju ulogu udomitelja govoreći da su oni glavni pružatelji tretmana u svakodnevnim interakcijama s udomljenim djetetom. Prema Southerland i sur. (2009), tretmanski udomitelji istodobno imaju dvije uloge. Jedna od njih jest da moraju brinuti o djetetu i njegovim osnovnim

potrebama, dok se druga odnosi na tretmansku ulogu u kojoj udomitelji direktno u svakodnevnom životu s djetetom provode tretmanske intervencije. Kako bi to bilo moguće, mora se razviti pozitivna povezanost između udomitelja i udomljenog djeteta. Izrazita se važnost pridaje i **edukaciji udomitelja** kako bi oni mogli razumjeti specifične probleme s kojima se mogu susresti u takvom obliku udomiteljstva i kako bi mogli adekvatno reagirati u različitim situacijama, odnosno pružiti odgovarajući tretman. Udomitelji bi trebali proći trening prije pružanja udomiteljskih usluga, kao i dobivati superviziju te prolaziti dodatne treninge kroz cijeli period trajanja udomiteljstva (Chamberlain, 2002; Farmer i sur., 2002; prema Southerland i sur., 2009). Osim toga što se educirani udomitelji koji pružaju tretman spominju kao važna karika tretmanskog udomiteljstva, često se spominje i **strukturirano terapeutsko okruženje** koje pruža mogućnost da mladi žive u obiteljskom okruženju (Chamberlain 1994; Chamberlain i Mihalic 1998; sve prema Murray, 2010) te uče socijalne i emocionalne vještine (Hahn i sur., 2004).

Treća skupina autora usredotočuje se na razlike između tretmanskog i uobičajenog udomiteljstva te navode nekoliko razlikovnih čimbenika. Pavkov i sur. (2010) navode da je najveća razlika ta što se tretmansko udomiteljstvo usredotočuje na educiranje udomitelja u smjeru rada na mentalnim problemima mladih u sustavu udomiteljske skrbi. Hahn i sur. (2005) spominju da se najveće razlike očituju u pružanju strukturiranog i brižnog okruženja za manji broj mladih, čestoj i bliskoj superviziji od strane stručnjaka, postojanju usluga podrške za udomitelje i malom broju udomljene djece po udomiteljskoj obitelji. Šest najbitnijih razlika navode Hudson i sur. (1990; prema Meadowcroft i sur., 1994):

1. Rekrutacija udomitelja za pružanje tretmana djeci sa specifičnim problemima,
2. Tretmanski su udomitelji tretirani kao zaposlenici i primaju veću novčanu naknadu od udomitelja iz tradicionalnog udomiteljstva,
3. Trening i podrška tretmanskim udomiteljima su mnogo opsežniji,
4. Tretmanski udomitelji funkcioniraju kao profesionalni članovi tretmanskog tima,
5. Takav oblik udomiteljstva odnosi se ponajviše na djecu koja bi završila u institucionalnom obliku tretmana ako se ne uključe u tretmansko udomiteljstvo,
6. Skrb i tretman pružaju se u domu tretmanske obitelji.

Hawkins i sur. (1987) idu još dalje te spominju da udomitelji u tretmanskom udomiteljstvu moraju imati veći intelektualni kapacitet i bolje vladati interpersonalnim i drugim vještinama od udomitelja u okviru tradicionalnog udomiteljstva, da tretmanskim udomiteljima mora biti

pružana intenzivna supervizija i podrška (24 sata dnevno) te da tretmanske procedure moraju uključivati tehnike koje se koriste u svim situacijama za bilo koje ponašanje koje je relevantno za tretmanske ciljeve. Osim toga, isti autori smatraju da bi se trebali uključiti i drugi dionici (poput škole, prijatelja, braće i sestara) te da svi tretmanski udomitelji trebaju imati odgovornu osobu koja im pruža podršku i kontrolira njihov rad (*eng. case manager*) koja bi također morala biti posebno educirana za tretmansko udomiteljstvo, neovisno o prethodnom obrazovanju i iskustvu. Taj bi stručnjak također morao dobiti podršku i superviziju u svojem radu, a važno je da u tretmansko udomiteljstvo budu uključeni stručnjaci različitih struka (obrazovanje, psihologija, rehabilitacija, socijalni rad itd.). Naposljetku, svako bi udomljavanje trebalo biti adekvatno stručno dokumentirano (procedure, karakteristike udomljenih mladih, utjecaj tretmana na njihovo ponašanje i eventualno njihovu biološku obitelj).

Uzevši u obzir sve navedeno, moguće je ponuditi definiciju tretmanskog udomiteljstva za potrebe ovog diplomskog rada: *tretmansko udomiteljstvo je poseban oblik skrbi za mlade s problemima u ponašanju u kojem oni borave u obiteljskom okruženju i gdje posebno educirani udomitelji koriste tretmanske tehnike kako bi pozitivno utjecali na mlade i njihovo ponašanje, uz sveobuhvatnu podršku stručnjaka.*

3.3. Povijest tretmanskog udomiteljstva

Već se 1950-ih i 1960-ih godina počelo promišljati o tome da je važno udomiteljskim obiteljima djece čiji su problemi opsežniji pružiti dodatnu podršku i jačati njihove kapacitete za nošenje s takvim problemima. Međutim, u to se doba smatralo da je dovoljno da tretman pružaju stručnjaci izvan udomiteljske obitelji (Bryant i Snodgrass, 1991) te se udomiteljstvo samo po sebi nije mnogo razlikovalo od tradicionalnog udomiteljstva, osim u aspektu da su mladi bili zahtjevniji zbog nekih svojih specifičnih rizika (Stroul, 1989). Kasniji su se programi više orijentirali na važnost pružanja tretmanskih intervencija u okviru obitelji, od strane samih udomitelja (Bryant i Snodgrass, 1991). Stoga su se u sljedećem desetljeću, 1970-ih godina, počeli razvijati programi u kojima su udomitelji prolazili posebne treninge i dobivali novčane naknade kako bi se skrbili i pružali tretman mladima sa specifičnim potrebama (Galaway i sur., 1995). Pritom su se udomitelji počeli nazivati *roditeljima učiteljima, tretmanskim roditeljima, profesionalnim roditeljima, roditeljima savjetnicima, roditeljima terapeutima* i slično. Prvi programi takvog tipa počeli su se razvijati u Kanadi i SAD-u, nakon čega su se proširili i na

Europu (Stroul, 1989). U literaturi se spominju četiri značajna čimbenika koji su doprinijeli razvoju tretmanskog udomiteljstva (Meadowcroft i sur., 1994):

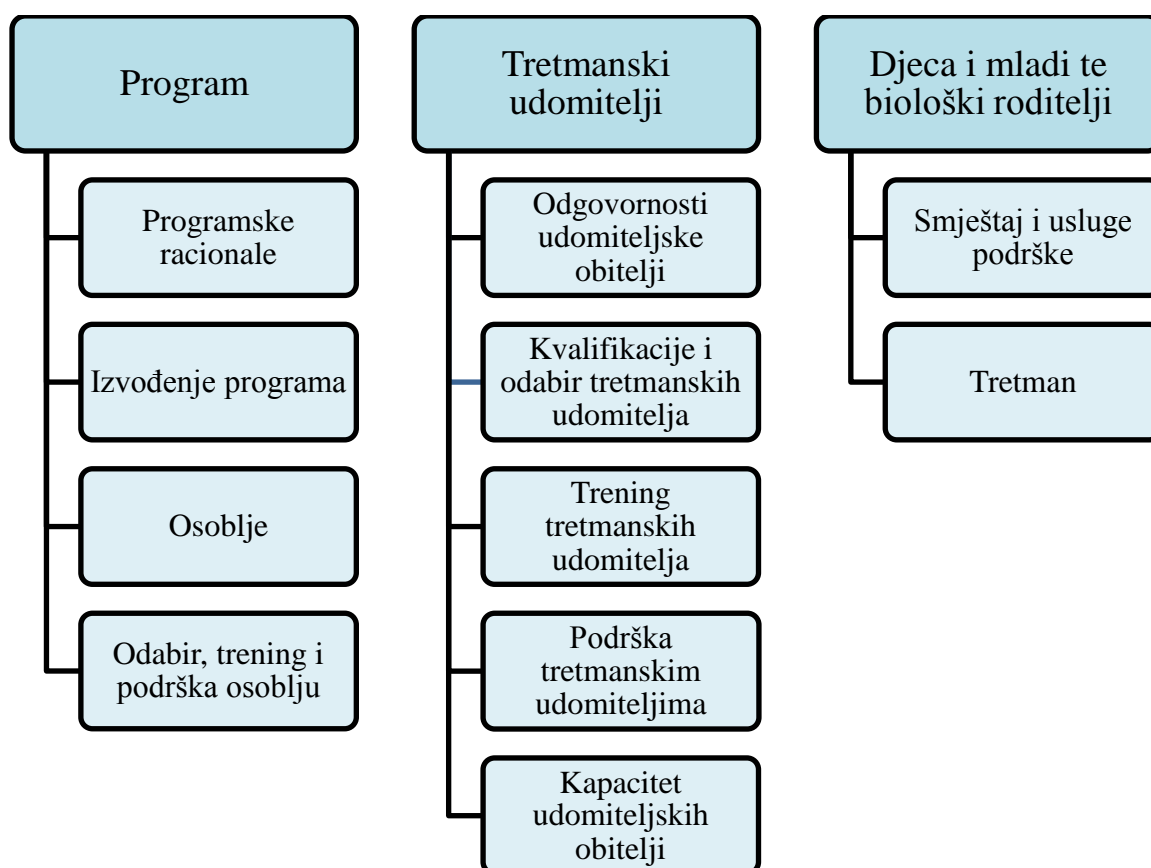
1. Povoljno javno mnijenje vezano uz smještaj djece u obiteljsko okruženje i politička spremnost za osiguravanje financijskih resursa takvim programima,
2. Razvoj programa tretmanskog udomiteljstva u različitim državama, što je tretmansko udomiteljstvo učinilo vidljivijim,
3. Smjernice za tretmansko udomiteljstvo predložene od strane Foster Family-based Treatment Association (FFTA) 1991.,
4. Evaluacijske studije programa tretmanskog udomiteljstva počele su pokazivati obećavajuće rezultate.

Osim navedenog, značajnog utjecaja imao je i pokret za deinstitucionalizaciju (Larson, 2010) kojim se iskazivalo sve prisutnije mišljenje o tome da je mnogo učinkovitije djecu smjestiti u obitelj, nego u institucije.

4. Programi tretmanskog udomiteljstva

4.1. Programski standardi za tretmansko udomiteljstvo

Foster Family-Based Treatment Association (FFTA) prva je organizacija koja je objavila smjernice o kojima je potrebno voditi računa pri tretmanskom udomiteljstvu. Prvi su puta objavljene 1991. godine, a posljednja je revizija obavljena 2013. godine. Osmišljene su kao svojevrsna pomoć organizacijama kako bi se razvili što kvalitetniji programi tretmanskog udomiteljstva (Program Standards for Treatment Foster Care, 2013). U dokumentu se spominje da FFTA potiče države i organizacije na integriranje istaknutih standarda, unatoč tome što su svjesni toga kako bi implementacija nekih od njih mogla zahtijevati i novčana ulaganja, pa bi stoga u nekim područjima razvoj tretmanskog udomiteljstva prema smjericama bio dugotrajniji proces. U *grafičkom prikazu 1* vidljivi su glavni elementi na koje se odnose tri glavna područja programskih standarda.

Grafički prikaz 1: FFTA programski standardi za tretmansko udomiteljstvo (Program Standards for Treatment Foster Care, 2013)

U daljnjem će se tekstu pomnije opisati navedena područja standarda.

1. Standardi povezani s programom

FFTA izuzetno velik značaj pridaje stvaranju **programskih racionala** i definira koja bi se sve područja trebala njima obuhvatiti. Neka od njih su opis filozofije tretmana, navođenje usluga koje program pruža, opis korisnika kojima je program namijenjen, navođenje potrebnih stručnjaka, osvrt na kulturalnu kompetentnost programa i promoviranje pozitivnih obiteljskih odnosa, zagarantirana prava djece (poput sigurnosti, zadovoljenja osnovnih potreba, pristup s poštovanjem, pravo na obrazovanje itd.) i prava tretmanskih udomitelja (na primjer pristup s poštovanjem, adekvatna podrška od strane stručnjaka, pravo na odmor, pravo na žalbu). Osim toga, važno je i opisati postupke koji će se poduzeti u slučaju nestanka djeteta, na koji će se način nastojati utjecati na ponašanje djeteta, koja će se medicinska pomoć koristiti, kako tretmanski udomitelji smiju koristiti društvene medije i osvrnuti se na povjerljivost koja se garantira udomiteljima i djetetu. U okviru **izvođenja programa** spominje se da program mora osigurati djelotvorne usluge, što uključuje tretmanski proces koji se temelji na unaprijed definiranim ciljevima i suradnji različitih aktera. Stručnjaci bi prije smještaja djeteta u obitelj trebali imati na uvid dosadašnji plan koji je postojao za to dijete, informacije o socijalnoj anamnezi djeteta, psihološke obrade, informacije o njegovom obrazovanju, informacije o zdravlju djeteta i medicinskim potrebama, prethodne smještaje u institucije ili udomiteljske obitelji te rezultate tih smještaja, kao i potrebe te snage djeteta i njegove biološke obitelji (uključujući njihove vještine, interese, talente i slično). Za svako je dijete potrebno napraviti individualni tretmanski plan koji se odnosi na opisivanje dugoročnih ciljeva i postupaka kojima će se ti ciljevi pokušati dostići. FFTA razlikuje dva plana: početni plan koji je potrebno odrediti prije smještaja djeteta u tretmansku udomiteljsku obitelj i koji se odnosi na specifične ciljeve i postupke vezane uz prvih 30 dana od smještaja djeteta u obitelj, te opsežan plan koji tretmanski tim mora odrediti unutar 30 dana od smještaja djeteta u obitelj. Svaki se tretmanski plan mora preispitivati unutar tretmanskog tima i mijenjati po potrebi, a sve se promjene dokumentiraju. Velika se pozornost posvećuje planiranju tranzicija djeteta u smislu dolaska u udomiteljsku obitelj, odlaska iz udomiteljske obitelji i naknadne skrbi. Program se mora evaluirati na dva načina. Jedan jest da se evaluiraju stručnjaci od strane udomitelja, djece i drugih uključenih aktera iz zajednice, a drugi jest da se evaluiraju udomitelji od strane stručnjaka, djeteta i drugih aktera. Program se također mora osvrnuti i na poboljšanje kvalitete usluga, a važno je da uključuje praksu temeljenu na dokazima. Što se tiče **stručnjaka**, neki od najvažnijih poslova unutar tretmanskog udomiteljstva su upravljanje slučajem, revizija slučajeva, podrška udomiteljima, supervizija stručnjaka, 24-satna krizna podrška, regrutacija tretmanskih

udomitelja, trening i selekcija udomitelja, dokumentiranje slučajeva i evaluacija programa. Posebno su opisane uloge voditelja slučaja (*eng. case supervisor*) i stručnjaka koji radi izravno s djetetom i udomiteljima (*eng. caseworker*). Voditelj slučaja bi morao pružati potrebnu podršku stručnjaku koji radi na slučaju, nadgledati ostvarivanje tretmanskog plana, koordinirati pružanje 24-satne podrške tretmanskim udomiteljima i podržavati stručnjake u vođenju tretmanskog tima. Stručnjak koji radi izravno s djetetom i udomiteljima je osoba koja vodi tretmanski tim, preuzima primarnu odgovornost za pripremu i revizije tretmanskog plana, daje podršku udomiteljima, minimalno dva puta mjesečno nalazi se s udomljenim djetetom, potiče pozitivne odnose između djeteta i njegove biološke obitelji, surađuje s obrazovnim sistemom u koji je dijete uključeno i pruža 24-satnu podršku udomiteljima u smislu telefonskog poziva. Naposljetku se spominju standardi vezani uz **odabir, trening i podršku stručnjacima**. Potrebno je pružiti jednaku mogućnost zapošljavanja bez obzira na rasu, vjeru, etnicitet, spol, političku opredijeljenost i tako dalje. Stručnjaci moraju razumjeti kulturalnu pozadinu udomiteljskih obitelji i udomljene djece, a osim toga moraju proći i adekvatan trening. Prvi tromjesečni trening trebao bi uključivati informacije o razvoju tretmanskog udomiteljstva, znanja vezana uz traume, gubitak, privrženost, medicinsku pomoć, zlostavljanje, konzumaciju sredstava ovisnosti, kulturalnu kompetentnost te vještine poput suradnje s drugim sustavima (na primjer obrazovnim sustavom), vođenje dokumentacije i evaluacije, učenje drugih ljudi poželjnim vještinama i tako dalje. FFTA naglašava da bi trening trebao uključivati navedene aspekte, ali da se ne bi smio temeljiti samo na njima, odnosno da je potrebno uključiti i druge elemente koji su važni u programima tretmanskog udomiteljstva. Stručnjaci bi trebali i u budućnosti pohađati edukacije koje su vezane uz emocionalne, ponašajne i fizičke probleme djece, zlostavljanje i zanemarivanje djece, tretman te zadovoljavanje specifičnih potreba korisnika. Nadalje, moraju sudjelovati u tjednim raspravama vezanima uz pojedini slučaj u koje je uključen i voditelj slučaja.

2. Standardi povezani s tretmanskim udomiteljima

Na početku ovog područja spominju se **odgovornosti udomiteljskih obitelji**. Tretmanski udomitelji moraju tretmanskom timu pružati sve informacije o djetetu koje su relevantne za određivanje tretmanskog plana i participirati u razvoju adekvatnog plana za dijete. Također su dužni surađivati s tretmanskim timom na zajedničkim sastancima. Njihova primarna odgovornost ogleda se u implementaciji tretmanskih postupaka u okviru obitelji koji su u skladu s tretmanskim planom. Pri tome moraju dokumentirati sve događaje poput kontakata s biološkom obitelji djeteta (telefonski pozivi, izmijenjena pisma, e-mailovi, posjeti), zakazane

termine za dijete poput medicinskih dogovora i savjetovanja, ali i kontakte licem u lice sa stručnjacima. Oni su odgovorni za ostvarivanje pozitivnog kontakta djeteta i njegove biološke obitelji, pri čemu bi bilo poželjno da biološku obitelj uključe u važne djetetove životne događaje kao što su rođendani, školske aktivnosti i slično. Zanimljivo je napomenuti da FFTA veliku važnost pridaje i korištenju tehnologije unutar udomiteljskih obitelji te napominje da tretmanski udomitelji moraju dogovoriti pravila u korištenju tehnologije i da udomljena djeca bilo koje dobi moraju udomiteljima dati na uvid sve lozinke koje upisuju prilikom korištenja različitih tehnoloških naprava. Dakle, tretmanski udomitelj mora imati pristup svemu što dijete radi u okviru tehnološkog područja, a mora mu i objasniti opasnosti koje su povezane s prikazivanjem osobnih podataka na internetu. Nadalje, tretmanski udomitelji moraju održavati veze s pojedinim akterima unutar zajednice kao što su to institucije za rekreaciju, socijalni servisi, programi mentalnog zdravlja i svim drugim resursima koji bi mogli biti potrebni djetetu. Posebno se spominje aktivna participacija u djetetovom obrazovnom procesu i održavanje kontakta s obrazovnom institucijom. Ako se tretmanski udomitelji odluče na prestanak udomiteljstva, u svrhu što bezbolnije tranzicije djeteta u novu udomiteljsku obitelj potrebno je minimalno 30 dana prije premještanja javiti takvu odluku članovima tretmanskog tima. Poseban osvrt FFTA daje na **kvalifikacije** koje bi tretmanski udomitelji trebali imati i njihov **odabir** od strane stručnjaka. Svaki bi program trebao imati razvijen plan regrutacije udomitelja koji može uključivati reklame u medijima, članke o tretmanskom udomiteljstvu, javne govore i razgovor stručnjaka s ljudima iz svoje okoline o programu. Za svakog tretmanskog udomitelja potrebno je provjeriti njegovu prošlost, što uključuje provjeru počinjenih kaznenih djela, ali i pridobivanje minimalno tri mišljenja o potencijalnoj udomiteljskoj obitelji od strane osobe s kojom nije u krvnom srodstvu (primjerice poslodavac, susjed, obiteljski psihijatar, svećenik i tako dalje). Tretmanski se udomitelj mora dobro služiti jezikom koji govori dijete, mora biti star minimalno 21 godinu i prema izjavi liječnika biti psihološki zdrav. Također, njegov posao ne smije utjecati na sposobnost za izvršavanje odgovornosti unutar tretmanskog udomiteljstva. Kao idealne kvalitete tretmanskog udomitelja ističu se predanost udomiteljstvu, pozitivan stav, volja za implementacijom tretmanskog plana, smisao za humor, fleksibilnost, tolerantnost, sposobnost da uskladi vlastita očekivanja s potrebama i mogućnostima djeteta, otvorenost, financijska stabilnost, emocionalna stabilnost i čvrsta mreža socijalne podrške. Također, tretmanski bi udomitelji trebali potpisati izjavu u kojoj se navodi da neće koristiti fizičke postupke pri kažnjavanju djeteta. U okviru **treninga** tretmanskih udomitelja, spominje se važnost postojanja treninga prije početka udomljavanja i treninga tijekom pružanja usluge udomiteljstva. U inicijalnom, početnom treningu važno je uključiti sljedeća područja:

- a) Teme koje se odnose na djetetovo ponašanje i medicinske intervencije
 - Djelotvorno upravljanje ponašanjem, potrebe udomljene djece koja imaju povijest zlostavljanja i zanemarivanja, znanja o traumama, važnost tuge i žaljenja u životima udomljene djece, konzumacija sredstava ovisnosti, krizne intervencije
- b) Teme koje se odnose na zagovaranje djetetovih prava
 - Suradnja s različitim sustavima iz djetetovog života (pravni sustav, sustav mentalnog zdravlja), resursi unutar obrazovnog sustava, poteškoće povezane s biološkom obitelji, kulturalna kompetentnost
- c) Teme koje se odnose na sam program
 - Povjerljivost i čuvanje zapisnika, zakonski okvir, dokumentacija

Treninzi tijekom udomiteljstva mogu se odnositi na različita područja, a poželjno je da dio tih treninga bude dostupan putem interneta. Tretmanski udomitelji svakako trebaju dobiti i odgovarajuću **podršku**. Ona bi trebala uključivati dobivanje svih važnih informacija o programu tretmanskog udomiteljstva, podršku u obliku odmora (planiranog ili u kriznim situacijama) od udomiteljstva, savjetovanje u slučaju kriznih situacija, stvaranje mreža podrške za tretmanske udomitelje (poput grupe podrške udomitelja), financijsku podršku i podršku u bilo koje vrijeme od strane stručnjaka. Što se tiče kapaciteta tretmanskih udomiteljskih obitelji, FFTA smatra da bi u jednoj takvoj obitelji trebalo biti smješteno jedno ili maksimalno dvoje djece. Za smještaj više od dvoje djece trebala bi postojati posebna dozvola koja se odnosi na specifične slučajeve kao što su udomljavanje braće i sestara.

3. Standardi povezani s djecom i mladima te njihovim biološkim roditeljima

U ovom se području prvotno spominju standardi koji se odnose na **smještaj djeteta i usluge podrške**. Prije smještaja djeteta potrebno je provesti aktivnosti koje će olakšati tu promjenu u djetetovom životu. Na primjer, uključiti udomiteljsku obitelj i dijete u neke zajedničke aktivnosti, dogovoriti posjete i s vremenom dogovoriti da dijete tu i tamo prespava u obitelji. Također, djeca i njihove biološke obitelji trebale bi se priupitati za mišljenje prije konačnog smještaja djeteta. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti odgovarajućem spajanju udomiteljske obitelji i djeteta, odnosno tome da udomiteljska obitelj bude prikladna za dijete. Pri tome je važno u vidu imati čimbenike poput sigurnosti udomiteljskog doma za pojedino dijete, volju udomiteljske i biološke obitelji da međusobno surađuju, udomiteljevo poznavanje jezika kojim govori dijete, slična kulturna i druga obilježja udomiteljske i biološke obitelji, prisustvo lokalnih resursa koji su potrebni djetetu, specifične vještine udomitelja koje su potrebne tijekom

skrbi za dijete i slično. Udomljeno dijete mora imati pravo na kontakte sa stručnjacima, odgovarajućim pravobraniteljem i svojom biološkom obitelji. U smislu **tretmana** svaki program mora slijediti tretmanski model koji se temelji na znanstvenim dokazima. Za uspjeh tretmana izuzetno je važna stabilnost smještaja, odnosno da dijete prođe kroz što manje prijelaza iz jedne udomiteljske obitelji u drugu. Također je potrebno u tretman uključiti i biološku obitelj djeteta u onom stupnju u kojem je to moguće. Tijekom tretmana je važno usredotočiti se na djetetovo kognitivno funkcioniranje, njegovo fizičko zdravlje i razvoj te ponašajno, emocionalno i socijalno funkcioniranje.

4.2. Sličnosti i razlike među programima tretmanskog udomiteljstva

Zahvaljujući osnovnim premisama tretmanskog udomiteljstva, programi moraju dijeliti neke **zajedničke karakteristike** kako bi se ostvarili osnovni ciljevi takve vrste udomiteljstva. Neke od tih karakteristika su da se svi programi usmjeravaju na mlade koji imaju neke specifične potrebe (koje nije moguće zadovoljiti u tradicionalnom obliku udomiteljstva), pružaju posebnu edukaciju te podršku udomiteljima, smještaju djecu u domove tretmanskih udomitelja, daju naknade udomiteljima koje su veće od uobičajenih naknada u udomiteljstvu te planiraju tretman kojim se kombiniraju neke uobičajene strategije tretmana sa svakodnevnim interakcijama između tretmanskih udomitelja i djece (Farmer i sur., 2002). Osim navedenog, naglašava se i da se tretmanski udomitelji doživljavaju profesionalcima, da je broj djece koja se mogu smjestiti u jedan dom ograničen, stručnjaci imaju manji broj udomiteljskih obitelji s kojima rade te da se tretmanskim udomiteljima pruža 24-satna podrška (Hawkins, 1990; prema Curtis i sur., 2001). Riječ je o osnovnim elementima koje je potrebno imati na umu kako bi program zaista ostvario svoje ciljeve, odnosno kako bi se djeci s problemima u ponašanju pružila adekvatna skrb i tretman u obiteljskom okruženju.

Unatoč postojanju Programskih standarda za tretmansko udomiteljstvo još od 1991. godine te mnogobrojnih mišljenja da bi programi tretmanskog udomiteljstva trebali imati neke zajedničke karakteristike kako bi se osigurala odgovarajuća kvaliteta takvih programa, autori spominju da se programi tretmanskog udomiteljstva međusobno razlikuju. Ponajviše je riječ u **razlikama** u tretmanskom pristupu koji se koristi, podršci koju dobiva biološka obitelj djeteta, intenzitetu usluga koje se pružaju, kao i vrsti treninga te podrške tretmanskim udomiteljima (Rivera i Kutash, 1994; prema Curtis i sur., 2001). Farmer i sur. (2002) proveli su istraživanje o

programima tretmanskog udomiteljstva u Sjevernoj Karolini u SAD-u koje je također pokazalo da se programi međusobno razlikuju. Neke od njih provode javne ustanove, dok se drugi provode u okviru privatnih agencija. Programi su se razlikovali prema broju udomiteljskih obitelji (od samo jedne udomiteljske obitelji pa sve do njih 235), pružanju 24-satne podrške tretmanskim udomiteljima, kontaktiranju tretmanskih udomitelja barem jednom tjedno od strane stručnjaka iz organizacija, traženju odmora od udomiteljstva od strane udomitelja, količini autonomije i slobode koja se daje udomiteljima i tako dalje. Navedeno pokazuje da se razlike među programima mogu pronaći i unutar jedne države, što dovodi do zaključka da se programi mogu još i više razlikovati ako uspoređujemo različite države. U skladu s time, može se navesti primjer izvješća National Foster Parent Association da neke države još uvijek ne razlikuju trening za udomitelje u tradicionalnom udomiteljstvu i trening za udomitelje u tretmanskom udomiteljstvu (Dorsey i sur., 2008).

4.3. Primjeri programa vezanih uz tretmansko udomiteljstvo

Pretraživanjem programa tretmanskog udomiteljstva, moguće je pronaći brojne programe koji se odnose na tretmansko udomiteljstvo (primjerice *The circle program* u Australiji, *Centerstone therapeutic foster care*, *TrACK*, *Family Vistas* i *FamilyWorks* u SAD-u), no u ovom su radu opisani oni koji se najčešće spominju. Najpoznatiji od svih jest Multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo (eng. *Multidimensional treatment foster care*). On je najrašireniji u svijetu, a mnogi ga autori izjednačavaju s pojmom tretmansko udomiteljstvo. Nakon njega slijede PRYDE, Willie M. te Girls i Boys Town, što su svi stariji programi koji su začeti još u sedamdesetim i osamdesetim godinama prošlog stoljeća, a od kojih se samo Willie M. više ne provodi.

Međutim, zbog velike učestalosti pojavljivanja u znanstvenoj literaturi, navest će se i nekoliko programa (PRIDE, MAPP, KEEP i FRP) koji su usmjereni samo na edukaciju tretmanskih udomitelja. **PRIDE** (*Parent Resources for Information, Development, and Education*) je model edukacije za tretmanske udomitelje koji se koristi u dvadesetak zemalja diljem svijeta (Piescher i sur., 2008). Razvijen je 1993. godine od strane Child Welfare League of America (Dorsey i sur., 2008) i sastoji se od 27 sati treninga na kojima se usmjerava prema pet značajnih aspekata: zaštita i skrb za dijete, zadovoljavanje djetetovih razvojnih potreba i razumijevanje zaostataka u razvoju, podržavajuće veze između djeteta i njegove biološke obitelji, pomaganje djetetu kako

bi ono kreiralo sigurne i podržavajuće dugotrajne veze s drugima, rad u profesionalnom timu. Te se kompetencije fokusiraju isključivo na znanja i vještine koje tretmanski udomitelji moraju imati kako bi mogli zadovoljiti potrebe udomljenog djeteta (Dorsey i sur., 2008). Sveukupno gledajući, PRIDE ima za cilj ojačati kvalitetu udomiteljstva i pružiti standardiziran i strukturiran proces regrutiranja, edukacije i selekcije udomitelja (Piescher i sur., 2008). U literaturi se često spominje kao jedan od oblika treninga za tretmanske udomitelje, no u praksi se može koristiti i u uobičajenom udomiteljstvu. **MAPP** (*Model Approach to Partnerships in Parenting*) je visoko strukturirani program čiji trening za udomitelje traje više od deset tjedana. Orijeantira se na znanje, stavove i vještine koje su udomiteljima potrebne, a najvažnije teme odnose se na općenite informacije o udomiteljstvu, smještaj udomljene djece, gubitak i privrženost, rad na ponašanju, povezanost s biološkom obitelji te utjecaj čitavog procesa na udomiteljsku obitelj. Koristi se standardnim predavanjima, grupnim diskusijama i vježbama igranja uloga, a na svakom se susretu dodjeljuju materijali i domaće zadaće. MAPP se, kao i PRIDE, može koristiti i u treningu udomitelja koji neće udomljivati dijete s problemima u ponašanju. Unatoč tome što se ovaj program spominje u literaturi kao adekvatan program za edukaciju tretmanskih udomitelja, pogodnost programa za tretmanske udomitelje je upitna zbog toga što dosadašnja istraživanja nisu pokazala da program postiže željene rezultate (Piescher i sur., 2008). **KEEP** (*Keeping Foster and Kin Parents Supported and Trained*) je osmišljen kako bi se zadovoljila dva temeljna cilja: **1)** pružanje odgovarajućih tehnika udomiteljima za nošenje s djetetovim eksternaliziranim i drugim ponašajnim te emocionalnim problemima, i **2)** podržavanje udomitelja u implementaciji naučenih tehnika. Tijekom treninga udomitelji uče o metodama poticanja kooperativnosti djeteta, nošenju s nepredviđenim situacijama, balansiranju poticaja i ograničenja, nošenju s problemskim ponašanjima, promoviranju školskog uspjeha, poticanju pozitivnih veza s vršnjacima, strategijama za kontroliranje stresa i tako dalje. Ovaj program traje 16 tjedana i grupe udomitelja sastaju se jednom tjedno na 90-minutnom susretu. Osim toga, svaki se tjedan stručnjaci čuju telefonskim putem s udomiteljima (Piescher i sur., 2008). Program je pokazao pozitivne rezultate poput smanjenja ponašajnih problema kod djece i korištenja pozitivnijih roditeljskih tehnika od strane udomitelja (Fisher i sur., 2009). Zbog velikog usmjerenja prema nošenju s eksternaliziranim problemima, problemima mentalnog zdravlja, problemima sa školom i s vršnjacima, Piescher i sur. (2008) navode da bi ovaj program mogao biti vrlo pogodan za tretmansko udomiteljstvo. **FRP** (*Family Resilience Project*) je dizajniran upravo za tretmansko udomiteljstvo kako bi se udomiteljima pružio individualiziran trening koji je povezan s roditeljstvom djece koja imaju ponašajnih problema. Pristup udomiteljskim obiteljima unutar ovog programa sastoji se od šest koraka (Piescher i sur., 2008):

1. Postavljanje cilja,
2. Promišljanje o tome zbog čega dosadašnje iskustvo nije dovelo do cilja,
3. Promišljanje o tome što je do sada bilo učinkovito, ali se nije prepoznalo kao jedan od važnijih elemenata u postizanju cilja,
4. Opisivanje razlika,
5. Ponovno fokusiranje na učinkovite tehnike,
6. Prakticiranje učinkovitih tehnika i njihovo korištenje u većem obimu.

4.3.1. Multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo

Multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo (eng. *Multidimensional foster care*), odnosno prema novom nazivu Tretmansko udomiteljstvo Oregon, jest program koji se najviše spominje u literaturi, najviše je do sada opisan i evaluiran. Razvio se u Oregonu i prvi se puta počeo provoditi 1983. godine (Chamberlain i Reid, 1994), no tijekom godina je uspješno implementiran u više od 50 različitih mjesta u SAD-u te u Engleskoj, Norveškoj, Danskoj, Švedskoj i Nizozemskoj, a manjim dijelom i u drugim državama Europe. Program je u početku bio namijenjen muškoj populaciji adolescenata koji su se našli u pravosudnom sustavu zbog problema s delinkvencijom (Chamberlain, 2003; prema Fisher i Gilliam, 2012), no s vremenom je adaptiran i za druge uzraste te za djevojke (Chamberlain i sur., 2007; prema Fisher i Gilliam, 2012). Stoga danas postoje tri verzije ovog programa koje su usklađene s razvojnim fazama korisnika: za predškolsku djecu (tri do pet godina), za djecu školske dobi (šest do dvanaest godina) i za adolescente (dvanaest do osamnaest godina). Osnovna filozofija na kojoj se program temelji jest da se dugoročni ciljevi mogu najuspješnije postići kada se tretman provodi unutar obitelji i zajednice (Fisher i Gilliam, 2012). U skladu s time spominju se dva najvažnija cilja programa (Smith i sur., 2010; Smith, 2004):

1. Stvoriti prilike za mlade kako bi uspješno živjeli u zajednici i pritom im pružiti intenzivni nadzor, podršku i mogućnosti za razvoj vještina,
2. Pripremiti biološke roditelje za uspješno roditeljstvo kako bi se djeca mogla vratiti u svoju primarnu obitelj.

Jedna od glavnih značajki ovog programa je korištenje timskog pristupa u pružanju usluga. Unutar programa postoje tretmanski timovi od kojih svaki može raditi u prosjeku s dvanaest do

petnaest korisnika istodobno. U svakom timu moraju postojati određene uloge. Supervizor programa (*eng. program supervisor*) je odgovoran za koordinaciju aktivnosti svih članova tima te za održavanje veze između samog programa i ostalih usluga koje koriste obitelji. Savjetnik tretmanskog udomitelja (*eng. foster parent consultant*) pruža potporu udomiteljskoj obitelji putem kućnih posjeta i telefonskih poziva, a često je riječ o bivšem udomitelju koji ima završen magistarski ili doktorski studij. Dijete prima posebnu potporu vezanu uz njegovo ponašanje od strane stručnjaka (*eng. behavior support specialist*) tijekom individualnih susreta i uglavnom se radi o studentu ili drugoj mladoj osobi koja može uspostaviti odnos s djetetom. Obiteljski terapeut (*eng. family therapist*) radi s biološkom obitelji kako bi je pripremio na povratak djeteta nakon što završi tretmansko udomiteljstvo. Dnevni pozivatelj roditelja zbog izvješća (*eng. parent daily report caller*) održava svakodnevni kontakt s udomiteljskim obiteljima putem telefona i za njega je vrlo važno da može prepoznati kada obitelj ima nekih poteškoća kako bi mogao obavijestiti ostatak djelatnika. Osim svih navedenih stručnjaka, u program je uključen i psihijatar (*eng. consulting psychiatrist*) koji vodi računa o lijekovima koje dijete mora primati, ako su mu pripisani (Fisher i Gilliam, 2012).

Tretmanski se udomitelji regrutiraju na različite načine, a negdje postoji i novčana naknada postojećim tretmanskim udomiteljima koji preporuču nove tretmanske obitelji. Zainteresirane se osobe kontaktiraju putem telefona vezano uz neke osnovne pretpostavke koje moraju biti zadovoljene (na primjer dovoljno velik prostor kod kuće, nepostojanje prethodne kriminalne povijesti), nakon čega im se šalje forma za prijavu u program. Sljedeći dio procesa je kućni posjet u kojem se objašnjava program i očekivanja od tretmanskih udomitelja. Ako se pokaže da bi obitelj mogla biti dovoljno dobar pružatelj tretmanskog udomiteljstva, potencijalni udomitelji moraju proći edukaciju od dvadeset sati na kojoj se uči o pristupu analize ponašanja u 4 koraka (prepoznavanje problema, opis problema, identificiranje onoga što dovodi do ponašanja i onoga što prethodi samom ponašanju), demonstriraju se različite procedure implementiranja individualiziranog programa za udomljeno dijete, razgovara se o metodama rada s biološkom obitelji djeteta i objašnjavaju se temelji programa (Fisher i Chamberlain, 2000).

Zanimljivo je napomenuti da se u ovom programu koristi sistem bodova i razina koji koriste tretmanski udomitelji kao osnovni alat za rad s udomljenim djetetom. Taj se sistem koristi kako bi se djetetu dala povratna informacija o njegovom ponašanju u odnosu na ono što se od njega očekuje (ustajanje na vrijeme, pohađanje škole, pristojno ponašanje na satu i slično). Udomitelji su educirani za korištenje ovog sistema kako bi oblikovali djetetovo ponašanje u pozitivnom

smjeru, a da bi to učinili bodovi se daju i oduzimaju ovisno o djetetovom ponašanju. Što više bodova dijete sakupi, to ima pravo na više privilegija poput kasnijeg odlaska na spavanje ili posjedovanja radia u spavaćoj sobi (Smith, 2004).

Na službenoj internetskoj stranici Multidimenzionalnog tretmanskog udomiteljstva (<http://www.tfcoregon.com>) vidljivo je da se taj program za adolescente trenutno provodi u Sjedinjenim Američkim Državama, Velikoj Britaniji, Švedskoj, Danskoj i Norveškoj. Program za predškolsku djecu provodi se samo u Velikoj Britaniji, a za djecu srednje dobi (od 7. do 11. godine) provodi se u Sjedinjenim Američkim Državama, Velikoj Britaniji i Škotskoj. Zanimljivo je napomenuti i da se u Velikoj Britaniji umjesto termina Multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo koristi drugačiji termin: Intenzivno udomiteljstvo (*eng. Intensive fostering*) (Biehal i sur., 2011).

Evaluacijama su utvrđeni brojni pozitivni ishodi Multidimenzionalnog tretmanskog udomiteljstva. Najčešće spominjani jest da su mladi iz Multidimenzionalnog tretmanskog udomiteljstva u roku od dvije godine nakon izlaska iz udomiteljstva manje puta uhapšeni (Chamberlain, 1990; Chamberlain, Leve i DeGarmo, 2007; sve prema Smith i sur., 2010) i manje su dana proveli u pritvoru u odnosu na kontrolnu grupu (Smith i sur., 2010). U skladu s time uvidjeli su se veliki pomaci po pitanju smanjenja delinkventnog i općenito antisocijalnog ponašanja (Leve, Fisher i Chamberlain, 2009; prema Fisher i sur., 2009), a i pokazalo se manje vjerojatnim da će mladi činiti nasilna kaznena djela u budućnosti (Eddy, Whaley i Chamberlain, 2004; prema Smith i sur., 2010). Kod mladih uključenih u MTFC program uviđaju se pozitivni rezultati u odnosu na preveniranje i smanjenje konzumacije sredstava ovisnosti (Smith, Chamberlain i Eddy, 2010; prema Fisher i Gilliam 2012). Nadalje, istraživanja pokazuju da su se u većem broju slučajeva korisnici uspjeli vratiti nazad u biološku obitelj, za razliku od onih koji su bili smješteni u tradicionalno udomiteljstvo (Moore i sur., 2001). Također, djeca i mladi su u okviru MTFC programa razvili adekvatnu privrženost s udomiteljima, a njihovi su udomitelji pokazivali manje razine stresa od udomitelja u tradicionalnom udomiteljstvu (Leve, Fisher i Chamberlain, 2009; prema Fisher i sur., 2009). Posebne su evaluacije provedene vezano uz djevojke u Multidimenzionalnom tretmanskom udomiteljstvu. Pokazalo se da je kod adolescentica vidljiv smanjen broj maloljetničkih trudnoća (Kerr i sur., 2009). Osim toga, Leve i Chamberlain (2007) su u svojem istraživanju dobili rezultate koji ukazuju na smanjenje delinkvencije kod djevojaka uključenih u MTFC program, ali i njihovo značajno povećanje uključenosti u školske aktivnosti. Primjerice, 150% više vremena u odnosu na ranije razdoblje provodile su u pisanju domaćih zadaća. U izvještaju o pilot programu Intenzivnog udomiteljstva

u Velikoj Britaniji (2010) prikazano je da su mladi uključeni u pilot program imali veće vjerojatnosti da budu i dalje uključeni u obrazovni program, za razliku od kontrolne grupe u kojoj su mladi češće izašli iz obrazovnog sustava prije njegovog završetka. Osim toga, tretmansi timovi bili su vrlo uspješni u aktiviranju mladih u novim aktivnostima slobodnog vremena. S dosadašnjim rezultatima preklapaju se i pozitivni pomaci po pitanju ponovnog osuđivanja mladih, pri čemu su mladi uključeni u program bili mnogo manje osuđivani od kontrolne skupine mladih. Poželjno je spomenuti i da su pozitivni rezultati Multidimenzionalnog tretmanskog udomiteljstva vidljivi ne samo kod jedne dobne skupine, već i kod mlađih i kod starijih korisnika (Moore i sur., 2001), što znači da se poželjni pomaci pojavljuju bez obzira na dob. Osim svega navedenog, Multidimenzionalno tretmansko udomiteljstvo preispitano je i u analizama troškova i dobiti. Analiza koju su proveli Laos i sur. (1999; prema Moore i sur., 2001) pokazuje uštedu od 17 000 američkih dolara u odnosu na uobičajene usluge. Washington State Institute for Public Policy (1998; prema Fisher i Chamberlain, 2000) također je analiziralo dobiti MTFC programa. Rezultati su pokazali da se uz MTFC program štedi oko 6 000 dolara po jednom korisniku programa, a dodatnih 12 000 dolara štedi se zahvaljujući smanjenju počinjenih kaznenih djela.

4.3.2. PRYDE - Pressley Ridge youth development extension

PRYDE, u nekoj literaturi poznat i kao PR-TFC, je program koji se ranih 1980-ih razvio u Pennsylvaniji u SAD-u kako bi omogućio intenzivne usluge tretmanskog udomiteljstva djeci i mladima koji imaju problema s ponašanjem (Dollard i sur., 2005).

Četiri glavna cilja programa (Stroul, 1989) su:

1. Pružiti djeci s problemima u ponašanju izvaninstitucionalnu tretmansku alternativu u obiteljskom okruženju,
2. Pomoći djeci da nauče socijalne i akademske vještine te vještine nošenja s problemima,
3. Smjestiti djecu u manje restriktivne uvjete u odnosu na institucionalni smještaj,
4. Ponovno ujediniti dijete s njegovom biološkom obitelji kada god je to moguće.

Hawkins i sur. (1985) navode sedam glavnih principa na kojima se temelji PRYDE:

1. I djeca s najvećim problemima mogu uspjeti uz intenzivan tretman

Program je namijenjen djeci i mladima s raznim emocionalnim i ponašajnim problemima kod kojih postoji rizik da će se smjestiti u instituciju. Također, program je intenzivan, što se ogleda u smještaju korisnika u udomiteljsku obitelj i svakodnevnom korištenju tretmanskih postupaka od strane udomitelja.

2. Tretman je učenje, a najveći rezultati pojavljuju se u okviru svakodnevnog života

Uvjerenje jest da tretman zapravo označuje učenje. Tretmanskim se udomiteljima daju instrukcije vezane uz korištenje tretmanskih intervencija kako bi utjecali na ponašanje udomljenog djeteta. Osim toga, djecu se uči vještinama pomoću kojih se mogu nositi sa zahtjevima od strane obitelji, škole, zajednice i tako dalje. Tretmanski ih udomitelji uče nošenju sa svakodnevnim stresorima, školskim aktivnostima i odnosima s vršnjacima.

3. Tretmanski je udomitelj glavna karika u promjeni koja se želi postići

Tretmanski plan implementiraju udomitelji, pri čemu je izrazito važna emocionalna povezanost s djetetom. Udomitelji s djetetom razgovaraju o ciljevima i dogovaraju strategije pomoću kojih će se oni postići.

4. Predanost je bezuvjetna

Kada se dijete smjesti u udomiteljsku obitelj, pokušava se pomoći mu na različite načine kako bi se uspjele proizvesti pozitivne promjene. Pristup uključuje terapijsku komunikaciju djeteta s udomiteljima, učenje vještina, adekvatno rješavanje sukoba, nošenje s krizama koje se događaju tijekom života i slično. Ako se sve te intervencije pokažu nedovoljnima, pokušava se proširiti podrška koja je potrebna djetetu.

5. Program je uspješan ako dijete pokazuje pozitivnu promjenu

Kako bi se promjene uvidjele, koriste se unaprijed postavljeni ciljevi koje dijete treba postići. Osim toga, tretmanski udomitelji svaki dan zapisuju djetetova postignuća i napredak te evaluiraju vlastite vještine koje koriste tijekom tretmanskog udomiteljstva.

Za razliku od programa Multidimenzionalnog tretmanskog udomiteljstva u kojem postoji čitav tim stručnjaka koji se bavi udomiteljskom obitelji, u PRYDE programu postoji samo jedna osoba koja koordinira sve aspekte usluga za udomiteljsku obitelj. Ta se osoba zove roditeljski supervizor (*eng. parent supervisor*) i ima različite funkcije, od treninga tretmanskih udomitelja

i supervizija unutar doma obitelji, preko individualnog rada s udomljenom djecom te rada s biološkom obitelji djeteta, pa sve do kontakta sa školom, sudovima i zajednicom (Stroul, 1989).

Tretmanski udomitelji moraju proći trening od 25 sati nakon kojeg se djeca mogu smjestiti u njihove domove. Tijekom cijelog procesa moraju voditi dokumentaciju o korištenju tretmanskih tehnika te evaluirati djetetovo ponašanje i postignuća. U ovom se programu, kao i u Multidimenzionalnom tretmanskom udomiteljstvu, koristi sustav bodovanja u kojem djeca mogu dobivati i gubiti bodove sukladno svojem ponašanju. Program udomiteljima pruža superviziju i 24-satni servis koji udomitelji mogu telefonski kontaktirati (Hawkins i sur., 1985). Osim podrške udomiteljima, program pruža i individualna savjetovanja udomljenoj djeci te individualne i grupne usluge biološkim obiteljima (Dollard i sur., 2005).

Do sada je provedeno izrazito malo evaluacijskih istraživanja ovog programa. U literaturi se kao pozitivan podatak spominje da se 1984. godine 82% djece i mladih koji su izašli iz PRYDE programa, uspješno vratili u manje restriktivne uvjete poput vlastite obitelji, tradicionalnog udomiteljstva i samostalnog života (Trunzo i sur., 2012). Temeljem toga može se zaključiti da su svi oni promijenili ponašanje na bolje, zbog čega nije bilo potrebe upućivati ih u institucije. Osim toga, Bishop-Fitzpatrick i sur. (2014; prema www.cebc4cw.org) proveli su istraživanje u koje je bilo uključeno 612 ispitanika i kojim se pokazalo da se svakodnevno funkcioniranje korisnika popravilo tijekom sudjelovanja u programu.

4.3.3. Willie M. program

Ovaj je program proizašao kao rezultat tužbe protiv Sjeverne Karoline 1979. godine da omogući adekvatne i manje restriktivne usluge za mlade s problemima mentalnog zdravlja i agresivnim ponašanjem, čije potrebe nisu do tada bile adekvatno zadovoljene (Farmer i sur., 2003). Program se provodio sve do 2003. godine (Pavkov i sur., 2006). Država je novčano podupirala program, a provodili su ga centri za mentalno zdravlje. U programu nije postojao set programskih smjernica, zbog čega je izvođenje programa ovisilo od provoditelja do provoditelja, no u suštini su trebali slijediti FFTA standarde za tretmansko udomiteljstvo. Glavni ciljevi programa bili su omogućiti djeci da žive i odlaze u školu u manje restriktivnim uvjetima, zadovoljavajući njihove potrebe i radeći na njihovim snagama. (Nash i sur., 2006). Tretman je bio primarno orijentiran prema stvaranju odnosa između udomitelja i djece. Smatralo se da je važnije povećati broj zaštitnih čimbenika u djetetovom životu nego se

usredotočiti na smanjenje rizičnih čimbenika (Dodge i sur., 2000). Posebna se važnost pridavala aktivnostima slobodnog vremena, druženju s prosocijalnim vršnjacima i razvoju vještine adekvatnog rješavanja problema (Burns i Hoagwood, 2002). Individualne programe tretmana za 12 do 15 djece je u svakoj jedinici nadgledao voditelj slučaja (*eng. case manager*) (Guthrie i Finger, 1983). On je odgovoran za razvoj tima koji bi trebao biti uključen u program za specifično dijete. Članovi tima mogli su biti članovi djetetove dalje obitelji, susjedi, liječnici u području mentalnog zdravlja, suradnici iz škola, psiholozi i tako dalje (Dodge i sur., 2000). Tipično dijete u programu imalo je sudskog savjetnika, posebnog učitelja, psihijatra i udomiteljsku obitelj. Voditelj slučaja morao je koordinirati sve uključene strane i posjećivati dijete barem jednom mjesečno. Kao i u prva dva programa, i ovdje je korišten sustav bodovanja kao sredstvo za promjenu ponašanja (Guthrie i Finger, 1983). U *Grafičkom prikazu 2* predstavljene su usluge koje su se u okviru Willie M. programa pružale korisnicima.

Usluge unutar zajednice

- individualna, grupna i obiteljska terapija
- rekreacijski programi
- tretman vezan uz konzumaciju sredstava ovisnosti
- krizne intervencije
- savjetovanje

Obrazovne usluge

- obrazovanje kod kuće
- dnevni programi koji se provode prije ili nakon završetka škole
- ljetni kampovi
- kombinirani dnevni programi tretmana i obrazovanja

Usluge vezane uz zapošljavanje

- učenje vještinama povezanih s intervjuiranjem za posao, radnim vrijednostima, radnim vještinama
- posao s nepunim radnim vremenom
- profesionalna orijentacija
- naukovanje

Stacionarne i sigurnosne usluge

- kratkotrajna hospitalizacija
- dugotrajna hospitalizacija
- dijagnostička testiranja
- psihijatrijski tretman

Unatoč tome što se program prestao provoditi, Dodge i sur. (2003) navode neke njegove pozitivne doprinose. Najznačanije za spomenuti jest da je program pokazao jedan novi pristup tretmanu i važnost fokusiranja na mjerljive ciljeve. Također je ukazao na presudnu važnost uspostavljanja pozitivnih ljudskih odnosa u tretmanu mentalnog zdravlja. Jedno je istraživanje uključivalo 184 korisnika Willie M programa i pokazalo da je jedna trećina njih izašla iz programa unutar prvih 12 mjeseci. Od njih je 47% premješteno u restriktivnije uvjete smještaja. Međutim, izlazak iz programa nije bio u korelaciji s uspjehom programa, već s činjenicom da su korisnici postajali stariji i počeli pokazivati više problema u ponašanju. Autori istraživanja zaključili su da ovaj program nije pogodan za kratkotrajne smještaje u udomiteljske obitelji (Dollard i sur., 2005).

4.3.4. Boys i Girls Town

Boys Town i Girls Town je program kreiran u Nebraski (Dollard i sur., 2005) i u kojem ne postoji standardiziran način dolaska djeteta ili mlade osobe u program. Neke od njih pošalju njihovi roditelji, neki su napušteni, a neki se pojave samostalno. Ono što je tipično za korisnike programa jest da su svi iskusili mnogobrojne promjene smještaja, primjerice u centrima za dječju skrb, psihijatrijskim bolnicama, skloništima i/ili udomiteljskim obiteljima. Mnogi su već imali problema sa zakonom, a neki su i na uvjetnom otpustu ili u probaciji. Glavni moto programa jest: „*Ne postoji takva stvar kao loše dijete – samo loše okruženje, loše razmišljanje i loš trening*“. Unutar ovog programa djeca dobivaju priliku za učenje vještina u okruženju obitelji, a kao sedam najvažnijih vještina u ovom programu se ističu: slijeđenje uputa, primanje kritike, prihvaćanje 'ne' kao odgovora, pozdravljanje drugih ljudi, zahtijevanje nečega, privlačenje pažnje učitelja i pristojno izražavanje neslaganja. I u ovom se programu koristi sustav bodovanja te svako dijete na početku dobije svoju osnažujuću karticu (*eng. empowerment card*) na kojoj im se dodaju i uzimaju bodovi kao nagrade i kazne za dobro i loše ponašanje. Na karticu bodove mogu dodavati i učitelji u školi, a kako bi dijete imalo osnovne privilegije (gledanje televizije, slušanje muzike, korištenje telefona) mora dnevno zaraditi barem 10 000 bodova. S vremenom, kako dijete postaje dovoljno odgovorno, prestaje nositi sa sobom svoju karticu i ima više privilegija (Jendryka, 1994).

Udomitelji moraju završiti jednogodišnju edukaciju koja uključuje trodnevnu intenzivnu radionicu i superviziju za vrijeme rada. Osim edukacije, pružena im je i supervizija te

moćnost sudjelovanja u planiranju i donošenju odluka unutar programa. Kasnije su im pružene mogućnosti za razvoj, napredovanje te dodatne edukacije, a pružaju im se i mogućnosti za gradnju karijere unutar programa kao supervizori (Dollard i sur., 2005). Ono što najviše razlikuje ovaj program od ostalih jest da u jednoj kući mora postojati udomiteljski par u braku koji je prošao već navedenu edukaciju i koji brine za više djece istovremeno, ponekad čak i do osmero. Udomiteljski parovi moraju imati čvrst brak i mnogo strpljenja, a regrutacija je iznimno rigorozna: samo jedan od osamnaest parova uspijeva proći kroz seriju intervjua i zahtjeva do edukacije. Udomiteljstvo tim osobama predstavlja posao kojeg odrađuju 24 sata dnevno, no uz udomljenu djecu vrlo često s njima u domu žive i njihova biološka djeca (Jendryka, 1994). Kao i u drugim programima, jedan od ciljeva Boys i Girls Town-a jest da se djeca ponovno ujedine sa svojom biološkom obitelji. Međutim, pravilo programa je da se uvijek mora činiti ono što je u interesu djeteta, zbog čega se uvijek ima na umu da ponekad povratak u biološku obitelj nije najbolje rješenje (Jendryka, 1994).

Pokazalo se da djeca koja dolaze u Boys Town imaju svijetlu budućnost pred sobom. Oko 80% njih postane uspješno u smislu da uspješno završe program i izađu iz njega, završe srednju školu, nemaju problema sa zakonom i ostanu zaposleni (Jendryka, 1994). Istraživanje koje su proveli Larzelere i sur. (2001) pokazalo je da su djeca tijekom sudjelovanja u Boys i Girls Town-u pohađala školu i dobro se slagala s udomiteljima. Osim toga, djeca su mnogo rjeđe mijenjala smještaj nakon ulaska u program. Drugim se istraživanjem dokazalo smanjenje psihijatrijskih problema kod korisnika unutar programa, a do 2004. godine 80% svih uključenih u program otpustilo se u vlastite obitelji ili su mogli samostalno živjeti (Larzelere i sur., 2004).

5. Tretmansko udomiteljstvo – stanje u Republici Hrvatskoj

Udomiteljstvo u Republici Hrvatskoj ima relativno dugu tradiciju (Kletečki Radović i Kregar Orešković, 2005). Prvi se puta spominje u Zakonu o prisilnom odgoju neodraslih iz 1902. godine kada se nazivao obiteljskim smještajem, a iste su se godine pojavile i prve udomiteljske obitelji u blizini Velike Gorice. Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina prošlog stoljeća zajednica je počela sve više prepoznavati prednosti udomiteljskog smještaja. Iako je Domovinski rat nakratko zaustavio razvoj udomiteljstva, ponovno se o njemu počelo voditi računa 1998. godine kada je stupio na snagu Zakon o socijalnoj skrbi, koji se smatra početkom decentralizacije sustava socijalne skrbi (Savanović, 2010). Unatoč postojanju interesa i prepoznavanju važnosti udomiteljstva kao odgovarajućeg oblika skrbi za djecu, zanimljiva je činjenica da je prvi Zakon o udomiteljstvu donesen tek 2007. godine (Sabolić i Velmejska, 2015).

Što se tiče specijaliziranog udomiteljstva, ono nije postojalo u prvoj verziji Zakona o udomiteljstvu koji je stupio na snagu 2007. godine, već je prvi puta dodano u naknadnim izmjenama 2011. godine (Zakon o udomiteljstvu, NN 90/11). U trenutnom Zakonu o udomiteljstvu (NN 90/11, 78/12) se u članku 10 spominje specijalizirano udomiteljstvo kao *„udomiteljstvo kojim se korisniku pružaju specijalizirane usluge skrbi, zadovoljavanjem njegovih osnovnih i dodatnih životnih potreba, povezanih uz njegov psihofizički razvoj i razinu funkcioniranja koji odstupaju značajnije od razvoja i odrastanja djeteta iste životne dobi, ili uz veće probleme u ponašanju, teže zdravstveno stanje ili invaliditet, a korisniku potrebnu skrb pruža specijalizirani udomitelj kojima ima posebna znanja i vještine, te članovi njegove obitelji“*, a usluge specijaliziranog udomiteljstva pružaju se *„djeci i mladeži s problemima u ponašanju koji su učestali, trajni i jačeg itenziteta; grubo zanemarioj i zlostavljanoj djeci; djeci s težim ili višestrukim teškoćama u razvoju; HIV pozitivnoj djeci i mladeži te roditeljima s djetetom za koje je procijenjeno da je njihov zajednički smještaj u specijaliziranu udomiteljsku obitelj u njihovom najboljem interesu“*. Sukladno tome, u zakonskom smislu u Republici Hrvatskoj postoje odredbe vezane uz postojanje tretmanskog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju. Međutim, čak je i specijalizirano udomiteljstvo općenito u Hrvatskoj tek u začetku (Kelečki, 2005), dok za tretmansko udomiteljstvo za djecu s problemima u ponašanju ne postoji nikakav razvijeni oblik udomljavanja (Laklija, 2009).

Bez obzira na to što u Republici Hrvatskoj ne postoji model tretmanskog udomiteljstva koji bi pružao cjelokupnu strukturu od regrutacije i edukacije udomitelja, pa do supervizije i podrške udomiteljskim obiteljima te udomljenoj djeci s problemima u ponašanju, to ne znači da se djeca s problemima u ponašanju u Hrvatskoj ne udomljavaju. Pregledom Godišnjih statističkih izvješća o primijenjenim pravima socijalne skrbi u razdoblju od 2010. do 2015. godine (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mladež i socijalnu politiku, www.mspm.hr) može se uvidjeti da broj udomljene djece i mladeži s problemima u ponašanju varira od 11 (2012. godine) do 61 (2013. godine). U *Tablici 1* prikazani su brojevi udomljene djece s problemima u ponašanju od 2010. do 2015. godine.

Tablica 1: Brojevi udomljene djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj od 2010. do 2015. godine (Godišnja statistička izvješća o primijenjenim pravima socijalne skrbi, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku)

Godina	Broj udomljene djece s problemima u ponašanju
2010. godina	20
2011. godina	17
2012. godina	11
2013. godina	61
2014. godina	39
2015. godina	40

Negativna strana udomljavanja djece i mladih s problemima u ponašanju bez postojanja modela tretmanskog udomiteljstva jest da udomiteljstvo provode udomitelji koji nisu prošli kroz nikakav poseban program ili edukaciju jer se svim potencijalnim udomiteljima pristupa podjednako, bez obzira na to iz koje će skupine udomiti dijete (Laklija, 2009). Takva situacija ogleda se i u izjavama stručnjaka u okviru istraživanja koje je provela Čičak (2016). Oni navode da udomiteljske obitelji uglavnom nisu pripremljene za udomljavanje djeteta s problemima u ponašanju i da nisu dovoljno educirane za pružanje skrbi u takvom obliku udomiteljstva.

Nadalje, u navedenom se istraživanju pokazalo da postoje i brojna negativna iskustva smještaja djeteta s problemima u ponašanju u udomiteljsku obitelj, a sudionici navode i velike teškoće pri smještaju takvog djeteta zbog toga što će se rijetko koja udomiteljska obitelj odlučiti na takav postupak. Često udomitelji nisu znali kako reagirati u slučaju specifičnih ponašanja udomljenog djeteta poput izostanaka iz škole, korištenja psovki, nasilnog ponašanja, prijetnji drugoj djeci i tako dalje. Posebno su problematični rezultati koji govore o nespremnosti udomitelja na angažman vezan uz uključivanje udomljenog djeteta u dodatne tretmane koji su zasigurno u nekim slučajevima djetetu s problemima u ponašanju potrebni kako bi ono moglo postići pozitivne promjene. Iz tih rezultata može se iščitati kako udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju u Hrvatskoj nailazi na mnogobrojne probleme koji bi se mogli adresirati kreiranjem odgovarajućeg modela tretmanskog udomiteljstva.

Ono što se može primijetiti kao pozitivna promjena u Hrvatskoj jest sve učestalije mišljenje da bi se djeca s problemima u ponašanju trebala smještati unutar obitelji, umjesto u institucionalne uvjete. Prema Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj od 2011. do 2016. godine, jedan od ciljeva bio je smanjiti broj djece i mladeži s problemima u ponašanju za 40% u institucionalnim oblicima smještaja. Osim toga, planiralo se i razviti izvaninstitucijske oblike smještaja te izvaninstitucijske usluge socijalne skrbi (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, 2010; prema Sabolić i Velmejk, 2015).

Uzevši u obzir sve dosad navedene informacije, može se zaključiti da u Republici Hrvatskoj postoji pozitivno mišljenje o smještaju djece s problemima u ponašanju u obiteljsko okruženje. No, ona još uvijek zaostaje za drugim državama u svijetu koje prepoznaju važnost razvoja tretmanskog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju, a od kojih su se neke s tim problemom uhvatile u koštac još u prošlom stoljeću, odnosno prije pedesetak godina.

6. Prikaz istraživanja

U ovom će se dijelu rada prikazati metodologija provedenog istraživanja, uključujući cilj i istraživačka pitanja, uzorak ispitanika, način prikupljanja podataka te obrada podataka. Nakon toga će se prikazati i raspraviti rezultati dobiveni tijekom istraživanja.

6.1. Metodologija istraživanja

6.1.1. Cilj i istraživačka pitanja

Potaknuto informacijama o problemima vezanima uz udomljavanje djece s problemima u ponašanju te nepostojanja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj, ovim se istraživanjem nastojalo istražiti što stručnjaci misle o toj temi. Iz navedenog je proizašao i **cilj** samog istraživanja: istražiti perspektivu stručnjaka o mogućnostima razvoja tretmanskog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. Pritom se istraživanje vodilo sljedećim **istraživačkim pitanjima**:

1. Koja su promišljanja stručnjaka o trenutnim mogućnostima udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj?
2. Što stručnjaci misle o potrebama i mogućnostima razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj?
3. Što stručnjaci smatraju važnim za razvoj adekvatnog modela tretmanskog udomiteljstva?

6.1.2. Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo šest sudionika, od kojih je pet bilo ženskog spola, što znači da se radi o malom uzorku. Pet je sudionika završilo neki od smjerova pomagačkog usmjerenja. Od njih su dva sudionika socijalni pedagozi i tri socijalni radnici. Riječ je o osobama koje se već dugogodišnje razdoblje bave određenim aspektima udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Primjerice, imaju iskustvo rada u centrima za socijalnu skrb u timovima za udomiteljstvo, u udrugama vezanima uz udomiteljstvo, Forumu za kvalitetno udomiteljstvo djece, Centrima za

pružanje usluga u zajednici ili u Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Jedna sudionica je udomiteljica sa sedamnaestogodišnjim iskustvom udomljavanja koja je do 2017. godine udomila trinaestero djece u okviru tradicionalnog udomiteljstva te sedmero djece na kriznom smještaju u trajanju od mjesec dana. Osim toga, ima i iskustvo u vođenju udruge za udomitelje kao njezina predsjednica te sudjelovanja u radnim skupinama vezanima uz planiranje daljnjeg razvoja udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Iz navedenog se može vidjeti da se radi o sudionicima istraživanja koji su se s udomiteljstvom susreli na različitim radnim mjestima i različitim poslovima poput individualnog i grupnog rada s udomiteljima i udomljenom djecom, razvoja i provođenja projekata vezanih uz udomiteljstvo, promocije udomiteljstva u Republici Hrvatskoj, sudjelovanja u izradi novog Zakona o udomiteljstvu, rada s djecom koja su izašla iz udomiteljskih obitelji i tako dalje. U skladu s time može se reći da je riječ o prigodnom uzorku. Uzorkovanje je bilo namjerno iz razloga što su za istraživanje bili potrebni stručnjaci koji imaju znanja o temi koja se ispitivala. Zahvaljujući tome možemo reći da se u ovom istraživanju radi o uzorku intenziteta.

6.1.3. Način prikupljanja podataka

U istraživanju je korištena kvalitativna metodologija, pri čemu je kao metoda prikupljanja podataka odabran **polustrukturirani intervju**. Prije početka svakog intervjua, sudionici istraživanja bili su upoznati s **etičkim aspektima** samog istraživanja. Rečeno im je da je istraživanje anonimno i da se nigdje u radu neće spominjati njihovi osobni podaci. Također su upućeni u načelo dobrovoljnosti i mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku tijekom provođenja intervjua. Osim toga, upitalo ih se odgovara li im da se cijeli intervju snima uz pomoć diktafona zbog objektivnije interpretacije podataka. Intervjui su vođeni unaprijed definiranim **pitanjima** (Prilog 1), a naposljetku se svakom sudioniku ustupila na ispunjavanje **tablica** (Prilog 2) koja se odnosila na specifične kompetencije udomitelja djece s problemima u ponašanju. U navedenoj su tablici sudionici mogli označiti smatraju li za određeni aspekt da je nužan, poželjan ili nevažan da ga udomitelj djeteta s problemima u ponašanju posjeduje. Na samom kraju intervjua sudionici su bili priupitani žele li imati **uvid u transkript** intervjua. Zanimljivo je napomenuti da je četvero sudionika iskazalo želju za uvidom u transkript intervjua te da nitko nije imao primjedbe i potrebu za dodatnim pojašnjenjima ili preinakama. Sve je intervjue provela autorica ovog rada, studentica druge godine diplomskog studija

Socijalne pedagogije Blanka Hlad. Od ukupno pet provedenih intervjua, četiri ih je provedeno interakcijom licem u lice, a jedan je proveden putem računalnog programa Skype. Također, četiri su intervjua provedena individualno, dok su u jednom istovremeno intervjuirana dva sudionika istraživanja.

6.1.4. Obrada podataka

U obradi podataka koji su proizašli iz provedenih intervjua korištena je kvalitativna analiza teksta pri kojoj su slijedeći sljedeći koraci:

1. Upoznavanje s empirijskom građom (iščitavanje intervjua)
2. Prepoznavanje jedinica kodiranja (dijelovi teksta koji su značajni za istraživačku temu)
3. Pripisivanje kodova prvog reda
4. Pripisivanje kodova drugog reda
5. Grupiranje kodova drugog reda u kategorije
6. Grupiranje kategorija u teme

U tablici 2 prikazan je primjer analize teksta.

Tablica 2: Primjer analize teksta

Primjer iz teksta	Kodovi prvog reda	Kodovi drugog reda	Kategorija	Tema
„Mi imamo tamo negdje 100 udomiteljskih obitelji, imamo jedan mobilni tim“	Premali broj stručnjaka u odnosu na broj udomiteljskih obitelji	Nedostatak stručnjaka	Nedostatna podrška udomiteljima	Poteškoće u udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj
„kod udomitelja koji su, koji nisu evo u Zagrebu nego su u tako nekako ruralnim područjima gdje mi nemamo dovoljno stručnjaka koji bi nam bili podrška“	Geografski neravnomjerna raspoređenost usluga			
„veliki broj centara u Republici Hrvatskoj	Nepostojanje timova za udomiteljstvo			

<i>uopće nema tim za udomiteljstvo“</i>	u pojedinim centrima za socijalnu skrb			
<i>„međutim puno udruga udomitelja nema zaposlene stručne djelatnike koji bi provodili projekte“</i>	Nedostatak stručnjaka u udrugama udomitelja			

Podaci dobiveni ispunjavanjem tablice o kompetencijama koje bi trebali imati udomitelji djece s problemima u ponašanju bit će interpretirana na način da će se prikazati koliko sudionika smatra da je određena kompetencija nužna, poželjna ili nevažna.

6.2. Rezultati

Analizom intervjua utvrđeno je postojanje šest različitih tema koje će u nastavku biti prikazane unutar postavljenih istraživačkih pitanja. Svaka će se tema objasniti uz pomoć kategorija i kodova drugog reda te citata koji potkrepljuju navedeno.

6.2.1. Promišljanja stručnjaka o trenutnim mogućnostima udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj

U okviru istraživačkog pitanja koje se odnosi na promišljanje stručnjaka o trenutnim mogućnostima udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj utvrđeno je postojanje tri teme. S obzirom da su se sudionici mnogo osvrtni na općenitu situaciju udomiteljstva u Republici Hrvatskoj koja se dotiče udomljavanja sve djece, bez obzira na tip licence za udomljavanje i obilježja djece, prve dvije teme glase: *Poteškoće u udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj* i *Pozitivne strane udomiteljstva u Republici Hrvatskoj*. Treća tema jest *Aktualno stanje udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj*, koja se dotiče samo djece s problemima u ponašanju. Svaka će od njih biti posebno objašnjena. U Tablici 3 vidljiv je prikaz kategorija i kodova vezan uz temu *Poteškoće u udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj*.

Tablica 3: Poteškoće u udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj

Tema: Poteškoće u udomiteljstvu u Republici Hrvatskoj	
Kategorije	Kodovi drugog reda
Nedostatna podrška udomiteljima	Nedostatak stručnjaka
	Nedostatak financijskih resursa
	Poteškoće u radu stručnjaka
	Nekorištenje dostupnih usluga
	Nepostojanje sustava kontinuirane podrške
Neadekvatan model edukacija za udomitelje	Neadekvatno provođenje edukacija
	Nemogućnost provedbe edukacija
	Poteškoće u strukturi sustava
	Dvostruka uloga centra za socijalnu skrb

Gotovo su svi sudionici spominjali **nedostatnu podršku** koju udomitelji dobivaju od strane stručnjaka. Kao jedan od razloga naveden je nedostatak stručnjaka. Sudionici su navodili da postoji premalo stručnjaka koji bi udomiteljima trebali biti na raspolaganju u odnosu na broj udomiteljskih obitelji („*Mi imamo tamo negdje 100 udomiteljskih obitelji, imamo jedan mobilni tim*“, S1¹; „*on ima tim za udomiteljsvo no međutim, on je nadležan za 150 udomiteljskih obitelji*“, S2; „*I sad za područje grada Zagreba jedan kolegica/kolega*“), ali i da u nekim centrima za socijalnu skrb ne postoje timovi za udomiteljstvo („*veliki broj centara u Republici Hrvatskoj uopće nema tim za udomiteljstvo*“, S2; „*nema svaki centar za socijalnu skrb tim za udomiteljstvo*“, S6). Osim toga, spominje se i nedostatak stručnjaka u udrugama za udomitelje („*puno udruga udomitelja nema zaposlene stručne djelatnike koji bi provodili projekte*“, S2). Drugi razlog nedostatne podrške udomiteljima jest nedostatak resursa, zbog čega timovi za udomiteljstvo uglavnom raspolazu samo jednim automobilom („*I imaju jedan automobil*“, S1; „*tim za udomiteljstvo ima, dijeli jedan auto... dva tima i svi stručnjaci još koji rade, dijele taj jedan auto*“, S4). Takva im situacija otežava odlaske u udomiteljske obitelji, pogotovo ako uzmemo u obzir postojanje velikog broja udomiteljskih obitelji po jednom stručnjaku. Jedan je sudionik spomenuo i nedostatak financijskih sredstava za provođenje supervizijskih sastanaka s udomiteljima („*Nema dovoljno niti financijskih sredstava da bi se platili ti supervizori*“, S2). Vrlo su se često spominjale nedovoljno visoke opskrbnine za djecu koje dobivaju udomitelji, a koje su im sasvim sigurno potrebne u pružanju adekvatne skrbi za dijete s problemima u

¹ Oznaka S odnosi se na sudionike istraživanja, dok se brojevi odnose na redni broj intervjua.

ponašanju („vi ne dobite one sve troškove koje imate“, S1; „i vi s 2000 kuna ne možete omogućiti nešto što bi njemu trebalo, nekakve dodatne tretmane“, S1). Ono što su sudionici istraživanja posebno naglašavali jest geografski neravnomjerna raspoređenost usluga („koji nisu evo u Zagrebu nego su u tako nekako ruralnim područjima gdje mi nemamo dovoljno stručnjaka koji bi nam bili podrška“, S1; „i to je jedan problem što nemamo tu, toga, tol'ku podršku, pogotovo udomitelji koji nemaju... nemaju... toga... koji nisu u nekakvom većem središtu, a koji imaju djecu s poremećajima u ponašanju.“, S1; „znači stručne podrške udomiteljskim obiteljima, ona je jako jako slaba, u nekim područjima gotovo pa da je i nema“, S2; „Dok recimo u manjim sredinama toga nema. U manjoj sredini vi niti nemate psihijatra, niti logopeda niti nekakvu igraonicu niti produženi boravak za djecu“, S2; „Nije isto kad je dijete smješteno na nekom selu pored... ne omalovažavam nikoga ali ovdje imate lepezu... engleski jezik, ovo ono“, S4). Ta se neadekvatna raspoređenost usluga vidi u stručnoj podršci koja je potrebna udomiteljima, ali i djeci, a koja osim podrške centara za socijalnu skrb uključuje i podršku drugih stručnjaka (poput psihologa, psihijatra, logopeda i tako dalje) te podršku koju udomitelji mogu primiti od strane udruga za udomitelje i drugih organizacija. Osim toga, vidljiva je i razlika u ponudi aktivnosti slobodnog vremena, koja također može biti veoma značajna za dijete s problemima u ponašanju. Geografski neravnomjerna raspoređenost usluga odnosi se ponajviše na razliku između gradova i manjih naselja gdje je vidljiv mnogo manji broj stručnjaka u ruralnim sredinama. Naposljetku je važno spomenuti da se financije vide kao najvažniji problem u Hrvatskoj, i to ne samo što se tiče udomiteljstva, već i u svim ostalim sektorima poput obrazovanja, zdravstva, mirovinskog sustava i tako dalje („Uvijek se nekako kao problem ističu financije“, S2). Sljedeći razlog nedostatka podrške su neke poteškoće u radu stručnjaka poput loše ekipiranosti timova za udomiteljstvo („mislim da timovi za udomiteljstvo nisu tako dobro ekipirani da bismo mogli u svako doba dana pružiti podršku adekvatnu“, S4) te poteškoća koje imaju mladi stručnjaci u davanju savjeta udomiteljima („i kako dat' savjet nekom tko ima godinu dana iskustva čovjeku koji 20 godina radi s djecom“, S5). Ono što su sudionici vrlo često navodili jest nedostatak vremena od strane stručnjaka zbog administracije i velikog obima posla, zbog čega se ne mogu posvetiti udomiteljima koliko bi trebali i htjeli („oni su toliko zatrpani poslom“, S; „ali on uz sve one poslove koje je... za brak, obitelji, kak' se već zove ta njihova gdje on sve mora sudjelovati u svom poslu, on nema vremena“, S1; „oni imaju prevelik obim posla... tako da se nikako ne mogu posvetiti udomiteljima“, S2). Uz sve navedeno, sudionici su spominjali i nekorištenje dostupnih usluga. Primjerice, Zakonom o udomiteljstvu je utvrđeno postojanje usluge pomaganja i savjetovanja koja se, prema izjavama sudionika, prerijetko izriče („još uvijek je malo usluga koje se izriču“, S5; „samo se ta usluga baš ne

izriče“, S5; „*Propisano je, mogu se provoditi ali se ne izriču*“, S6). Također, udomiteljima se pruža mogućnost 24-satne podrške zahvaljujući postojanju dežurnog zaposlenika centra za socijalnu skrb, no sudionici navode da udomitelji tu podršku ne koriste („*postoji ta mogućnost ali je udomitelji ne koriste*“, S5; „*Znači vrlo je teško očekivat' da će onda udomitelj nazvat' u 2 u noći*“, S5). Sudionici su navodili i nepostojanje sustava kontinuirane podrške koja ponajviše ovisi o individualnom entuzijazmu stručnjaka, odnosno o tome koliko koji stručnjak vlastitog vremena želi ponuditi nekoj udomiteljskoj obitelji kako bi bili spremni na podršku od njega u bilo koje doba dana („*svedeno na individualni entuzijazam...*“, S4).

Sljedeća izdvojena kategorija unutar ove teme je **neadekvatan model edukacije za udomitelje** unutar koje je vidljivo neadekvatno provođenje edukacija u smislu ponavljanja istih edukacija istim udomiteljima („*nekakve edukacije koje se ponavljaju od prije*“, S1), neodvajanja edukacija za tradicionalne i specijalizirane udomitelje („*A ne da ja slušam jednaku edukaciju koja nemam nikakvih problema doma u obitelji i onaj koji ima problema, mi svi slušamo jednu*“, S1) te nedovoljne unificiranosti edukacija („*edukacije se razlikuju od centra do centra. Nekad imate kvalitetnu edukaciju, nekad imate da prođe dva sata i... i da niste dobili ništa novog saznanja niti ništa*“, S1; „*Znači one nisu unificirane, da udomitelji u svim centrima prođu istu edukaciju nego su one različite*“, S2; „*mislim da ima centara koji to rade vrlo temeljito, odgovorno i dobro, a mislim da ima centara koji to...*“, S4). U intervjuima se spominjala i nemogućnost provedbe edukacija u nekim slučajevima poput odbijanja provedbe edukacija od strane stručnjaka („*more puta su nas znali udomitelji s različitih područja nazvati i reći: mi smo čuli da vi u Zagrebu imate edukaciju, je l' bi se mi mogli uključiti u vašu grupu jer naši u centru sad trenutno ne žele provoditi*“, S4) te poteškoća u provedbi edukacija zbog malog broja udomiteljskih obitelji („*na nekom području sad se pojavio jedan novi udomitelj, a tamo nemaš udomitelja, e sad je tamo problem edukacija*“, S4).

Velika se poteškoća uviđa u **strukturi sustava** gdje se naglašava problematičnost dvostruke uloge centra za socijalnu skrb u udomiteljstvu. Zbog toga postoji sukob uloga stručnjaka u centru za socijalnu skrb jer su stručnjaci oni koji, s jedne strane, daju dozvolu i prate rad udomiteljskih obitelji te mogu dozvolu za udomiteljstvo ukinuti, dok s druge strane moraju pružati udomiteljima podršku („*Jer sada je to zapravo sve isprepleteno*“, S2; „*Znači te dvije uloge su u koliziji, one se malo sukobljavaju*“, S2; „*pobrkane su uloge*“, S4). Upravo zbog toga postoji i strah udomitelja prilikom priznavanja problema stručnjacima iz centra za socijalnu skrb („*nekako se udomitelj i boji ići na centar i reći: 'Čujte ja ne znam kak bi to riješil' jer se boji da će mu to dijete uzeti*“, S1; „*I kak' sad vi možete očekivati da će meni udomitelj doći i*

reći: čujte, ja sam pogriješio, ja nešto nisam dobro napravio s djetetom i ovo i ono, kad mu ja mogu uzet' dozvolu“, S5).

U tablici 4 prikazani su kodovi i kategorije u okviru teme Pozitivne strane udomiteljstva u Republici Hrvatskoj.

Tablica 4: Pozitivne strane udomiteljstva u Republici Hrvatskoj

Tema: Pozitivne strane udomiteljstva u Republici Hrvatskoj	
Kategorije	Kodovi drugog reda
Postojanje pozitivnih primjera podrške udomiteljima	Pružanje podrške od strane centra za socijalnu skrb
	Pružanje podrške od strane udruga za udomitelje
Pozitivne promjene u odnosu na prošlost	Deinstitucionalizacija
	Promjene zakonskih regulativa
	Veća podrška udomiteljima
	Veće usmjeravanje na probleme u ponašanju
Promocija udomiteljstva	Provedba kampanja za promociju udomiteljstva

Unutar teme o pozitivnim stranama udomiteljstva u Republici Hrvatskoj izdvojene su tri kategorije. Prva se odnosi na **postojanje pozitivnih primjera podrške udomiteljima**, gdje je vidljivo postojanje podrške od strane centara za socijalnu skrb. Tako primjerice, stručnjaci u centrima pružaju udomiteljskim obiteljima pomoć pri upućivanju djeteta na tretman („*onda su oni dali to odobrenje, oni su dali papire i sve ono što je trebalo da djeca mogu krenuti u Polikliniku*“, S1), organiziraju supervizijske sastanke („*i mi smo za takve udomitelje organizirali supervizijske susrete*“, S4), organiziraju individualne sastanke („*Sastanci su mogli biti individualni*“, S4) te neki od njih drže dodatne edukacije udomiteljima djece s problemima u ponašanju („*okej to je bila prilika gdje smo radili dodatnu edukaciju udomitelja za pup*“, S4). Osim toga, centri za socijalnu skrb imaju osiguran rad dežurnog djelatnika kojem se udomitelji mogu javiti („*ak' je to nešto krizno, nešto hitno, nešto ugrožavajuće za dijete, naravno tu će se onda socijalni randik uključiti onaj dežurni*“, S1; „*Telefonski znam da svi centri to manje-više osiguravaju, dežurnog socijalnog radnika, za sve postupke*“, S5). Sudionici kažu i da su stručnjaci iz centara spremni pružiti podršku, no u skladu sa svojim mogućnostima („*oni jesu za suradnju, oni nama vele: 'dođite kad imate problem'*“, S1; „*Stručni djelatnici centra su stalno na raspolaganju, ali u okviru svojih kapaciteta*“, S2). Osim svega navedenog, stručnjaci

iz centara pokušavaju se prilagoditi udomiteljima prilikom odabira vremena u koje će se održavati edukacije i drugi sastanci („Dakle, mi smo svoje radno vrijeme preokrenuli pa smo u dane edukacije, tipa četvrtak, radili popodne“, S4). Osim što udomitelji dobivaju podršku od centara za socijalnu skrb, podršku mogu dobiti i od udruga za udomitelje. One organiziraju edukacije i supervizije („mi si kroz udrugu organiziramo i supervizije i edukacije“, S1; „u sklopu projekta nastojimo organizirati edukacije za naše udomitelje“, S2), pružaju pomoć udomljenoj djeci („ima uslugu pomoći u učenju“) te pokušavaju osigurati dodatnu pomoć udomiteljima kroz razvoj novih socijalnih usluga u zajednici („prijavili jedan projekat upravo mobilnog tima“, S1).

Sudionici su naglašavali i neke **pozitivne promjene u odnosu na prošlost** među kojima se nalazi deinstitucionalizacija, pa sudionici spominju pozitivne primjere transformacije sustava skrbi za djecu s problemima u ponašanju u Hrvatskoj („Stručnjaci iz doma su transformirali, znači izdvojili su djecu iz domova pa su ih stavili u udomiteljske obitelji, a ti stručnjaci koji su u tom domu radili su podrška tim udomiteljskim obiteljima“, S1; „znači radi se o našem domu za djecu koji se transformirao u Centar za pružanje usluga u zajednici i osobe koje su prije bile znači stručni djelatnici, psiholozi, socijalni radnici, odgajatelji su sada članovi novog tima i pružaju konkretnu podršku udomiteljima na terenu“, S2). Navodile su se i pozitivne promjene u zakonskim regulativama poput promjena kapaciteta udomiteljskih obitelji („bilo je da jedna obitelj može imat' desetoro djece. Pa smo polako došli na troje, odnosno četvero“, S4), uvođenja edukacija i licenci za udomiteljstvo („dakle nije bilo edukacije, nije bilo dozvole“, S4), a u tijeku je i izrada novog Zakona o udomiteljstvu. Osim toga, vidljiva je sve veća podrška udomiteljima zbog širenja usluge savjetovanja i pomaganja („sve više nam je raširenija usluga savjetovanja i pomaganja udomiteljima“, S5) te postojanja grupa podrške udomiteljima („Ali nam sad neki pružatelji usluge imaju grupe podrške udomiteljima“, S5). Važno je napomenuti i veće usmjeravanje na probleme u ponašanju koje se ogleda u uvođenju tema o problemima u ponašanju u edukacije udomitelja („sad postoji koliko čujem od ovih novih udomiteljskih obitelji koje ulaze u udomiteljstvo da su te edukacije ipak nešto malo ciljane“, S1, „ima i jedan dio koji ipak zadire u taj... tipa ako bi dijete slučajno bi otišlo u poremećaje u ponašanju“, S4).

Zadnja kategorija odnosi se na **promociju udomiteljstva**, gdje se spominje provedba kampanja vezanih uz udomiteljstvo. Spomenuto je provođenje kampanja u gradu Zagrebu („mi smo do sad radili jedno 4-5 velikih kampanja po Zagrebu. Dakle, nije baš centar da je, onako, to pustio pa kako ćemo, lako ćemo, je l'. Dakle vrlo angažirano, u suradnji s gradom“, S4) i naglasak na specijaliziranom udomiteljstvu u provedenim kampanjama („pa onda s nekakvim naglaskom baš na specijalizirano“, S4).

U tablici 5 prikazani su kodovi i kategorije u okviru teme Aktualno stanje udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj.

Tablica 5: Aktualno stanje udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj

Tema: Aktualno stanje udomljavanja djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj	
Kategorije	Kodovi drugog reda
Mali broj licenci za udomljavanje djece s problemima u ponašanju	Rijetkost izdavanja licenci
	Manjak zainteresiranih udomitelja za udomljavanje djece s problemima u ponašanju
Neadekvatan rad stručnjaka	Pogrešna procjena djece prije smještaja u udomiteljsku obitelj
	Zapostavljanje biološke obitelji
	Nedovoljno razumijevanje postojećih usluga
Nedovoljna educiranost udomitelja	Nedovoljno usmjeravanje postojećih edukacija na probleme u ponašanju
	Negativne posljedice nedovoljne educiranosti udomitelja
Poteškoće zbog deinstitutionalizacije	Negativan utjecaj deinstitutionalizacije na pružanje skrbi djeci s problemima u ponašanju
Spori razvoj udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju	Fluktuacija stručnjaka u Ministarstvu
	Sukob mišljenja među stručnjacima
	Nekritično implementiranje modela iz drugih država
Specifična obilježja djece s problemima u ponašanju	Problemi u ponašanju
	Doživljene traume u prošlosti
	Potreba za tretmanom
	Percepcija djece s problemima u ponašanju kao teške djece
Poteškoće udomljavanja djece s problemima u ponašanju za udomiteljsku obitelj	Financijske poteškoće
	Psihičke posljedice
	Poteškoće u lokalnoj zajednici
	Poteškoće s biološkom obitelji udomljenog djeteta
	Nedovoljna pripremljenost udomitelja

U Republici Hrvatskoj vidljivo je postojanje izrazito **malog broja licenci za udomljavanje djeteta s problemima u ponašanju**, a jedan od razloga takve situacije jest rijetkost izdavanja takvih licenci. Pokazalo se da se vrlo često udomljavanje djece s problemima u ponašanju podvodi pod tradicionalno, umjesto specijalizirano udomiteljstvo („*zapravo možda se vodi kao tradicionalni udomitelj i dijete bez problema*“, S1; „*Naše iskustvo pokazuje da su zapravo takva djeca smještena u tradicionalne udomiteljske obitelji*“, S2; „*Tako da mislimo da ima jako puno zapravo djece s problemima u ponašanju koja su smještena u udomiteljske obitelji ali nisu definirane kao takve niti su te udomiteljske obitelji definirane kao specijalizirane udomiteljske obitelji*“, S5). Osim toga, u nekim se slučajevima događa da se problemi u ponašanju razvijaju tek nakon dolaska djeteta u udomiteljsku obitelj, no licenca za udomljavanje nije se mijenjala („*i jedno ode u pup. Pa nećete sad zbog jednog mijenjati dozvolu*“, S4; „*jer većina udomitelja neće reći na prve neke poteškoće, neke probleme u ponašanju, tražiti neki drugi oblik usluge*“, S5). Također, sudionici smatraju da se stručnjaci osjećaju puno sigurnije ako upućuju dijete s problemima u ponašanju u instituciju nego u udomiteljsku obitelj („*da se osjećaju puno sigurnijima ako takvo dijete smjeste u instituciju pa znaju da je to to. I da je to zbrinuto na adekvatan način i da će tamo dijete dobiti sve što treba*“, S4; „*Ne, mislim da se boje. Ljudi se opravdano boje jer to je rizik, to je rizik... A vi ste u instituciju kad ste ga smjestili ste dobili i smještaj i kompletnu uslugu.*“, S4). Kao jedan od razloga malog broja licenci za udomljavanje djeteta s problemima u ponašanju spominje se i nezainteresiranost udomitelja za udomljavanje takvog djeteta, čiji su razlozi nedostatak podrške od strane sustava („*I naprosto, udomitelji se boje uzeti takvu djecu jer znaju da nemaju nikakvu podršku*“, S1), nepostojanje motiva („*nemaju motiv*“, S3), strah udomljavanja takvog djeteta zbog njegovih problema u ponašanju („*Strah udomitelja*“, S4; „*imaju opravdani strah da će se tako nešto dogoditi i kod njih*“, S4), postojanje predrasuda („*postoje predrasude, i među lokalnom zajednicom i općenito cijelim našim društvom, jer promišljat' tko je dijete s problemima u ponašanju, da li ste spremni prihvaćati isključivo djecu s poremećajima u ponašanju... Mislim da je tu i neka možda i predrasuda općenito i kod udomitelja*“, S5) te nepostojanje profesionalnog udomiteljstva zahvaljujući kojem bi udomitelji mogli imati radni staž i pravo na mirovinu („*i da je upravo to glavni razlog što nedostaje bolje obrazovanih udomiteljskih obitelji je činjenica da naši udomitelji nemaju prava iz radnog odnosa*“, S2; „*Udomitelji su dakle u jako jako nesigurnom položaju i upravo je to glavni razlog zašto se mlađi i obrazovani ljudi ne odlučuju na udomiteljstvo*“, S2). Osim svega navedenog, kao jedan od razloga može se smatrati loš uspjeh provedenih kampanja za promociju udomiteljstva („*bez nekakvih većih rezultata, nažalost*“, S4). Jedan se sudionik tijekom intervjua dotaknuo i pretpostavke da će u budućnosti postojati velik

manjak udomitelja zbog visoke starosne dobi trenutnih udomitelja i slabog odaziva novih udomitelja („za 5-10 godina, da će biti veliki odljev udomiteljskih obitelji. Da će jednostavno biti ta prirodna selekcija jer oni će biti u dobi kada neće imati zakonske pretpostavke da budu udomiteljske obitelji a nema mlađih udomitelja koji bi ih zamijenili.“, S2).

Četvrta izdvojena kategorija je **neadekvatan rad stručnjaka** gdje se spominje pogrešna procjena djece prije smještaja u udomiteljsku obitelj. Uglavnom se radi o pogrešnoj procjeni u smislu neprimjećivanja da je djeci potreban tretman u instituciji („ta djeca dobivaju smještaj, a oni trebaju tretman“, S3) te se zbog toga vrlo često događa da se djeca naposljetku premještaju iz udomiteljskih obitelji u institucije („zbog toga sva ta djeca na kraju dolaze k nama. Mi tu i tamo imamo dijete koje nije bilo u udomiteljskoj obitelji, ali manje više svi dolaze iz udomiteljskih obitelji“, S3). Sudionici ukazuju i na određeno zapostavljanje biološke obitelji u smislu da stručnjaci ne rade s biološkim obiteljima udomljene djece („koja je potpuno kod nas zapostavljena, s kojom nitko ne radi“, S1; „nismo se možda dovoljno dotakli tih roditeljskih odnosa“, S6). Osim toga, spominje se i neizricanje sankcija biološkim obiteljima zbog neprikladnog ponašanja prema svojoj djeci („ništa im se ne događa“, S5; „Imamo niz primjera prijedloga centara da se poduzmu mjere prema roditeljima gdje se zapravo prijedlozi odbijaju na sudu“, S5). Također, u okviru neadekvatnog rada stručnjaka uviđa se i nerazumijevanje postojećih usluga. To se posebno ističe u smislu nerazumijevanja usluge savjetovanja i pomaganja („uvriježeno nerazumijevanje u smislu da se ta usluga iskazuje ukoliko bi dijete iz doma išlo u udomiteljstvo“, S5), zbog čega rijetko koja udomiteljska obitelj ima podršku zahvaljujući toj usluzi.

Sljedeće što su sudionici naglašavali jest **nedovoljna educiranost udomitelja** za udomljavanje djeteta s problemima u ponašanju zbog nedovoljnog usmjeravanja postojećih edukacija na probleme u ponašanju. Riječ je o tome da su redovne godišnje edukacije, prema mišljenju sudionika, nedostatne za udomitelje djece s problemima u ponašanju („ona vas priprema donekle za bavljenje udomiteljstvom, ali ne dovoljno da vi možete dobiti dijete s poremećajima u ponašanju i da vi možete funkcionirati“, S1), a vidljiv je i manjak edukacija koje su usmjerene na probleme u ponašanju („nema sustavnog programa šta je to što bi program ajmo reć' osnovni za specijalizirane udomitelje za djecu s problemima u ponašanju trebao sadržavati“, S5). U izjavama se ističe nepripremljenost tradicionalnih udomitelja na udomljavanje djece s problemima u ponašanju („Oni nisu uopće pripremljeni za takvu djecu“, S3), što je veliki problem s obzirom da većinu takve djece udomljavaju tradicionalne udomiteljske obitelji. Zbog nedovoljne educiranosti udomitelja postoje negativne posljedice poput premještaja djeteta iz

udomiteljskih obitelji u institucije („*nakon toga svi dođu k nama na opservacije i idu dalje u odgojne ustanove*“, S3).

Sudionici su se dotakli i **sporog razvoja udomiteljstva za djecu s problemima** u ponašanju unutar kojeg se, između ostalog, navodi fluktuacija stručnjaka u nadležnom Ministarstvu. Naime, u Hrvatskoj postoji velika fluktuacija stručnjaka zbog toga što se s političkim promjenama mijenjaju i stručnjaci na radnim pozicijama vezanima uz udomiteljstvo („*A zapeli smo zato što svakom novom garniturom, svakom novom promjenom u vladi, u Ministarstvu se mijenja cijela priča. I taman razvoj udomiteljstva i razvoj profesionalnog udomiteljstva i svega započne, i taman nešto napravite i taman se krene nešto dobro i onda se promijeni garnitura, netko drugi... I onda opet ispočetka. I mi samo formiramo radne skupine i mi samo formiramo nekakve, nešto, a ništa se konkretno ne dešava*“, S1). Također, jedan od razloga sporog razvoja takvog oblika udomiteljstva može se vidjeti u sukobu mišljenja među stručnjacima zbog različitih pogleda na deinstitucionalizaciju („*Ali i mislim da uvijek postoje te dvije struje, nekako. Jedna koja je za instituciju i jedna koja je za udomiteljstvo*“, S4; „*pa tako postoje i struje u Ministarstvu vjerojatno... lijeva i desna. Neke su za udomiteljstvo, neke su za institucije. Vječna borba*“, S4). Jedna je sudionica spomenula i nekritično implementiranje modela iz drugih država, odnosno samo djelomično i nesustavno primjenjivanje stranih modela („*nekritično implementiraju modeli zapadne Europe koji se kod nas samo parcijalno onda primjenjuju i gdje se zapravo unosi jedan sveopći kaos i nered na planu socijalne politike*“, S3).

Unatoč tome što mnogi misle da je ona izrazito važna za djecu s problemima u ponašanju, postoje i određene **poteškoće zbog deinstitucionalizacije**. U ovom se istraživanju pojavila kategorija koja se odnosi na negativan utjecaj deinstitucionalizacije na pružanje skrbi djeci s problemima u ponašanju, što se u suštini odnosi na neprikladnost smanjivanja mjesta u odgojnim ustanovama („*i smatram potpuno neprikladnim da se administrativnim dekretima smanjuju mjesta u odgojnim ustanovama*“, S3) zbog mišljenja da su takve ustanove i dalje potrebne takvoj djeci.

Zadnje se dvije kategorije unutar ove teme odnose na neke probleme povezane s problemima u ponašanju te se spominju **specifična obilježja djece s problemima u ponašanju**. Ne iznenađuje što se u ovoj kategoriji nalaze problemi u ponašanju poput sklonosti laganju („*bila izrazito sklona i izmišljanju i laganju*“, S1; „*Jer ona je znala izmišljati grozne situacije*“, S1). Zbog problema u ponašanju takva djeca imaju problema u školi te se često premještaju u drugu školu („*što su vrlo često djeca koja su već bila izbacivana, premještana iz škole u školu i tako dalje*“, S5), a uvijek postoji rizik od neprimjerenog ponašanja i njegovih posljedica („*kod djece*

s PUP-om uvijek je rizik... Šta ti znaš što će napraviti, šta sutra nosi, šta noć nosi“ (S4). Nadalje, spominju se doživljene traume u prošlosti zbog toga što su takva djeca često bila zlostavljana („doživjela zlostavljanje u svojoj biološkoj obitelji“, S1; „bila sumnja na seksualno zlostavljanje u obitelji“, S1) te bila zanemarivana („bila i odgojno i obrazovno zanemarivana i zapuštena“, S2). Takva djeca imaju i potrebe za tretmanom zbog poteškoća mentalnog zdravlja („vrlo često djeca imaju i dodatnih teškoća mentalnog zdravlja“, S5). Uslijed svih tih obilježja djece s problemima u ponašanju, stručnjaci ih često percipiraju kao tešku djecu, opisujući ih čak kao one „najgore“ („tamo šaljemo, oni će reć' 'one najgore', ali zapravo djecu s problemima u ponašanju“, S5).

Kao vrlo široka kategorija spominju se **poteškoće udomljavanja djece s problemima u ponašanju za udomiteljsku obitelj**. Udomiteljska obitelj može imati financijskih poteškoća zbog primoranosti udomitelja na putovanje s djetetom zbog njegova tretmana, s obzirom da rijetko tko u ruralnoj sredini ima adekvatnog stručnjaka („i znam da i mnogi ima udomitelja u Ivancu koji također voze svoju djecu tu i neki voze u Zagreb“, S1; „Znači vi imate udomitelja s područja cijele Hrvatske koji moraju napraviti čak i po nekoliko stotina kilometara da bi odveli svoje dijete u Polikliniku na tretman“, S2) te zbog problema s usklađivanjem redovnog posla i udomiteljstva djeteta s problemima u ponašanju („I onda vi kad imate takvo dijete teško možete i raditi negdje još“, S1). Nadalje, takve udomiteljske obitelji mogu imati psihičke posljedice poput osjećaja iscrpljenosti („ponekad te ta djeca toliko iscrpe“, S1), osjećaja nemoći („osjećate nemoć“, S1); osjećaja frustriranosti („može biti i frustrirajuće i za obitelj, za udomitelja“, S1) i poteškoća s kontrolom vlastitog ponašanja („naprosto ne možete uvijek ostati hladne glave, ne možete uvijek se fokusirati na ono što kak bi trebalo biti neg' i nagoni reagirate“, S1). Udomiteljske obitelji mogu imati i poteškoća u lokalnoj zajednici, primjerice sa susjedima („Mi smo znali imati pozive susjeda da zašto je ta osoba smještena u tu udomiteljsku obitelj, da to njima stvara probleme, da su jako glasni, da znaju biti agresivni, da oni ne žele njih u blizini.“, S6) ili sa sustavom pravosuđa zbog djetetovih laži („onda znate kol'ko njoj treba da ona veli da ju je netko siloval i da je netko s njom spaval u kući ili nešto“, S1; „automatski moraju doći ispitati njezine navode, moraju mi... prijava, naravno da bi morala biti“, S1). Neke udomiteljske obitelji imaju problema s biološkom obitelji djeteta te postoje slučajevi oduzimanja djeteta udomiteljskoj obitelji od strane bioloških roditelja („otac je došiel, 'strgal' je dijete iz obitelji“, S1).

6.2.2. Što stručnjaci smatraju važnim za razvoj adekvatnog modela tretmanskog udomiteljstva

Prije nego što će se predstaviti rezultati vezani uz adekvatan model tretmanskog udomiteljstva, objasnit će se koliko su uopće sudionici istraživanja bili upoznati s terminom tretmanskog udomiteljstva i što podrazumijevaju pod njime. Tema *Promišljanja o pojmu tretmanskog udomiteljstva* relativno je slabo zasićena, što pokazuje i kako stručnjaci uključeni u ovo istraživanje nisu u većoj mjeri upoznati s tretmanskim udomiteljstvom. U tablici 6 prikazani su kodovi i kategorije.

Tablica 6: Promišljanja o pojmu tretmanskog udomiteljstva

Tema: Promišljanja o pojmu tretmanskog udomiteljstva	
Kategorije	Kodovi
Nekorištenje pojma	Nepoznavanje pojma
	Korištenje pojma specijalizirano udomiteljstvo
	Djelomično prepoznavanje pojma, bez korištenja u praksi
Pokušaji definiranja tretmanskog udomiteljstva	Korisnici su djeca s problemima u ponašanju
	Stručnjaci kao udomitelji
	Adekvatna podrška udomiteljima
	Samo stručnjaci primjenjuju tretmanske postupke
	Educirani udomitelji
Nevažnost u odabiru pojmova	Nepostojanje velikih razlika među različitim nazivima udomiteljstva djece s problemima u ponašanju
	Pridavanje veće važnosti u definiranju drugih aspekata udomiteljstva nego samom nazivu

Prva vidljiva kategorija u ovoj temi jest **nekorištenje pojma tretmansko udomiteljstvo** zbog nepoznavanja pojma („nisam susretala s pojmom“, S1; „ne znam šta mislite pod njime“, S5) te korištenja pojma specijalizirano udomiteljstvo („koristimo specijalizirano udomiteljstvo“, S1; „u našoj zakonskoj regulativi stoji termin specijalizirano“, S2; „Pa ne osim ovo što se pojavljuje kao specijalizirano“, S4; „imamo propisano tradicionalno i specijalizirano“, S5). U nekim se izjavama uviđa djelomično prepoznavanje pojma, bez korištenja u praksi („Samo sam se s

terminom susrela“, S3). Prilikom **pokušaja definiranja tretmanskog udomiteljstva**, sudionici su navodili da je vjerojatno riječ o udomiteljstvu djece s problemima u ponašanju („*po meni bi bila djeca koja su došla s nekakvim oblicima poremećaja u ponašanju*“, S1) u kojem postoje educirani udomitelji („*udomitelji s visoko razvijenim vještinama, s dodatnim edukacijama*“, S5) i adekvatna podrška udomiteljima („*kontinuiranom podrškom*“, S5). Jedan sudionik smatra da bi u takvom udomiteljstvu udomitelji trebali biti samo stručnjaci koji imaju znanja o problemima u ponašanju („*gdje je recimo jedan od njih socijalni pedagog, a drugi recimo psiholog, je l'*“), dok drugi vjeruje da udomitelji ne bi trebali primjenjivati tretmanske tehnike, već da tretman primjenjuju samo stručnjaci iz institucija („*tretman... ja nikad nisam očekivao da će to raditi udomitelj*“, S4). U posljednoj kategoriji, **nevažnost u odabiru pojmova**, naziru se mišljenja o nepostojanju velikih razlika između različitih naziva udomiteljstva djece s problemima u ponašanju („*osobno mi je svejedno dal' će se nešto zvati specijalizirano ili tretmansko. Priznajem da tu ne vidim prevelike razlike*“, S5) te da je važno veću važnost pridati definiranju drugih aspekata takvog udomiteljstva („*Mislim da zakonski kako će se nešto zvati i definirat' nije toliko... ovaj... važno koliko je važno da imamo ove nenormativne aktivnosti*“, S5; „*znači nije Vam toliko bitno kako će se što zvati nego što će se točno provoditi u praksi sa samim udomiteljima*“, S5).

U Tablici 7 prikazani su kodovi i kategorije unutar teme *Odgovarajući model tretmanskog udomiteljstva*.

Tablica 7: *Odgovarajući model tretmanskog udomiteljstva*

Tema: Odgovarajući model tretmanskog udomiteljstva	
Kategorije	Kodovi drugog reda
Karakteristike smještaja djece s problemima u ponašanju	Važnost odabira odgovarajućeg broja djece
	Postupnost u udomljavanju
	Normalizacija obiteljskog života
Adekvatna procjena prije udomljavanja	Promišljanje o strukturi udomiteljske obitelji
	Procjena udomitelja
Adekvatan model edukacija	Procjena djece
	Kombinacija predavanja i radionica
	Adekvatni provoditelji edukacija
Adekvatna podrška udomiteljskim obiteljima	Uključivanje primjera
	Podrška od strane stručnjaka iz sustava

	Podrška od strane drugih sustava
Kompetentni stručnjaci	Odgovarajuće edukacije za stručnjake
	Odgovarajući stručni profili
	Iskustvo u radu
Uključivanje biološke obitelji	Rad s biološkom obitelji
	Suradnja udomitelja s biološkom obitelji djeteta
Uloga udomitelja	Prihvatanje djeteta
	Razumijevanje djeteta
	Različita promišljanja o tretmanskom radu udomitelja
Potrebne karakteristike udomitelja djece s problemima u ponašanju	Znanja
	Vještine

Unutar ove teme prva kategorija odnosi se na **karakteristike smještaja djeteta s problemima u ponašanju**. Sudionici navode da je važno odabrati odgovarajući broj djece koja bi se smjestila u jednu udomiteljsku obitelj te da je najbolje smjestiti manji broj djece, pri čemu se brojke kreću od 1 do 4 („jedna udomiteljska obitelj – jedno dijete s poremećajima u ponašanju“, S1; „da je smješteno jedno dijete s poremećajima u ponašanju“, S2; „mislim da više od četiri se ne bi smjelo“, S3; „Maksimalno dvoje“, S4). S druge strane, dvoje sudionika govori da bi takva odluka trebala biti individualizirana, ovisno o pojedinom djetetu („ako treba djetetu specifično znači jedan na jedan, mislim da mu stvarno trebamo omogućit' to“, S5; „Po meni to dosta ovisi o pojedinačnom slučaju“, S6). Spominju se i poteškoće prilikom udomljavanja više djece s problemima u ponašanju u jednu udomiteljsku obitelj („vjerujte da je to opće rasulo u obitelji i da se udomitelj može teško nositi s tim“, S1; „na taj način nastaje jedan kaos“, S2). Jedan od sudionika navodi važnost postupnosti u udomljavanju, odnosno da je važno ostaviti vremenski prostor između udomljavanja dvoje djece s problemima u ponašanju u jednu obitelj („time da nikako ne brzo jedno za drugim. Dakle i tu bi ostavljao prostor, bar pola godine. Prvi smještaj, pa dok se adaptacija pa sve skupa dok nekakva priča prođe i dok ne vidimo kako ide i kol'ke su poteškoće i sve skupa, pa eventualno onda razmišljati o drugom smještaju“, S4). Većina se sudionika dotiče normalizacije obiteljskog života u udomiteljskoj obitelji, što uključuje nepostojanje potrebe za odvajanjem djece prema spolu jer je normalno postojanje braće i sestara u biološkim obiteljima („A to je puno prirodnija atmosfera jer u obitelji ima... obično postoje braća i sestre“, S3; „postoje muško i žensko biološko dijete pa žive u istoj kući“, S4). Štoviše, pojedinci navode da postoje pozitivne strane smještaja dječaka i djevojčica s problemima u

ponašanju u jednu udomiteljsku obitelj („*Pa to može isto biti dobro. To može biti dobra energija*“, S4). Unatoč tome što se smatra da u jednu udomiteljsku obitelj ne bi trebalo biti udomljeno više djece s problemima u ponašanju i da bi trebala postojati postupnost udomljavanja takve djece, sudionici se dotiču važnosti udomljavanja braće i sestara u istu obitelj („*Može se raditi o braći i sestrama pa bi bilo dobro da budu zajedno*“, S6). Što se tiče strukture udomiteljske obitelji, jedan sudionik spominje važnost postojanja muško-ženskog para udomitelja („*da bi bilo dobro da uvijek bude jedan par, muško-ženski*“, S3), dok drugi govore o individualizaciji takve odluke, ovisno o potrebama djeteta („*Mislim da je to individualno od djeteta do djeteta*“, S4; „*Ovisi šta je potrebno tom djetetu*“, S5; „*Svakako o pojedinačnom slučaju ovisi*“, S5).

Sljedeća kategorija je **adekvatna procjena prije udomljavanja** u kojoj se spominje potreba za procjenom udomitelja. Sudionici smatraju da bi trebalo biti riječ o educiranim osobama („*koje su obitelji te koje su educirane*“, S1), koje imaju dovoljno kapaciteta za udomljavanje djece s problemima u ponašanju („*koje imaju kapaciteta da se mogu nositi*“, S1) i imaju dugogodišnje iskustvo u udomljavanju („*netko tko ima dugogodišnje iskustvo rada, kvalitetnog rada*“, S5). Pokazalo se da je izrazito važno pronaći odgovarajuću udomiteljsku obitelj za svako pojedino dijete („*baš u smislu potreba djeteta*“, S5; „*Ne tražimo dijete za udomiteljsku obitelj nego tražimo udomiteljsku obitelj za dijete*“, S6), a kao jedna od razina procjene može poslužiti i edukacija („*Mislim da mi kao stručnjaci onda možemo vidjeti kako udomitelj reagira, možemo vidjeti što bi učinio u toj situaciji, možemo vidjeti kakve ideje ima*“, S3; „*jer tu kočnice popuštaju*“, S4). Drugi dio ove kategorije jest procjena djece u kojoj je važno procijeniti djecu u svrhu utvrđivanja problema („*Znači, da ja sad dođem na nekakvo jedinstveno mjesto gdje bi moje dijete bilo vještačeno i gdje bi vidjelo se: to dijete ima takve, takve i takve potrebe i onda bi ga vještačili, i onda bi se točno moglo utvrditi koja su djeca s poremećajima u ponašanju, koja su djeca živahna ili hiperaktivna*“, S1; „*ta djeca bi prvo trebala doći na dijagnostiku pa onda ići, ako jesu, za udomiteljske obitelji*“, S3) i procijeniti djetetove potrebe („*da se gleda da to bude nešto što je interes djeteta*“, S1; „*i vidjet' što bi bilo za to dijete najbolje*“, S5). Prema izjavama sudionika, izuzetno je važno uskladiti intervencije s potrebama djeteta („*Ali ako je netko za ustanovu, onda je za ustanovu i ne bi se smjeli s time igrati*“, S3), što znači da je vrlo važna dobra inicijalna procjena djeteta kako bi se odabrala adekvatna intervencija i kako bi se izbjeglo razvijanje i/ili eskaliranje problema u ponašanju („*razvili probleme u ponašanju zato što nisu dobili ono što su trebali ili su oni jednostavno već imali probleme u ponašanju koje su dodatno razvili*“, S3).

Sljedeće što sudionici navode kao važno u tretmanskome udomiteljstvu je **adekvatan model edukacija** u kojem je važno kombinirati predavanja i radionice. Dakle, važno je uključiti teorijski dio koji bi se trebao dotaknuti specifičnih obilježja djece („Znači kako prepoznati da je dijete zlostavljač, kako prepoznati da je dijete zlostavljano“, S2; „edukaciju o spolnosti, o seksualnosti“, S2) te znanjima o razvoju, obilježjima i pravima djece s problemima u ponašanju („primarno razvojnoj psihologiji i psihopatologiji“, S3; „prepoznavanju poremećaja u ponašanju i adekvatnim reakcijama“, S3; „zakonska osnova i nekakvih teorijskih znanja“, S4). Osim toga, važno je razvijati potrebne vještine udomitelja („kako da se sami udomitelji nose i suočavaju sa stresom“, S2; „o komunikacijskim vještinama“, S2; „osmišljenih pripremanja na eventualno nekakve situacije“, S4) i pritom uključivati iskustvene radionice („nekakve iskustvene radionice, ako su to nekakve radionice gdje mi njih uključujemo, di igramo uloge“, S4). Važno je da edukacije provode adekvatni provoditelji, a sudionici ističu stručnjake s iskustvom („trebali biti stručni djelatnici domova, znači domova za djecu i odgojnih domova koji imaju konkretno iskustvo u radu s takvom djecom. Znači da upravo ljudi iz prakse koji su prošli sve to i koji znaju sve teškoće“, S2) i udomitelje s iskustvom („neki udomitelji koji su imali iskustva bavljenja s takvom djecom“, S1). Dodatna važnost pridala se uključivanju primjera u edukacije, to jest davanju konkretnih primjera udomiteljima o tome kako se nositi s različitim situacijama („Ne puno iz knjige nego i nekakvi konkretni primjeri“, S1). Posebno velika potreba postoji za kontinuiranom edukacijom zbog toga što je, prema nekim izjavama, nemoguće pripremiti udomitelja na udomljavanje djece s problemima u ponašanju („njega ne možete pripremiti za sve situacije koje se mogu dogoditi“, S4) i nemoguće je educirati udomitelje u svrhu primjene tretmanskih postupaka („Mislim da nikakvom edukacijom zapravo mi ne možemo postići tu razinu kod udomitelja, takvog tretmanskog“, S4).

Sudionici su se dotakli i **odgovarajuće podrške udomiteljskim obiteljima**, za koju je prepoznato da nije dovoljna u Hrvatskoj. Sudionici smatraju da je važno da udomitelji dobivaju podršku od strane stručnjaka iz sustava u smislu podrške koju mogu dobiti u vlastitom domu („postoji mobilni tim koji bi svakih tjedan dana možda došao“, S1; „mobilni timovi koji bi dolazili direktno u udomiteljsku obitelj i na licu mjesta pružali potporu“, S2; „onda bi mobilni tim mogao izaći na teren i pokušati na terenu sanirati situaciju“, S3; „koji bi obilazili udomitelje“, S4) i 24-satne podrške („24 sata na raspolaganju“, S4; „dostupnost podrške 24 sata. To je nešto što je nužno“, S4; „potrebno i popodnevim i vikendima, blagdanima i tako dalje“, S5). Posebno je naglašena važnost prevencije problema („da ga liječimo prije nego se pojavi. Znači meni je puno važnija preventiva“, S1; „da djelujemo preventivno“, S4). Osim

toga, udomiteljima je potrebna i podrška od strane drugih sustava, poput podrške liječnika (*„podrška i razumijevanje od drugih sustava, od obiteljskog liječnika pa nadalje“*, S6).

Sudionici smatraju da bi u tretmanskome udomiteljstvu trebali biti zaposleni **kompetentni stručnjaci**, što znači da je potrebno u sustavu osigurati odgovarajuće edukacije za te stručnjake. Sudionici naglašavaju važnost educiranja stručnjaka o problemima u ponašanju (*„i za udomitelje i za stručnjake i da se svi onda nekako educiramo ravnomjerno da bi svi dobili nekakva ista saznanja“*, S1; *„educirati i stručnjake u centrima da bi znali kvalitetne edukacije dati“*, S1), educiranja o traumatskim iskustvima (*„dodatne edukacije koje rade na dječjim traumama“*, S6) i postojanja odgovarajućeg alata za edukaciju stručnjaka (*„stvaranja alata da l' će to biti neki priručnici, da l' će to biti ne znam šta, set radionica“*, S5). Sudionici su spominjali važnost zapošljavanja osoba odgovarajućih stručnih profila od kojih su se najkompetentnijima pokazali stručnjaci pomagačkih struka i apsolutno svi sudionici spominju tri struke: psihologe, socijalne pedagoge i socijalne radnike (*„psiholozi definitivno, socijalni pedagozi definitivno, pa i socijalni radnici“*, S3). Negdje se posebno naglašavaju socijalni pedagozi kao najkompetentniji stručnjaci (*„Primarno socijalne pedagoge, to uopće, ovaj, nije sporno. A onda sve drugo ako baš mora“*, S3). Osim toga, prepoznata je važnost uključivanja stručnjaka drugih profila prema potrebama djeteta (*„da je dostupan i logoped“*, S2; *„da je tu i dječji psihijatar“*, S2; *„i edukacijski rehabilitatori, logoped“*, S6). Jedan sudionik navodi mogućnost uključivanja stručnjaka s fakulteta u edukacije udomitelja zbog važnosti povezivanja znanosti i prakse (*„vidim i prostor i za Sveučilište, na kraju krajeva, i za stručnjake s fakulteta“*, S4). Uz edukacije i odgovarajuće stručne profile, neki sudionici spominju nužnost da edukatori imaju iskustvo u radu s djecom koja imaju probleme u ponašanju (*„definitivno stručnjaci s više iskustva“*, S4).

Ono što sudionici dodatno naglašavaju je važnost **uključivanja biološke obitelji** u smislu rada s biološkom obitelji na pripremi za povratak djeteta (*„raditi tu pripremu za povratak tog djeteta nazad u obitelj“*, S4) i na problematici obitelji (*„raditi na toj problematici biološke obitelji. Dakle, nju negdje moramo stavljati na noge“*, S4). S obzirom na neizricanje sankcija biološkim obiteljima, ne čudi da sudionici govore o tome da je jako važno primjenjivati odgovarajuće mjere prema roditeljima (*„Da i dijete vidi da zapravo to ponašanje koje je bilo možda prema njima samima, koje je vrlo često bilo i nasilničko i tako dalje nije u redu“*, S5). Napomenuta je i suradnja udomitelja s biološkom obitelji djeteta na način da bude spona između djeteta i njegove obitelji (*„Dakle, udomitelj roditelj bi trebao biti nekakva spona“*, S4).

Sudionici su se dotaknuli i **uloge koju bi udomitelji trebali imati** u tretmanskome udomiteljstvu, pri čemu su naveli da je nužno njihovo prihvatanje djeteta kroz uključivanje u

sve segmente obiteljskog života („Vi to dijete morate uključivati u sve sadržaje, ako idete nekud na more – ide i ono, ako idete nekud u posjetu – ide on“, S2) i odnošenje prema njemu kao prema članu vlastite obitelji („nikako se ne smije vidjeti razlika između vaše djece i između udomljene djece“, S2; „prihvati to dijete kao člana svoje obitelji“, S2). Druga važna uloga udomitelja je razumijevanje djetetovih potreba („najdjelotvornijim pokazalo to da udomitelj prati potrebe svojeg djeteta“, S2). U odgovorima sudionika vidljiva su različita mišljenja o tretmanskome radu udomitelja, koja su vidljiva i u temi koja se odnosi na promišljanja udomitelja o pojmu tretmanskog udomiteljstva. Neki smatraju da je važno da udomitelji s udomljenom djecom rade na smanjenju njihovih problema u ponašanju („saniranje problema u ponašanju. Znači rano otkrivanje, prepoznavanje i pružanje adekvatne intervencije.“, S3), dok neki smatraju da udomitelji ne mogu provoditi tretman („a mi ne možemo očekivati da će udomitelji provoditi tretman“, S4).

U okviru ove teme prikazat će se i podaci koji su prikupljeni uz pomoć **tablice o kompetencijama** koje bi, prema mišljenju sudionika istraživanja, trebali posjedovati udomitelji djece s problemima u ponašanju. Tablica 8 prikazuje frekvencije odgovora sudionika.

Tablica 8: Prikaz frekvencija odgovora sudionika vezanih uz kompetencije udomitelja za udomljavanje djece s problemima u ponašanju

	Nužno	Poželjno	Nevažno
STRUČNE KVALIFIKACIJE			
VSS	2	3	1
VSS pomagačkog usmjerenja (socijalni pedagog, socijalni radnik, psiholog)	2	4	
Iskustvo rada s djecom s problemima u ponašanju	3	3	
Dodatne edukacije (formalni specijalistički studiji, edukacija iz psihoterapije, neformalne edukacije)	2	4	
ZNANJA			

Prepoznavanje problema	6		
Poznavanje i razumijevanje uloge udomitelja	5	1	
Poznavanje sustava pomoći i podrške	5	1	
Poznavanje čimbenika koji stoje u podlozi poremećaja u ponašanju	4	2	
VJEŠTINE			
Aдекватno reagiranje u različitim situacijama problemskog ponašanja	4	2	
Usklađivanje udomiteljstva s redovnim poslom	2	4	
Nošenje s biološkim roditeljima udomljenog djeteta	3	3	
OSOBNIA OBILJEŽJA			
Posvećenost udomiteljsstvu	5	1	
Spremnost na dodatni angažman (npr. vođenje djeteta na neki oblik tretmana)	5	1	
Upornost	5	1	
Psihička stabilnost	6		
Realna očekivanja od djeteta i udomiteljstva	4	2	
Altruizam	3	3	
Nepostojanje predrasuda prema djeci s problemima u ponašanju	6		

Što se tiče stručnih kvalifikacija, najveća se različitost mišljenja odnosi na posjedovanje visoke stručne spreme, pri čemu 2 sudionika smatraju da je ona nužna, 3 da je poželjna i jedan da je

nevažna. To je ujedno i jedina kompetencija za koju je netko ocijenio da je nevažna, dok su sve ostale od svih ocijenjene ili nužnima ili poželjnima. Posjedovanje visoke stručne spreme pomagačkog usmjerenja i dodatne edukacije je 2 sudionika ocijelo nužnim, a 4 poželjnim. Što se tiče iskustva rada s djecom s problemima u ponašanju, situacija je izjednačena te je 3 sudinika odgovorilo da je ta kompetencija nužna i 3 da je poželjna. Svih je 6 sudionika odgovorilo da su nužne kompetencije prepoznavanja problema, psihičke stabilnosti i nepostojanja predrasuda prema djeci s problemima u ponašanju. U slučajevima poznavanja i razumijevanja uloge udomitelja, poznavanja sustava pomoći i podrške, posvećenosti udomiteljstvu, spremnosti na dodatan angažman te upornosti 5 je sudionika označilo da su te kompetencije nužne, a po 1 sudionik da su poželjne. Slična je situacija i s kompetencijama poznavanja čimbenika koji stoje u podlozi problema u ponašanju, adekvatnog reagiranja u različitim situacijama problemskog ponašanja i realnih očekivanja od djeteta i udomiteljstva, za koje 4 sudionika smatra da su nužne i 2 da su poželjne. Situacija je ponovno izjednačena, s 3 odgovora da su kompetencije poželjne i 3 da su nužne, za nošenje s biološkim roditeljima djeteta i altruizam. Kod usklađivanja udomiteljstva s redovnim poslom više je onih koji smatraju da je to poželjno, točnije njih 4, dok samo 2 smatraju da je nužno. U prostor koji je ostavljen sudionicima za dopisivanje nekih elemenata koji su po njihovom mišljenju važni, a nisu navedeni, samo je jedan sudionik napisao „razumijevanje i poznavanje vlastitih ograničenja i/ili slabosti u radu s djecom“. Međutim, neki od njih su se dotakli **potrebnih karakteristika udomitelja djece s problemima u ponašanju** tijekom intervjua. Među njima spominju se posjedovanje znanja o razvoju djece („razumijevanja razvoja djece“, S6), znanja o utjecaju trauma („razumijevanje utjecaja ranih traumatskih iskustava na razvoj djece, na probleme“, S6), znanja o pozitivnim pomacima kod djece s problemima u ponašanju („Razumjet' uopće što su pomaci, kako se oni definiraju, kako se oni definiraju kroz školski uspjeh“, S6), znanja o uzrocima ponašanja („prepoznavat' uzroke određenog ponašanja“, S5) i znanja o korištenju resursa iz zajednice („da trebaju koristit' sve moguće stručnjake i, ovaj, sve što postoji u lokalnoj zajednici“, S5). Osim toga, spomenute su i neke vještine poput vještine pregovaranja („biti dobri i lobisti i pregovarači“, S5) i kontrole ljutnje („Kontrola ljutnje vlastite“, S6).

Iz ovih je odgovora vidljivo da sudionici smatraju kako bi udomitelji djece s problemima u ponašanju trebali imati određene veće kompetencije (pa čak i one formalne) od tradicionalnih udomitelja, što ukazuje na kompleksnost udomljavanja ove skupine djece.

6.2.3. Što stručnjaci misle o potrebama i mogućnostima razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj

U tablici 9 prikazani su kodovi i kategorije u okviru teme Promišljanja o potrebama i mogućnostima razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj.

Tablica 9: Promišljanja o potrebama i mogućnostima razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj

Tema: Promišljanja o potrebama i mogućnostima razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj	
Kategorije	Kodovi drugog reda
Postojanje potreba za razvojem tretmanskog udomiteljstva	Velik broj djece s problemima u ponašanju u udomiteljstvu
	Pozitivni aspekti smještaja u udomiteljsku obitelj
	Negativni aspekti smještaja u institucije
Upitnost postojanja potreba za razvojem tretmanskog udomiteljstva	Skepticizam oko efikasnosti tretmanskog udomiteljstva
	Važnost smještaja djece s problemima u ponašanju u institucije
	Poteškoće zbog kategorizacije djece s problemima u ponašanju
Različita mišljenja o mogućnostima izgradnje modela tretmanskog udomiteljstva	Pozitivno mišljenje
	Skepticizam
Potrebne promjene u svrhu razvoja tretmanskog udomiteljstva	Osnivanje neovisne agencije za udomiteljstvo
	Promjene koje se tiču edukacija
	Promjene u zakonskoj regulativi
	Prestrukturiranje sustava
	Veća promocija udomiteljstva
Elementi važni za početak promjena	Ministarstvo kao najvažniji pokretač promjena
	Politička volja
	Postupnost uvođenja promjena

Sudionici istraživanja prepoznaju **postojanje potreba za razvojem tretmanskog udomiteljstva** u Republici Hrvatskoj, pogotovo zbog toga što velik broj djece u udomiteljstvu ima razvijene probleme u ponašanju. Prema izjavama sudionika može se zaključiti da većina udomljene djece ima probleme u ponašanju („*vjerujte da 80% djece bi moglo ići u tretmansko*

udomiteljstvo“, S1; „u svakoj udomiteljskoj obitelji imate jedno ili dvoje djece koje je s poremećajima u ponašanju“, S1; „Tako da možemo slobodno reći da gotovo pa 90% djece koje je u udomiteljstvu u sustavu alternativne skrbi ima poremećaje u ponašanju“, S2) te da djeca u udomiteljstvu pokazuju više problema u ponašanju u odnosu na prošlost („što duže i što dalje sam ja bila u tom udomiteljstvu, to je svako novo dijete došlo s težim i težim posljedicama“, S1). Još jedan razlog za razvoj tretmanskog udomiteljstva jesu pozitivni aspekti smještaja u udomiteljsku obitelj zbog toga što je riječ o prirodnoj sredini („jedna prirodna sredina“, S2; „najbolje da je stabilna obiteljska atmosfera“, S3), jer podržavajuća obiteljska okolina pozitivno utječe na promjene („jednostavno im je pomogla ta topla, podržavajuća obiteljska okolina“, S2) i zbog toga što su udomiteljske obitelji financijski isplativije od institucija („u svakom slučaju ako se znatno više plati jeftinije je nego smještaj u ustanovu“, S5). Neki su sudionici navodili i pozitivne primjere djece s problemima u ponašanju koja su u udomiteljskoj obitelji vrlo dobro profunkcionirala („on je danas totalno drugo dijete“, S2; „Upisali su ga na tečaj gitare i on nije samo iznimno uspješan u tom području nego je i smanjio to svoje ponašanje“, S2; „One su se tu uključile i to je na neki način postala njihova radna terapija gdje su one postale uspješne“, S5). Također, sudionici su navodili negativne aspekte smještaja djece s problemima u ponašanju u institucije poput stigmatizacije („tamo nisu funkcionirale jer su se osjećale još dodatno stigmatizirano“, S2) i učenja nepoželjnih oblika ponašanja od druge djece („možda će jedan od drugoga učiti nešto što ne bi trebalo“, S1; „onda još bolje ispeku nekakve druge zanate koje ne bismo željeli“, S4). U svakom slučaju, uvida se doživljaj odgojnih ustanova kao manje adekvatnih za djecu s problemima u ponašanju („Pa mislim da definitivno nije dobro raditi zapravo, separaciju takve djece u... na ista mjesta, u iste ustanove.... Mislim da to u konačnici nije dobro“, S4).

Međutim, u nekim se izjavama ogleđa **upitnost postojanja potreba za razvojem tretmanskog udomiteljstva** te postoji skepticizam oko efikasnosti tretmanskog udomiteljstva zbog toga što je upitno smanjenje problema u ponašanju u udomiteljskoj obitelji („Meni, kao stručnjaku iz ustanove, teško je vjerovati da se PUP može sanirati u udomiteljstvu. Jako to sumnjam“, S3). Također, naglašava se važnost smještaja djece u institucije jer još uvijek postoji velika potreba za time („Da su potrebe na terenu za smještaj u ustanove puno veće nego što se pokušava prikazati“, S3) i ne smanjuje se broj djece kojoj je potreban domski smještaj („ali broj će ostati isti. Broj se ne mijenja. Je l', ako jedne Dugave godinama imaju 450 maloljetnika svaki dan u tretmanu, to znači da je populacija zapravo stabilna“, S3; „Dakle potrebe na terenu su iste kakve su bile prije 10, 20 ili 30 godina“, S3). Naglašava se važnost postojanja takvog oblika tretmana za najtežu djecu („tretman i dalje mora postojati za onu djecu koja jesu najteža, s

kojima je potreban intenzivan rad, kojima je potrebno izdvajanje iz sredine“ , S4) te da bi se kratki i intenzivni tretmani trebali provoditi u ustanovi („i dalje kratkotrajno i intenzivno“ , S4). Jedan od problema razvoja tretmanskog udomiteljstva jesu, prema nekim sudionicima, i poteškoće zbog kategorizacije djece s problemima u ponašanju. Zbog nje se nanose još veće teškoće toj djeci („s takvim kategoriziranjem zapravo više teškoća radimo djeci“ , S5; „dijete počne iskazivati neke manje probleme u ponašanju, tada bismo išli na premještaj u neku drugu obitelj, što je sigurno bi loše utjecalo na razvoj tog djeteta i na još veću eskalaciju problema u ponašanju“ , S6), ali i udomitelji lakše prihvaćaju djecu koja nisu kategorizirana kao djeca s problemima u ponašanju („Tako je lakše, znači to je dijete koje sam ja prihvatio pa sad on ima nekih svojih problema, roditelji su mu bili ovakvi ili onakvi“ , S5).

Zanimljivo je što među sudionicima postoje **različita mišljenja o mogućnostima razvoja tretmanskog udomiteljstva** u Hrvatskoj. Neki izražavaju pozitivno mišljenje o tome te spominju da ne postoji potreba za izdvajanjem velikih financijskih sredstava kako bismo razvili model tretmanskog udomiteljstva („to ne zahtijeva nekakve velike nove financijske izdatke i nekakve investicije nego samo treba kanalizirati ta sredstva na neki drugi način“ , S2), da imamo dovoljno educiranih stručnjaka („Pa imamo educiranih stručnjaka, mi imamo educiranih ljudi po institucijama“ , S4) te da se takav model može kreirati uz pomoć projekata. Međutim, postoji i skepticizam zbog nemogućnosti pronalaska udomitelja za djecu s problemima u ponašanju („ali da će biti teško naći osobe koje su dovoljno hrabre da se s tim nose“ , S3), ali i opasnosti zbog nekompetentnih udomitelja („da se opet ne bi dogodilo da to rade potkapacitirani ljudi koji neupitno imaju dobru volju, ali nemaju kapacitet“ , S3).

Sudionici su spominjali i **promjene koje su potrebne za razvoj tretmanskog udomiteljstva** u Hrvatskoj. Najučestalije se navodila potreba za osnivanjem neovisne agencije za udomiteljstvo. Neki sudionici smatraju da je potrebno osnovati agenciju za udomiteljstvo („agencija za udomiteljstvo“ , S2; „Ja bih bio najsretniji kada bi se to svelo na nekakve agencije za udomiteljstvo. Osnovane kao nove institucije“ , S4), dok neki smatraju da ne postoje potrebe za osnivanjem novih ustanova („to ne ide toliko u korist korisnicima, koliko onda imamo administrativnih troškova“ , S5; „Ne vidi se konkretna korist osnivanjem novih ustanova“ , S6). Međutim, svi se slažu da bi trebale postojati službe neovisne o centru za socijalnu skrb. Sudionici smatraju da bi udomitelji mogli biti otvoreniji prema stručnjacima iz takve službe („kad bi vi sad imali nekoga tko vam je... koga bi doživjeli kao nekakvu svoju podršku, pa čak i nekakav odnos imali s njim, možda malo prisniji nego s centrom... onda bi se vi mogli njima otvoriti“ , S1) te da bi centar za socijalnu skrb trebao zadržati nadležnost samo u upravnim postupcima („on ti daje tu nekakvu dozvolu, on tu dozvolu prati“ , S1; „da oni izdaju dozvole i

da nadziru, da budu nadzorni organ“, S2; „zadužen za nadzor nad radom udomiteljskih obitelji“, S4, „Izdavanje dozvole, oduzimanje dozvole“, S5). Osim toga, naglašava se važnost promjena koje se tiču edukacija, poput toga da je za udomitelje djece s problemima u ponašanju nužno duže trajanje edukacije od one za tradicionalne udomitelje („Apsolutno duže“, S1) i da je nužno unificirati edukacije na razini cijele države („nekakav model edukacija koje bi svi u Hrvatskoj zapravo prolazili iste“, S1; „znači da svi udomitelji u Republici Hrvatskoj koji skrbe o takvoj djeci prođu unificirane edukacije“, S2). Neki smatraju da je potrebno sve udomitelje educirati o problemima u ponašanju, barem na osnovnoj razini („Svakako treba educirati sve udomitelje kako se nositi sa specifičnostima odrastanja djeteta, njegovog djetinjstva i s teškoćama koje mogu iskazivati“, S6). Nadalje, iskazana je i ideja o postojanju jedne osnovne edukacije za sve udomitelje u kojoj bi postojao dio vezan uz probleme u ponašanju, uz koju bi postojali dodatni moduli koji bi se odnosili na neke specifične oblike udomljavanja i koje bi polazili samo oni udomitelji kojima su ti moduli potrebni („treba postojat' ajmo reć' program edukacije osnovni, znate ono od početka {...} A onda zadnji modul koji bi bio za djecu s problemima u ponašanju“, S5). Sljedeće što je prema mišljenju sudionika potrebno promijeniti su neki dijelovi zakonskih regulativa. Primjerice, smatraju da je potrebno povećati naknade udomiteljima („tu bi apsolutno naknada trebala biti znatno povećana“, S3; „Potrebne su veće“, S6), uvesti profesionalizaciju udomiteljstva („morala bi se dati mogućnost u zakonu da on sebi može odabrati to kao profesiju“, S1; „ka profesionalnom udomiteljstvu, koje će biti plaćeno“, S4), uvesti poticajne mjere zapošljavanja („potrebno preko poticajnih mjera zapošljavanja pomoći tim udrugama da se zaposle stručne osobe“, S2), dati veće nagrade stručnjacima koji bi izlazili na teren u domove udomiteljskih obitelji („tu će sigurno trebat' razmišljati o nekakvom terenskom dodatku za te radnike“, S5) i maknuti pojedine uvjete koji su trenutno prepoznati kao važni za udomiteljstvo („da se možda tol'ko zakonom ne gleda na nekakve sporedne stvari kol'ko je ne znam, da l' će možda netko imati krevet na kat ili ne krevet na kat, ili da l' će sad biti, da l' će dijete pisati zadaću na kuhinjskom stolu ili na stoliću u svojoj sobi“, S1). Također, jedan sudionik spominje važnost postojanja zakonske podloge za adekvatnu procjenu djece prije smještaja u udomiteljsku obitelj („za to bi trebalo biti onda naravno i zakonska regulativa i zakonska podloga“, S1). Kao jedna od potrebnih promjena ističe se i prestrukturiranje sustava skrbi za djecu unutar kojeg bi se djeca sve više premještala iz institucija u udomiteljske obitelji, a stručnjaci iz institucija bi pružali potporu udomiteljskim obiteljima („jednostavno napraviti preraspodjelu“, S2; „pružatelji usluga koji godinama rade s djecom s poremećajima u ponašanju mogu davati podršku udomiteljima i udomljenoj djeci“, S5). Kao zadnja stavka u potrebnim promjenama spominje se veća promocija udomiteljstva

koja bi trebala biti kontinuirana („Dakle, treba biti permanentno prisutan... Konstantno se negdje nešto objavljuje, konstantno nekako pokušavati ljude motivirati“, S4).

Posljednja kategorija unutar ove teme odnosi se na **elemente koji su važni za početak promjena**. Pri tome sudionici smatraju da je nadležno Ministarstvo najvažniji pokretač promjena te da je potrebno da ono prepozna važnost potrebe za razvojem udomiteljstva u Hrvatskoj („Ako oni u Ministarstvu ne prepoznaju potrebu da netko u Ministarstvu bude zadužen samo za udomiteljstvo onda vjerujte da nam ni na lokalnoj razini neće biti ništa bolja situacija“, S1). Smatra se da je ono jedino relevantno tijelo za pokretanje promjena („oni su nositelji i tih promjena i te promjene trebaju početi od njih“, S2, „primarno bi trebalo Ministarstvo konačno izreći što očekuje“, S3). Osim Ministarstva, navodi se važnost postojanja političke volje („Zapravo je stvar političke volje da krenemo u priču“, S4) i postupnosti uvođenja promjena, odnosno o eksperimentalnom početku da bi se vidjelo kako model funkcionira („krenuti eksperimentalno s malim brojem udomitelja i djece, vidjeti da li to i kako ide i onda se postepeno širiti“, S3).

6.3. Rasprava

Iz rezultata dobivenih istraživanjem vidljivo je postojanje velikog broja **negativnih elemenata** koji se odnose na udomiteljstvo općenito, ali i udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju. Nedostatak podrške je čimbenik koji se najčešće spominjao, a on je prepoznat i u istraživanju koje su proveli Sabolić i Velmeška (2015). Rezultati njihovog istraživanja pokazuju da nedostaje stručnjaka koji rade na poslovima udomiteljstva te da broj udomiteljskih obitelji po jednom socijalnom radniku varira od 110 do 220. Nedostatak podrške vidljiv je i u rezultatima istraživanja od Čičak (2016) gdje su sudionici spominjali nedostatnu podršku od strane centra za socijalnu skrb, nedovoljnu financijsku pomoć i nedovoljnu podršku od strane institucija. Veoma je zabrinjavajuće nepostojanje timova za udomiteljstvo u nekim centrima za socijalnu skrb, bez obzira na mali broj udomiteljskih obitelji na nekom području. Gotovo su svi sudionici spominjali nedovoljno visoke opskrbnine za udomljenu djecu. O nedostatnoj opskrbnini za udomljenu djecu govore i udomitelji u istraživanju Družić Ljubotina i sur. (2005), koji su naveli da je nužno osigurati dodatna sredstva za odjeću i obuću, ljetovanja, izlete, naturalna putovanja, dodatne izvanškolske aktivnosti i pribor za školu. Nedovoljna opskrbnina za udomljenu djecu može biti posebno velik problem za udomitelje djece s problemima u ponašanju kojoj su potrebni dodatni tretmani od strane stručnjaka izvan centra za socijalnu skrb,

što je vidljivo i u izjavama sudionika o primoranosti udomitelja na putovanje s djecom u veća središta kako bi ona mogla dobiti potreban tretman. Pri tome se troše novci na prijevoz za koji nije dovoljna dobivena opskrbnina za dijete, ali se gubi i mnogo vremena, djeca moraju izostajati iz škole te postoji rizik od opasnosti da se nešto na tom putu dogodi (primjerice prometna nesreća). Uz to se veže i geografski neravnomjerna raspoređenost usluga, zbog toga što u manjim sredinama ne postoje stručnjaci kojima bi djeca odlazila na tretman. Iznenađujući su rezultati koji govore o tome da većina sudionika ne zna za postojanje usluge dolaska u udomiteljsku obitelj koja se zove usluga savjetovanja i pomaganja te govore da je potrebno uvesti takvu uslugu, dok sudionici iz Ministarstva navode da usluga postoji i da se rijetko izriče. Pitanje koje se iz toga postavlja jest zbog čega se ta usluga tako rijetko izriče udomiteljskim obiteljima, ako se pokazuje da je toliko potrebna? Kao jedan od razloga jedan sudionik spominje pogrešno razumijevanje te usluge, u smislu da se smatra da se ona izriče samo u slučajevima kada se dijete iz institucije premjesti u udomiteljsku obitelj. Upitno je zbog čega vlada takvo nerazumijevanje, s obzirom da u Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17) piše da je to usluga koja se pruža „*obitelji u krizi, kao i udomiteljskoj obitelji s ciljem unaprjeđivanja obiteljskih odnosa, prevladavanja kriznih situacija i usvajanja znanja i vještina za uspješno roditeljstvo odnosno udomiteljstvo*“. Osim nedostatne podrške, situacija je u Hrvatskoj loša i po pitanju edukacija koje su namijenjene udomiteljima. Vidljivo je da se edukacije za udomitelje s problemima u ponašanju gotovo uopće ne provode. Međutim, to ne čudi s obzirom da ni ostale edukacije, prema izjavama sudionika, nisu adekvatno provođene. Sudionici su najviše istaknuli nedovoljnu unificiranost edukacija gdje one ovise primarno o volji stručnjaka koji su zaposleni u određenom centru za socijalnu skrb, zbog čega neki udomitelji dobe adekvatnu obrazovnu podlogu za provođenje udomiteljstva, dok su neki tek površno educirani. Prepoznat je i problem ponavljanja istih edukacija, zbog čega se događa da jedan udomitelj sudjeluje na istoj edukaciji nekoliko puta, pa pritom gubi vlastito vrijeme ne naučivši ništa novoga. Ti se rezultati mogu povezati s onima koje je dobila Čičak (2016) o upitnoj kompetentnosti udomitelja za prihvata djeteta s problemima u ponašanju do koje djelomice dolazi zbog njihove needuciranosti, odnosno nedostatka edukacija za takve udomiteljske obitelji. I u istraživanju Družić Ljubotine i sur. (2005) udomitelji su napomenuli da bi bilo dobro kada bi se udomiteljima ponudilo više edukacija i seminara gdje bi, između ostalog, mogli izmjenjivati i osobna iskustva. Posebno je alarmantan podatak da stručnjaci u pojedinim centrima za socijalnu skrb ne žele provesti edukaciju vezanu uz probleme u ponašanju s udomiteljima kojima je takva edukacija potrebna i koji bi je željeli proći, zbog čega se oni javljaju drugim centrima za skrb moleći ih da prisustvuju njihovim

edukacijama. Nažalost, sudionici izjavljaju da ne smiju primati udomitelje koji se nalaze u nadležnosti drugih centara. U takvom se odnošenju prema udomiteljima ponovno vidi razlika među centrima za socijalnu skrb zbog toga što neki centri edukaciju provode i individualno, ako nemaju dovoljno udomitelja da bi kreirali cijelu grupu. Ono što se također ističe kao problem jest izrazito mali broj izdanih licenci za specijalizirano udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju, dok istovremeno sudionici istraživanja spominju velik broj djece s problemima u ponašanju u udomiteljstvu (neki spominju i postotke od 80% i 90%). Jedan dio razloga leži u tome što se u nekim slučajevima problemi u ponašanju pojavljuju tek tijekom udomiteljstva. Međutim, uzevši u obzir činjenicu da se edukacije o problemima u ponašanju uopće ne provode s tradicionalnim udomiteljima (osim što u novije vrijeme postoji jedan manji dio inicijalne edukacije koji se odnosi na probleme u ponašanju), upitno je koliko se adekvatno ti udomitelji mogu nositi s tim problemima. Stoga ne čudi izjava sudionika koji radi u instituciji da velik broj djece smještene u toj instituciji dolazi upravo iz udomiteljskih obitelji koje nisu uspjevale utjecati na njihovo ponašanje. O nepostojanju specijaliziranog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj govore i podaci u istraživanju koje je provela Čičak (2016).

Manjak zainteresiranih udomitelja za udomljavanje djece s problemima u ponašanju ne iznenađuje s obzirom na problematiku takve djece, no postoji jedan element na koji je moguće utjecati. Riječ je o tome da sudionici spominju nepostojanje profesionalizacije udomiteljstva kao jedan od razloga neodlučivanja na udomiteljstvo. Profesionalizacija udomiteljstva je nešto što su i stručnjaci u drugim državama prepoznali kao važan element te u razlikama tretmanskog od tradicionalnog udomiteljstva Hudson i sur. (1990; prema Meadowcroft i sur., 1994) navode da se tretmanski udomitelji tretiraju kao zaposlenici i primaju veće novčane naknade od tradicionalnih udomitelja. Posebno je problematično mišljenje sudionika istraživanja da će u budućnosti doći do još većeg manjka udomitelja zbog toga što se mlađe osobe teško odlučuju na udomiteljstvo. S obzirom da se u Hrvatskoj već počelo raditi na deinstitutionalizaciji i premještaju djece iz institucija u udomiteljske obitelji, zanimljivo će biti vidjeti kako će se ta deinstitutionalizacija provesti ako neće biti dovoljno udomitelja koji bi htjeli i mogli udomiti djecu iz institucija. O tome jednim dijelom progovaraju i sudionici istraživanja prilikom razgovora o važnosti promocije udomiteljstva, iako bi svakako povećanje naknade i profesionalizacija udomiteljstva također doprinijele većem interesu za udomljavanje. Kao jedna od velikih poteškoća navodi se nedostatak rada s biološkim obiteljima djece. Uzevši u obzir da se ta djeca ponekad vraćaju svojim obiteljima, nerazumljivo je zbog čega se s njihovim obiteljima ne radi na ponovnom prihvatu djeteta i boljem funkcioniranju cijele obitelji. Bez obzira na to, čak i u slučajevima kada se dijete ne vraća u biološku obitelj, postoji važnost

očuvanja dobrih obiteljskih odnosa i privrženosti između djeteta i njegovih bioloških roditelja, ako tako nešto ne predstavlja opasnost za dijete. Poteškoće koje su vezane isključivo uz činjenicu da se udomljava dijete s problemima u ponašanju ne iznenađuju, a o neprimjerenom ponašanju djece progovaraju i sudionici istraživanja koje je provela Čičak (2016) te istraživanja koje su provele Kletečki Radović i Kregar Orešković (2005) u kojima se spominju krađe, bjegovi, agresivnost, hiperaktivnost, problemi u školi i tako dalje.

Pohvalno je postojanje nekih **pozitivnih aspekata** koji su izdvojeni od strane sudionika ovog istraživanja. U okviru teme ovog rada potrebno je posebno istaknuti one koje se odnose specifično na djecu s problemima u ponašanju, poput pomoći udomiteljima prilikom upućivanja djeteta na tretman, provođenja edukacija za udomitelje djece s problemima u ponašanju u nekim centrima za socijalnu skrb, deinstitutionalizacija sustava skrbi za djecu, uvođenje tema o problemima u ponašanju u inicijalnu edukaciju i naglasak na specijaliziranom udomiteljstvu u provedbi promotivnih kampanja o udomiteljstvu. Međutim, neki se pozitivni aspekti sukobljavaju s negativnima. Primjerice, pozitivno je postojanje dežurnog djelatnika centra za socijalnu skrb kojem se, u pravilu, udomitelji mogu javiti u bilo koje doba dana u slučaju nekih problema. Međutim, sudionici također spominju da udomitelji tu uslugu uopće ne koriste. Osim toga, taj je dežurni djelatnik zadužen za sve poslove koji se provode unutar centra za socijalnu skrb, što može predstavljati veliku poteškoću u vremenu koje može izdvojiti za udomiteljske obitelji. Naposljetku je važno naglasiti postojanje velike razlike u broju pozitivnih i negativnih aspekata udomiteljstva djece s problemima u ponašanju u Republici Hrvatskoj, pri čemu nepobitno više ima onih negativnih.

Što se tiče **poznavanja pojma tretmanskog udomiteljstva**, zanimljivo je što većina sudionika nikada nije čula za taj pojam, dok se istovremeno on već dugi niz godina koristi u drugim državama. Svi sudionici naglašavaju da se u Hrvatskoj koristi pojam specijalizirano udomiteljstvo te neki sudionici navode da nije važno koji se pojam koristi, ne razumjevši da je riječ o različitim oblicima udomiteljstva. Oba su usmjerena na udomljavanje djece s problemima u ponašanju, no u tretmanskom se mnogo veća pažnja pridaje provođenju tretmanskih postupaka od strane udomitelja prema udomljenoj djeci u svrhu smanjenja njihovih problema u ponašanju. Prilikom pokušaja definiranja tretmanskog udomiteljstva, sudionici su uspjeli točno definirati određene elemente poput udomljavanja djece s problemima u ponašanju, pružanja adekvatne podrške udomiteljima i educiranosti udomitelja. Međutim, problem je predstavljalo definiranje uloge udomitelja. Neki sudionici smatraju da bi udomitelji trebali biti stručnjaci, dok su neki smatrali da udomitelji uopće ne bi trebali provoditi tretmanske postupke.

Nijedna od tih pretpostavki nije točna zbog toga što se programi tretmanskog udomiteljstva usmjeravaju na educiranje udomitelja, koji ne moraju biti stručnjaci, o problemima u ponašanju i korištenju tretmanskih postupaka kako bi utjecali na njih. Navedeno se može povezati s mišljenjem Dorsey-a i sur. (2008) koji tretmanske udomitelje navode kao prvu liniju tretmanskih stručnjaka u tretmanskom udomiteljstvu, Reddinga i sur. (2000) koji spominju da su tretmanski udomitelji glavni pružatelji tretmana u svakodnevnim interakcijama s udomljenim djetetom te Southerlanda i sur. (2009) koji govore da tretmanski udomitelji imaju dvije najvažnije uloge, od kojih je jedna tretmanska uloga.

U izjavama koje su vezane uz **odgovarajući model tretmanskog udomiteljstva** vidljive su sličnosti s programima tretmanskog udomiteljstva koji se provode u svijetu. Primjerice, sudionici spominju važnost procjene udomitelja i djece prije smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj, odabir odgovarajućih udomitelja koji mogu udomiti dijete s problemima u ponašanju, važnost edukacija udomitelja u kojima se radi na teorijskom dijelu i razvoju vještina, važnost adekvatne podrške poput pružanja podrške u udomiteljskoj obitelji i pružanja 24-satne podrške, važnost rada s biološkom obitelji djeteta i zapošljavanje kompetentnih stručnjaka. Zanimljivo je spomenuti mišljenje jednog sudionika koji govori o važnosti muško-ženskog udomiteljskog para za udomljavanje djeteta s problemima u ponašanju, što je jedna od važnih karakteristika Boys i Girls Town-a. Može se reći da su stručnjaci koji su sudjelovali u ovom istraživanju, unatoč nepoznavanju pojma, u svojim promišljanjima vrlo blizu modelima koji se provode u drugim državama. To bi mogao biti jedan od olakšavajućih čimbenika razvoja modela tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj. Također, neka se promišljanja sudionika poklapaju s načelima opisanima u Zakonu o udomiteljstvu (NN 90/11, 78/12). Primjerice, sudionici smatraju da je važno prihvatiti udomljeno dijete kao ravnopravnog člana udomiteljske obitelji, što je u skladu s načelom obiteljskog okruženja. Osim toga, sudionici su naglašavali važnost procjene djetetovih potreba i donošenja odluka u skladu s njima, o čemu govori načelo najboljeg interesa.

Uspoređujući izjave sudionika o odgovarajućem modelu tretmanskog udomiteljstva i FFTA programske standarde, mogu se vidjeti određene sličnosti. U Tablici 10 prikazan je popis standarda tretmanskog udomiteljstva na lijevoj strani, a na desnoj je strani tablice označeno jesu li sudionici ovog istraživanja spominjali taj standard ili ne (× u slučaju da nisu i √ ako su ga spominjali).

Tablica 10: Usporedba FFTA programskih standarda s izjavama sudionika istraživanja

Individualni tretmanski plan za svako udomljeno dijete		×
Evaluacija		×
Postojanje specifičnih uloga među stručnjacima		×
Postojanje adekvatne edukacije za stručnjake		√
Razvijen plan regrutacije udomitelja		×
Tranzicija djeteta u udomiteljsku obitelj	Posjedovanje svih informacija o udomljenom djetetu (informacije o socijalnoj anamnezi, obrazovanju, zdravlju, prethodnim smještajima, potrebe i snage djeteta)	√
	Zajedničke aktivnosti djeteta i udomiteljske obitelji	×
	Važnost dobivanja mišljenja od djeteta i biološke obitelji	×
	Prikladnost udomiteljske obitelji za dijete	√
Adekvatan trening za tretmanske udomitelje	Djelotvorno upravljanje ponašanjem	×
	Znanja o traumama	√
	Znanja o konzumaciji sredstava ovisnosti	×
	Suradnja s različitim sustavima i resursima	×
	Zakonski okvir	√
	Vođenje dokumentacije	×
Postojanje odgovarajuće podrške za tretmanske udomitelje	Mogućnost odmora	×
	24-satna krizna podrška	√
	Mreža podrške (na primjer grupe podrške)	×
	Financijska podrška	√
Kapacitet udomiteljskih obitelji	Jedno ili dvoje djece	√
	Mogućnost udomljavanja više djece u slučajevima braće i sestara	√
Uloge tretmanskih udomitelja	Pružanje tretmanskom timu svih nužnih informacija	×
	Implementacija tretmanskih postupaka u okviru obitelji	√
	Dokumentiranje svih važnijih događaja	×
	Suradnja s biološkom obitelji	√
	Suradnja s drugim akterima u zajednici	√

Iz tablice je vidljivo da su sudionici mnogo elemenata koje navodi FFTA uspjeli i sami prepoznati kao važne u tretmanskim udomiteljstvu. Međutim, nitko nije spomenuo da je važno postojanje individualnog tretmanskog plana za svako udomljeno dijete, da je važno evaluirati cijeli model, da bi trebale postojati specifične uloge među stručnjacima i da je potrebno osmisliti plan regrutacije udomitelja (iako su spominjali da je važno promovirati udomiteljstvo općenito). Jedan je sudionik spomenuo da je važno postojanje edukacija ne samo za udomitelje, već i za stručnjake, kako bi i oni bili dovoljno dobro upoznati s problemima u ponašanju i djecom koja ih ispoljavaju. Što se tiče tranzicije djeteta u udomiteljsku obitelj, sudionici su se dotakli važnosti posjedovanja informacija o djetetu kako bi se mogle na temelju njih donositi odgovarajuće odluke za dijete, a također su navodili i važnost pronalaska odgovarajuće udomiteljske obitelji za pojedino dijete. U tom je smislu jedna izjava posebno važna, a ona se odnosi na to da je važno tražiti „*udomiteljsku obitelj za dijete, a ne dijete za udomiteljsku obitelj*“. U tome se u potpunosti vidi važnost procjenjivanja djetetovih potreba i pronalaska udomiteljske obitelji u kojoj bi dijete moglo ostvariti svoje potencijale. U intervjuima se nije spominjala važnost pomnog planiranja tranzicije djeteta u udomiteljsku obitelj, poput toga da bi bilo poželjno organizirati neke zajedničke aktivnosti i da bi na početku dijete trebalo nekoliko puta prespavati kod udomiteljske obitelji prije konačnog smještaja u obitelj. Također se nije spominjala važnost uključivanja djeteta i biološke obitelji u konačnu odluku o smještaju. U okviru tema koje bi se trebale uključiti u edukaciju udomitelja, sudionici su od onih propisanih u standardima spomenuli samo uključivanje informacija o traumama i zakonskom okviru. Nisu spominjali upravljanje ponašanjem, znanja o konzumaciji sredstava ovisnosti (iako je spomenuta psihopatologija općenito), suradnju s različitim sustavima i resursima te vođenje dokumentacije. U okviru pružanja adekvatne podrške udomiteljima, sudionici su prepoznali važnost pružanja 24-satne podrške i financijske podrške, no nisu spominjali nužnost mogućnosti odmora od udomiteljstva i stvaranja mreže podrške udomiteljima (poput grupa podrške). Sudionici većinom dijele mišljenje FFTA o tome da bi u jednu udomiteljsku obitelj trebalo biti smješteno najviše jedno do dvoje djece s problemima u ponašanju, iako jedan sudionik navodi mogućnost udomljavanja i do četvero djece. Također, sudionici su prepoznali važnost udomljavanja braće i sestara u jednu udomiteljsku obitelj i to su navodili kao jedan primjer gdje bi bilo moguće udomiti više od dvoje djece s problemima u ponašanju u jednu obitelj. Nadalje, u ulozi tretmanskih udomitelja su prepoznali većinu elemenata koje je prepoznala i FFTA. Primjerice, da je važno da udomitelji koriste tretmanske postupke (iako su, kao što je već navedeno, sudionici imali različita mišljenja o tome), da udomitelji trebaju surađivati s biološkom obitelji djeteta i da moraju surađivati s drugim akterima, odnosno

izvorima resursa u zajednici. Ono što nisu naglasili jest pružanje tretmanskog timu, odnosno stručnjacima, svih potrebnih informacija. Tome bi razlog mogao biti taj što tu ulogu udomitelja prepoznaju kao previše standardnu da bi je morali posebno napominjati. Osim toga, nisu ni spomenuli važnost dokumentiranja svih važnijih događaja koji se odnose na udomljeno dijete. Međutim, progovorili su i o nekim karakteristikama adekvatnog modela tretmanskog udomiteljstva koji se ne spominju u literaturi o tretmanskom udomiteljstvu, a koje bi bilo poželjno razmotriti. U tom je aspektu spomenuta postupnost u udomljavanju djece s problemima u ponašanju, prema kojoj jedna udomiteljska obitelj ne bi smjela udomiti dvoje djece s problemima u ponašanju u kratkom razdoblju (osim ako je riječ o braći i sestrama). Također se navodi postojanje dobrih strana smještaja dječaka i djevojčica u jednu udomiteljsku obitelj te dugogodišnje iskustvo udomitelja kao jedan od kriterija odabira udomitelja za takav oblik udomljavanja. Posebno je zanimljivo istaknuti promišljanja sudionika o odgovarajućem profilu stručnjaka koji bi trebali raditi s udomiteljskim obiteljima djece s problemima u ponašanju. Svi sudionici navode potrebu za postojanjem tri struke: socijalnih pedagoga, psihologa i socijalnih radnika, dok samo neki naglašavaju potrebu za postojanjem i nekih drugih struka zbog specifičnih obilježja pojedine djece (primjerice logopedi u slučaju poteškoća s govorom).

Što se tiče rezultata koji su proizašli iz ispunjavanja **tablice o kompetencijama udomitelja**, važno je istaknuti da sudionici istraživanja ne smatraju izrazito važnim posjedovanje visoke stručne spreme, visoke stručne spreme pomagačkog usmjerenja i završetak dodatnih edukacija (poput psihoterapijske škole) za kvalitetno obavljanje tretmanskog udomiteljstva. S druge strane, iskustvo rada s djecom koja imaju probleme u ponašanju ocjenjuju podjednako nužnim i poželjnim. Nadalje, najvažnijim se pokazalo da udomitelji znaju prepoznavati probleme, da su psihički stabilni i da nemaju predrasuda prema djeci koja imaju probleme u ponašanju. U svim trima navedenim kompetencijama su se svi sudionici složili da su nužne. Sljedeće u nizu potrebnih kompetencija su poznavanje i razumijevanje uloge udomitelja, poznavanje sustava pomoći i podrške, posvećenost udomiteljstvu, spremnost na dodatni angažman, te upornost. Sasvim je sigurno riječ o kompetencijama koje bi trebali imati udomitelji djece s problemima u ponašanju, posebno uzevši u obzir poteškoće koje takva djeca pokazuju. Zanimljivo je spomenuti da je usklađivanje udomiteljstva s redovnim poslom ocijenjeno kao najmanje potrebna kompetencija, u odnosu na sve ostale. Međutim, to pomalo čudi zbog izjave jednog sudionika o tome da je teško biti zaposlen i uz to imati udomljeno dijete s problemima u ponašanju. Sudionici se tijekom intervjua nisu dotakli razlika tretmanskih od tradicionalnih

udomitelja, kao što su to činili neki autori poput Hawkinsa i sur. (1987) koji smatraju da tretmansi udomitelji trebaju imati veći intelektualni kapacitet i bolje vladati interpersonalnim vještinama.

Što se tiče mišljenja sudionika istraživanja o **potrebama za razvoj tretmanskog udomiteljstva** u Republici Hrvatskoj, većina se slaže da potrebe za time postoje. Takvo mišljenje vlada ponajviše zbog velikog broja djece s problemima u ponašanju u udomiteljstvu, pozitivnih aspekata smještaja u obitelji i negativnih aspekata smještaja u institucije. Negativne strane institucija poznate su već neko vrijeme, a neki od primjera su emocionalna oštećenost, socijalno isključivanje, nedostatak mreže podrške i slično (Bartoluci, 2014). Međutim, jedan sudionik navodi da nije siguran u efikasnost takvog oblika rada s djecom koja imaju probleme u ponašanju te da je velik broj takve djece potrebno smjestiti u institucije kako bi dobili adekvatan tretman. Sudionici imaju i različita mišljenja o **moogućnostima izgradnje modela tretmanskog udomiteljstva** koje postoje u Hrvatskoj. Većina ih ima pozitivno mišljenje o tim mogućnostima navodeći da se sustav može prestrukturirati na način da se ne izdvajaju veća financijska sredstva, da u Hrvatskoj postoji dovoljno educiranih stručnjaka koji bi mogli raditi na tome i da postoje određene mogućnosti koje se mogu iskoristiti kroz pisanje projektnih prijedloga. Jedan sudionik ponovno izražava skepticizam oko mogućnosti kreiranja uspješnog modela tretmanskog udomiteljstva, no ne zbog mišljenja da se sustav ne može strukturirati na odgovarajući način već da neće biti udomitelja koji bi bili spremni na udomljavanje djece s problemima u ponašanju. U okviru razvoja tretmanskog udomiteljstva, sudionici su se dotaknuli i nekih **promjena** koje bi bilo potrebno učiniti kako bi se tretmansko udomiteljstvo moglo adekvatno razviti. Gotovo svi su spomenuli potrebu za osnivanjem neovisne službe za udomiteljstvo, pri čemu neki smatraju da bi bilo dobro osnovati nove institucije poput nekih agencija, dok drugi smatraju da se služba može osnovati i unutar već postojećih institucija. O potrebi za kreiranjem agencija za udomiteljstvo govorili su i sudionici u istraživanju koje su proveli Sabolić i Velmejka (2015). Osnivanjem nove službe mogle bi se riješiti poteškoće poput nedostatka vremena stručnjaka iz centara za socijalnu skrb za davanje podrške udomiteljima, rijetkog posjećivanja udomiteljskih obitelji u njihovim domovima, straha udomitelja od priznavanja problema stručnjacima iz centra za socijalnu skrb zbog mogućnosti oduzimanja dozvole, sukoba uloga stručnjaka iz centara i slično. Svi se sudionici slažu s time da bi centar za socijalnu skrb i dalje trebao biti zadužen za osnovne postupke poput izdavanja licence i nadzora nad radom udomiteljskih obitelji. Osim toga, stručnjaci su isticali i potrebu za promjenama koje se tiču edukacija poput postojanja unificiranih edukacija na razini cijele

Hrvatske, dužeg trajanja edukacije za udomitelje s problemima u ponašanju od edukacije za tradicionalne udomitelje, educiranja svih udomitelja o problemima u ponašanju i postojanja dodatnih modula za različite oblike specijaliziranog udomiteljstva. Važnim su se pokazale i promjene u zakonskoj regulativi, a ponajviše se to odnosilo na povećanje naknada udomiteljima, što se pokazalo izrazito potrebnim i u istraživanjima koje su proveli Čičak (2016) te Sabolić i Velmejkina (2015). Nadalje, u navedenim se istraživanjima, kao i u ovom istraživanju, pokazala bitnom profesionalizacija udomiteljstva zbog koje bi se građani Hrvatske lakše odlučivali na udomiteljstvo. Sudionici su velikim dijelom spominjali i potrebu za prestrukturiranjem sustava skrbi za djecu, koja je već djelomično i započela, a kojom bi se djeca premjestila iz institucija u udomiteljske obitelji, dok bi stručnjaci iz institucija pružali udomiteljskim obiteljima potrebnu podršku. Međutim, vidljivo je da među sudionicima istraživanja postoje različita mišljenja o deinstitutionalizaciji. Dok jedni smatraju da je riječ o adekvatnom obliku prestrukturiranja usluga za djecu s problemima u ponašanju, drugi se drže mišljenja da su institucije još uvijek iznimno potrebne za smještaj neke djece. Naposljetku je važno naglasiti da sudionici smatraju da je Ministarstvo najvažniji pokretač svih tih promjena te da je potrebno postojanje političke volje kako bi se one realizirale.

7. Zaključak

Saževši sve informacije dobivene od sudionika istraživanja i iz pročitane literature, u Republici Hrvatskoj moguće je promišljati prvenstveno o daljnjem razvoju skrbi za djecu, ali i o razvoju modela tretmanskog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju.

Prije kreiranja adekvatnog modela tretmanskog udomiteljstva, poželjno je osvrnuti se na unaprjeđenje skrbi za djecu u Republici Hrvatskoj. Pritom se posebno pozitivnom ističe deinstitutionalizacija skrbi, zahvaljujući negativnim aspektima smještaja u institucije te pozitivnim ishodima kvalitetnog obiteljskog okruženja na razvijanje potencijala djece. Jedan od vrlo važnih elemenata deinstitutionalizacije jest smještaj djece u udomiteljske obitelji. S obzirom na trenutnu situaciju u Hrvatskoj koja je vidljiva iz istraživanja provedenih na temu udomiteljstva, poželjno je osnovati posebnu službu za udomiteljstvo koja bi bila neovisna od centara za socijalnu skrb. Zbog velikog broja udomiteljskih obitelji, velikog obima posla stručnjaka u centrima i manjka vremena za pružanje adekvatne podrške udomiteljima, centar za socijalnu skrb trebao bi se baviti samo upravnim poslovima vezanima uz udomiteljstvo. Dakle, riječ je o davanju dozvola za udomiteljstvo te kontroliranju rada udomiteljskih obitelji. Posebna služba, koja bi mogla poprimiti oblik agencije za udomiteljstvo, bavila bi se svim ostalim područjima poput regrutacije udomitelja, pronalaska odgovarajuće udomiteljske obitelji za dijete, edukacije udomitelja, pružanja podrške udomiteljskim obiteljima i udomljenoj djeci te promocije udomiteljstva. Zahvaljujući deinstitutionalizaciji sustava, dio stručnjaka zaposlenih u institucijama mogao bi prijeći u novoosnovanu službu, uključujući i stručnjake iz timova za udomiteljstvo. Zbog sve većeg manjka udomiteljskih obitelji, potrebno je poduzeti i mjere kojima bi se utjecalo na veću zainteresiranost građana za udomiteljstvo. Kako bi se to postiglo, poželjno je uvesti profesionalizaciju udomiteljstva da bi udomitelji mogli imati radni staž i pravo na mirovinu. Osim toga, važno je povećati opskrbnine za udomljenu djecu kako bi im udomitelji mogli pružiti sve što im je potrebno: od odjeće i obuće, preko izvanškolskih aktivnosti, pa sve do izleta i odlazaka na različita događanja. Posebna se važnost treba pridati promociji udomiteljstva, odnosno kontinuiranim promotivnim kampanjama kojima bi se udomiteljstvo približilo građanima.

Nakon poduzimanja odgovarajućih aktivnosti kojima bi se utjecalo na razvoj udomiteljsva općenito, moguće je promišljati o modelu tretmanskog udomiteljstva unutar kojeg bi se posebna pažnja pridavala djeci s problemima u ponašanju. Poznato je da je riječ o djeci koja vrlo često dolaze iz disfunkcionalnih obitelji, u institucijama katkad nastavljaju s problematičnim

ponašanjima i povećavaju ih zahvaljujući druženju s ostalom djecom koja se također tako ponašaju, i kojoj je ponekad potrebno kvalitetno obiteljsko okruženje, u kojem će se osjećati voljeno i nadahnuto, koje će ga učiti odgovarajućim životnim vrijednostima, važnim životnim vještinama, pružati adekvatnu financijsku potporu i poticati na razvijanje svojih potencijala. Već postoje mnogobrojni primjeri djece s problemima u ponašanju koja su se u udomiteljskim obiteljima promijenila na pozitivan način, smanjujući svoje neprikladno ponašanje. Međutim, uzevši u obzir složenu problematiku ove djece koja može uključivati doživljene traume, socijalnopatološka ponašanja članova biološke obitelji, nerazvijene vještine (primjerice higijenske, odgojne, obrazovne i tako dalje) koje bi trebala posjedovati u određenoj dobi, slabu mrežu podrške od okoline, stigmatizaciju u lokalnoj zajednici te probleme u ponašanju i posljedice koje proizlaze iz njih, takvoj je djeci potrebno pridati posebnu pažnju. Stoga su u svijetu razvijeni brojni programi tretmanskog udomiteljstva u kojima posebno educirani udomitelji skrbe o djeci s problemima u ponašanju. Uzevši u obzir informacije dobivene istraživanjima provedenima u Republici Hrvatskoj koje govore o velikom broju djece s problemima u ponašanju u udomiteljstvu, nepripremljenosti udomitelja na takav oblik udomljavanja, jako malog broja izdanih licenci za specijalizirano udomiteljstvo djece s problemima u ponašanju te premještanja takve djece iz udomiteljskih obitelji u institucije, može se reći da u Hrvatskoj postoji potreba za kreiranjem odgovarajućeg modela tretmanskog udomiteljstva. Međutim, tome je potrebno pristupiti vrlo pažljivo i promišljeno, kako bi naposljetku proizašli najbolji mogući rezultati. Unutar novootvorenih službi za udomiteljstvo bilo bi potrebno izdvojiti one stručnjake koji bi radili u okviru tretmanskog udomiteljstva i adekvatno ih educirati o problemima u ponašanju, provođenju edukacija za tretmanske udomitelje i pružanju podrške tretmanskim udomiteljskim obiteljima. Poželjno je da ti stručnjaci već imaju ranijeg iskustva na radnim mjestima na kojima su radili s takvom djecom, iako to ne mora biti nužan element odabira. Posebna se pažnja mora posvetiti nepostojanju predrasuda od strane tih stručnjaka prema djeci s problemima u ponašanju. Sljedeći element kojeg je potrebno definirati jest regrutacija odgovarajućih udomitelja. Prilikom odabira udomitelja za tretmansko udomiteljstvo, važno je dobro procijeniti kompetencije i karakteristike udomitelja koji bi mogli imati dovoljnog kapaciteta za udomljavanje djece s problemima u ponašanju. Pritom se mogu iskoristiti psihološki testovi, intervjui i dolasci u udomiteljsku obitelj. Bilo bi poželjno kada bi udomitelji već imali neko iskustvo u udomljavanju djece (primjerice dvije do tri godine) u okviru tradicionalnog udomiteljstva. Osim toga, neke karakteristike na koje bi se trebalo pripaziti su psihička stabilnost, nepostojanje predrasuda prema djeci s problemima u ponašanju, spremnost na dodatni angažman, razvijene

interpersonalne vještine, spremnost na kontinuirane edukacije i posjedovanje dovoljne količine vremena kako bi se udomitelj mogao posvetiti djetetu. U slučaju djece s problemima u ponašanju, bilo bi dobro kada barem jedan udomitelj u udomiteljskoj obitelji ne bi bio zaposlen kako bi cijelo vrijeme mogao biti na raspolaganju udomljenom djetetu, što bi se kompenziralo profesionalizacijom udomiteljstva. Nakon što su adekvatni udomitelji odabrani, važno je da prođu kroz inicijalnu edukaciju koja bi ih trebala informirati o zakonskom okviru, cjelokupnom funkcioniranju modela tretmanskog udomiteljstva te informacijama koje su povezane s prepoznavanjem problema u ponašanju i razumijevanju čimbenika koji stoje u podlozi tih problema, uz poseban osvrt na upotrebu tretmanskih tehnika kojima se utječe na probleme u ponašanju. U sklopu edukacije poželjno je uključiti i udomitelje s dugogodišnjim iskustvom koji bi doprinijeli svojim primjerima, ali i radionice unutar kojih bi udomitelji mogli aktivno sudjelovati u integriranju dobivenih znanja. Potrebno je razviti dobar sustav povezivanja djece i udomiteljskih obitelji kako bi se odabrala ona udomiteljska obitelj koja bi bila najbolja za određeno dijete. U jednoj udomiteljskoj obitelji trebalo bi biti udomljeno jedno ili maksimalno dvoje djece s problemima u ponašanju, osim u slučajevima braće i sestara. Prije smještaja u obitelj, važno je voditi računa o postupnoj tranziciji djeteta na način da se dogovore zajednički sastanci, odnosno druženja, nakon kojih je vrlo važno dobiti i mišljenje djeteta o smještaju. Osim toga, svakoj udomiteljskoj obitelji trebao bi biti na raspolaganju tim stručnjaka (tretmanski tim) koji bi u svojoj nadležnosti imao samo nekoliko obitelji, a koji bi pružao odgovarajuću podršku tim obiteljima u smislu dolazaka u udomiteljsku obitelj na tjednoj bazi i 24-satnu podršku putem telefona, ali bi također nadzirao ostvareni napredak. Cijeli bi se model trebao evaluirati kroz pomake u ponašanju udomljene djece, kroz evaluacije rada stručnjaka te evaluacije rada udomitelja.

Socijalni pedagozi bi, kao stručnjaci koji su primarno educirani u području problema u ponašanju, mogli mnogo doprinijeti svim fazama tretmanskog udomiteljstva. Svoj bi doprinos mogli dati u razvoju cijelog modela tretmanskog udomiteljstva, a posebno u osmišljavanju i provođenju edukacija za stručnjake drugih struka koji bi radili s tretmanskim udomiteljima te u osmišljavanju edukacija za tretmanske udomitelje. Osim toga, zahvaljujući svojim znanjima mogli bi pružati odgovarajuću podršku tretmanskim udomiteljskim obiteljima, ali i udomljenoj djeci s problemima u ponašanju kao stručnjaci unutar tretmanskih timova.

8. Literatura

Bartoluci, M. (2014): Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a. *Pravnik*. 47 (1). 53-71.

Biehal, N., Ellison, S., Sinclair, I. (2011.): Intensive fostering: an independent evaluation of MTFC in an english setting. *Children and youth services review*. 33 (10). 2043-2049.

Breland-Noble, A.M., Farmer, E.M.Z., Dubs, M.S., Potter, E., Burns, B.J. (2005): Mental health and other service use by youth in therapeutic foster care and group homes. *Journal of child and family studies*. 14 (2). 167-180.

Bryant, B., Snodgrass, R. (1991): Program standards for treatment foster care. Foster family-based treatment association. New York.

California evidence-based clearinghouse for child welfare. Posjećena 10. lipnja 2017. godine internetska stranica www.cebc4cw.org.

Chamberlain, P., Reid, J.B. (1994): Differences in risk factors and adjustment for male and female delinquents in treatment foster care. *Journal of child and family studies*. 3 (1). 23-39.

Chamberlain, P. (2003): The Oregon Multidimensional treatment foster care model: features, outcomes, and progress in dissemination. *Cognitive and behavioral practise*. 10 (4). 303-312.

Curtis, P.A., Alexander, G., Lunghofer, L.A. (2001): A literature review comparing the outcomes of residential group care and therapeutic foster care. *Child and adolescent social work journal*. 18 (5). 377-392.

Čičak, I. (2016): Izazovi udomiteljstva djece s poremećajima u ponašanju iz perspektive stručnjaka. Diplomski rad. Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Dodge, K.A., Kupersmidt, J.B., Fontaine, R.G. (2000): Willie M.: legacy of legal, and policy change on behalf of children. Posjećeno 29.4.2017. na internetskoj stranici <http://fds.duke.edu/db/attachment/242>.

Dollard, N., Dhont, K. (2005): Evaluation of florida's specialized therapeutic foster care. Louis de la Parte Florida Mental Health Institute: University of South Florida.

Dorsey, S., Farmer, E.M.Z., Barth, R.P., Greene, K.M., Reid, J., Landsverk, J. (2008): Current status and evidence base of training for foster and treatment foster parents. *Children and youth services review*. 30 (12). 1403-1416.

Farmer, E., Burns, B.J., Dubs, M.S., Thompson, S. (2002): Assessing conformity to standards for treatment foster care. *Journal of emotional and behavioral disorders*. 10 (4). 213-222.

Farmer, E., Wagner, R., Burns, B.J., Richards, J.T. (2003): Treatment foster care in a system of care: sequences and correlates of residential placements. *Journal of child and family studies*. 12 (1). 11-25.

Fisher, P.A., Chamberlain, P. (2000): Multidimensional treatment foster care: a program for intensive parenting, family support, and skill building. *Journal of emotional and behavioral disorders*. 8 (3). 155-164.

Fisher, P.A., Chamberlain, P., Leve, L.D. (2009): Improving the lives of foster children through evidenced-based interventions. *Vulnerable children and youth studies*. 4 (2). 122-127.

Fisher, P.A., Gilliam, K.S. (2012): Multidimensional treatment foster care: an alternative to residential treatment for high risk children and adolescents. *Psychosocial intervention*. 21 (2). 195-203.

Foster Family-based Treatment Association (2013): Program standards for treatment foster care. Četvrto izdanje.

Galaway, B., Nutter, R.W., Hudson, J. (1995): Relationship between discharge outcomes for treatment foster-care clients and program characteristics. *Journal of emotional and behavioral disorders*. 3 (1). 46-54

Guthrie, K., Finger, B. (1983): „Willie M.“ treatment for disturbed youngsters: ambitious community-based service system lurches forward. *North Carolina Insight*.

Hahn, R.A., Lowy, J., Bilukha, O., Synder, S., Briss, S., Crosby, A., Fullilove, M.T., Tuma, F., Moscicki, E.K., Liberman, A., Schofield, A., Corso, P.S. (2004): Therapeutic foster care for the prevention of violence: a report on recommendations of the task force on community preventive services. *Morbidity & mortality weekly report: Recommendations & reports*. 53.

Hahn, R.A., Bilukha, O., Lowy, J., Crosby, A., Fullilove, M.T., Liberman, A., Moscicki, E., Snyder, S., Tuma, F., Corso, P., Schofield, A. (2005): The effectiveness of therapeutic foster

care for the prevention of violence: a systematic review. *American journal of preventive medicine*. 28 (2). 72-90.

Hawkins, R.P., Meadowcroft, P., Trout, B.A., Luster, C. (1985): Foster family-based treatment. *Journal of clinical child psychology*. 14 (3). 220-228.

Hawkins, R.P., Luster, W.C., Meadowcroft, P.M. (1987): Foster-family-based treatment: what is it?. Rad prezentiran na godišnjem sastanku American Psychological Association u New York-u.

Jendryka, B. (1994): Flanagan's island: how Boys Town rescues troubled teens. *Policy review*. 69. 44-51.

Jivanjee, P. (1999): Parent perspectives on family involvement in therapeutic foster care. *Journal of child and family studies*. 8 (4). 451-461.

Kerr, D.C.R., Leve, L.D., Chamberlain, P. (2009): Pregnancy rates among juvenile justice girls in two randomized controlled trials of Multidimensional treatment foster care. *Journal of consulting and clinical psychology*. 77 (3). 588-593.

Kletečki Radović, M., Kregar Orešković, K. (2005): Kvalitativna analiza iskustva udomitelja. *Ljetopis socijalnog rada*. 12 (1). 67-88.

Laklija, M. (2009): Izazovi udomiteljstva djece s emocionalnim poteškoćama i poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. *Kriminologija i socijalna integracija*. 17 (2). 71-85.

Laklija, M. (2011): Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija socijalne politike*. 18 (3). 291-309.

Laklija M., Vukelić, N, Milić Babić, M. (2012): Specijalizirano udomiteljstvo djece s teškoćama u razvoju – iskustvo udomitelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 48 (2). 109-123.

Larson, A.M. (2010): Cross system comparisons of children in treatment foster care: Using agency data to study cross-system child outcomes. *Children and youth services review*. 32 (1). 89-97.

Larzelere, R.E., Dinges, K., Schmidt, M.D., Spelman, D.F., Criste, T.R., Connell, P. (2001): Outcomes of residential treatment: a study of the adolescent clients of Girls and Boys Town. *Child & youth forum*. 30 (3). 175-185.

Leve, L.D., Chamberlain, P. (2007): A randomized evaluation of Multidimensional treatment foster care: effects on school attendance and homework completion in juvenile justice girls. *Research on social work practice*. 17 (6). 657-663.

Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., Jelača, N. (2005): Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji. *Ljetopis socijalnog rada*. 12 (1). 89-106.

McGuinness, T.M., Dyer, J.G. (2007): Catchers in the rye: treatment foster parents as a system of care. *Journal of child and adolescent psychiatric nursing*. 20 (3). 140-147.

Meadowcroft, P., Thomlison, B., Chamberlain, P. (1994): Treatment foster care services: a research agenda for child welfare. *Child welfare*. 73 (5). 565-581.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mladež i socijalnu politiku. Posjećena 8. lipnja 2017. godine internetska stranica www.mspm.hr.

Moore, K.J, Sprengelmeyer, P.G., Chamberlain, P. (2001): Community-based treatment for adjudicated delinquents: the Oregon Social Learning Center's „monitor“ Multidimensional treatment foster care program. *Residential treatment for children and youth*. 18 (3). 87-97.

Murray, M.M., Southerland, D., Farmer, E.M., Ballentine, K. (2010): Enhancing and adapting treatment foster care: lessons learned in trying to change practice. *Journal of child and family studies*. 19. 393-403.

Nash, J.K., Thompson, S., Kim, J.S. (2006): Residential trajectories of participants in North Carolina's Willie-M program: a semi-parametric group based model. *Journal of social service research*. 33 (1). 53-68.

Pavkov, T.W., Hug, R.W., Lourie, I.S., Negash, S. (2010): Service process and quality in therapeutic foster care: an exploratory study of one county system. *Journal of social service research*. 36 (3). 174-187.

Piescher, K.N., Schmidt, M., LaLiberte, T. (2008): Evidence-based practice in foster parent training and support: implications for treatment foster care providers. *Foster family-based treatment association*.

Redding, R.E., Fried, C., Britner, P.A. (2000): Predictors of placement outcomes in treatment foster care: implications for foster parent selection and service delivery. *Journal of child and family studies*. 9 (4). 425-447.

Sabolić, T., Vejmelka, L. (2015): Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon*. 5 (1). 6-42.

Savanović, N. (2010): Kvalitetno udomiteljstvo djece i odraslih osoba iz perspektive udomitelja na području Baranje. *Ljetopis socijalnog rada*. 17 (2). 223-239.

Smith, D.K., Chamberlain, P., Eddy, J.M. (2010): Preliminary support for Multidimensional treatment foster care in reducing substance treatment foster care in reducing substance use in delinquent boys. *Journal of child & adolescent substance abuse*. 19. 343-358.

Smith, D.K. (2004): Risk, reinforcement, retention in treatment, and reoffending for boys and girls in Multidimensional treatment foster care. *Journal of emotional and behavioral disorders*. 12 (1). 38-48.

Southerland, D.G., Mustillo, S.A., Farmer, E.M.Z., Stambaugh, L.F., Murray, M. (2009): What's the relationship got to do with it? Understanding the therapeutic relationship in therapeutic foster care. *Child and adolescent social work journal*. 26 (1). 49-63.

Southerland, D.G., Farmer, E.M.Z., Wagner, H.R., Simpson, A.N. (2014): Family involvement in treatment foster care. *Residential treatment for children & youth*. 31 (1). 2-16.

Stroul, B.A. (1989): Volume III: therapeutic foster care. Series on community-based services for children and adolescents who are severely emotionally disturbed. Georgetown University Child Development Center. Washington.

Treatment foster care Oregon. Posjećena 10. lipnja 2017. godine internetska stranica www.tfcOregon.com.

Trunzo, A.C., Bishop-Fitzpatrick, L., Strickler, A., Doncaster, J. (2012): Pressley Ridge treatment foster care: the model of care thirty years later. *Reclaiming children and youth*. 21 (2). 22-26.

Webb, D.B. (1988): Specialized foster care as an alternative therapeutic out-of-home placement model. *Journal of clinical psychology*. 17 (1). 34-43.

Wells, K., D'angelo, L. (1994): Specialized foster care: voices from the field. Social service review. 68 (1). 127-144.

Zakon o udomiteljstvu NN 90/11

Zakon o udomiteljstvu NN 90/11, 78/12

Zakon o socijalnoj skrbi NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17

9. Prilozi

Prilog 1: Pitanja korištena za vođenje intervjua

1. Jeste li upoznati s pojmom „tretmansko udomiteljstvo“?

Kako biste definirali tretmansko udomiteljstvo?

Što sve podrazumijeva tretmansko udomiteljstvo?

Koje se osobe udomljavaju u okviru tretmanskog udomiteljstva?

Koje osobe mogu biti tretmanski udomitelji?

2. Imate li saznanja o tome da se u Republici Hrvatskoj udomljavaju djeca s problemima u ponašanju?

Kakva je pripremljenost postojećih udomitelja za pružanje udomiteljske skrbi za dijete s problemima u ponašanju?

Imate li konkretnog iskustva s udomljavanjem djece s problemima u ponašanju?

Smatrate li da je udomiteljstvo primjeren oblik skrbi za djecu s problemima u ponašanju?

3. Imate li saznanja o postojanju tretmanskog udomiteljstva unutar zakonskih regulativa Republike Hrvatske?

Smatrate li da je potrebno učiniti izmjene u zakonima Republike Hrvatske po pitanju tretmanskog udomiteljstva?

Kako tumačite da, unatoč postojećim zakonskim pretpostavkama, ono nije razvijeno u praksi?

Koje okolnosti otežavaju veću primjenu udomiteljstva kao oblika skrbi za djecu s problemima u ponašanju?

4. Kako bi, prema Vašem mišljenju, trebao izgledati model tretmanskog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju?

Tko bi trebao (koja ustanova) biti nadležan za provedbu tretmanskog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju?

Smatrate li da treba postojati zasebna edukacija za one udomitelje koji se žele baviti tretmanskim udomiteljstvom? Koje bi teme njome trebale biti obuhvaćene, koliko bi trebala ta edukacija trajati i tko bi je trebao provoditi?

Koliko bi djece trebalo maksimalno biti smješteno u tretmanskoj udomiteljskoj obitelji?

Koja bi trebala biti uloga roditelja djeteta s problemima u ponašanju tijekom tretmanskog udomiteljstva?

Kakav bi oblik podrške bio potreban udomiteljima za djecu s problemima u ponašanju i tko bi trebao pružati tu podršku (stručnjaci kojih profila)?

5. Kakva su vaša promišljanja vezana uz razvoj tretmanskog udomiteljstva u Republici Hrvatskoj?

Smatrate li da je u Republici Hrvatskoj potrebno razviti model tretmanskog udomiteljstva i zašto?

Smatrate li da bi u Republici Hrvatskoj bilo moguće razviti i implementirati model tretmanskog udomiteljstva i zašto?

Kakve bi korake bilo potrebno poduzeti da se u Republici Hrvatskoj razvije i implementira model tretmanskog udomiteljstva?

Koje su pretpostavke uvođenja tretmanskog udomiteljstva? Tko bi trebao predložiti model?

Prilog 2: Tablica o kompetencijama koje su potrebne udomiteljima

Koja bi stručne kvalifikacije, znanja, vještine i osobna obilježja trebao imati udomitelj za djecu s problemima u ponašanju? Molimo označite.

	Nužno	Poželjno	Nevažno
STRUČNE KVALIFIKACIJE			
VSS			
VSS pomagačkog usmjerenja (socijalni pedagog, socijalni radnik, psiholog)			
Iskustvo rada s djecom s problemima u ponašanju			
Dodatne edukacije (formalni specijalistički studiji, edukacija iz psihoterapije, neformalne edukacije)			
ZNANJA			
Prepoznavanje problema			
Poznavanje i razumijevanje uloge udomitelja			
Poznavanje sustava pomoći i podrške			
Poznavanje čimbenika koji stoje u podlozi poremećaja u ponašanju			
VJEŠTINE			
Adekvatno reagiranje u različitim situacijama problemskog ponašanja			

Usklađivanje udomiteljstva s redovnim poslom			
Nošenje s biološkim roditeljima udomljenog djeteta			
OSOBNIA OBILJEŽJA			
Posvećenost udomiteljsstvu			
Spremnost na dodatni angažman (npr. vođenje djeteta na neki oblik tretmana)			
Upornost			
Psihička stabilnost			
Realna očekivanja od djeteta i udomiteljstva			
Altruizam			
Nepostojanje predrasuda prema djeci s problemima u ponašanju			

Postoje li neki elementi koji nisu navedeni, a smatrate da su važni za obavljanje uloge udomitelja djece s problemima u ponašanju?
